

ชุมชนบ้านชากแง้ว: การฟื้นฟูและการดำรงอยู่ (พ.ศ. 2552-2558)

YANG YAJUN

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาไทยศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
มกราคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ Yang Yajun ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด หนูอ้อม)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ภารดี มหาขันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธาน
(ดร.วีรวัฒน์ คำชาย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด หนูอ้อม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ภารดี มหาขันธ์)

..... กรรมการ
(ดร.สกุล อินมา)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด)

วันที่ 4 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2560

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความเมตตาให้คำปรึกษาและแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด หนูอิม ซึ่งเป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ภารดี มหาขันธ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่สละเวลาให้คำปรึกษาด้วยดีตลอดระยะเวลาในการดำเนินงาน อันเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.วีรวัฒน์ คำชาย ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์อย่างละเอียดและได้ให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยด้วยความปรารถนาดี ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ดังปรากฏชื่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่ได้ให้ความกรุณาและความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา

ขอขอบพระคุณผู้บอกข้อมูลทุกท่านที่มีส่วนในการช่วยเหลือในการให้ข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา พี่ ๆ น้อง ๆ ทุกคน ตลอดจนมิตรสหายทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นกำลังใจสำคัญอย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จด้วยดี

YANG YAJUN

57910189: สาขาวิชา: ไทยศึกษา; ศศ.ม. (ไทยศึกษา)

คำสำคัญ: ชุมชนบ้านชากแง้ว/ ต้นทุนของชุมชน/ การฟื้นฟู/ การดำรงอยู่

YANG YAJUN: ชุมชนบ้านชากแง้ว: การฟื้นฟูและการดำรงอยู่ (พ.ศ. 2552-2558)

(BAN CHAK-NGAEW COMMUNITY: RECONSTRUCTION AND REVIVAL DURING A.D.

2009-2015) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: บุญเชิด หนูอิม, ปร.ค., การดี มหาจันทร์, กศ.ม.,

152 หน้า, ปี พ.ศ. 2560.

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว ปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรวมถึงเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน การศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการรวบรวมข้อมูลเน้นการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า ต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้วซึ่งเป็นมูลค่าของชุมชนประกอบด้วยเรื่องราวประวัติความเป็นมา ความเชื่อพิธีกรรมและวัฒนธรรม ประเพณี มรดกทางสถาปัตยกรรม ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยภายนอกซึ่งสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนประกอบด้วยแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสารสนเทศ

ด้วยบ้านเรือนที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิกรวมไปถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานในอดีต วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทยและจีนที่ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน และอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน ชุมชนได้จัดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ ซึ่งถือว่าเป็นประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีผลกระทบเชิงบวกทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต อารมณ์จิตใจ และการอนุรักษ์วัฒนธรรม ในประเด็นการฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาด้านกายภาพ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

57910189: MAJOR: THAI STUDIES; M.A. (THAI STUDIES)

KEYWORDS: BAN CHAK-NGAEW COMMUNITY/ COMMUNITY CAPITAL/
RECONSTRUCTION/ REVIVAL

YANG YAJUN: BAN CHAK-NGAEW COMMUNITY: RECONSTRUCTION AND
REVIVAL DURING A.D. 2009-2015. ADVISOR COMMITTEE: BOONCHERD NUIM, Ph.D.,
PARADEE MAHAKHAN, M.ED. 152 P. 2017.

This research aimed 1. to study the capital of Ban Chak-Ngaew community 2. to study external factors and their impacts on community change and 3. to propose a guideline for reconstruction and sustainable revival. This qualitative research relied mostly on observation and in-depth interview as data collecting tools. The results showed that the community capital of Ban Chak-Ngaew was consisted of its historical background, beliefs, ritual, tradition, physically unique architecture, gastronomy wisdom, and relation of community members. The beneficial external factors included strategy, policy, and national and local level development plans, the government, related organizations, and informatics technology.

Attractive classic houses with long history together with interesting Chinese-Thai culture combination provided good tourism gimmick; therefore, ancient Chinese-styled walking street was promoted. This promotion empowered the community in terms of economy, society, environment, quality of life, psychology, and cultural conservation. For the reconstruction and sustainable revival guideline, four aspects of development had to be encouraged. The 4 aspects included physical appearance, cultural and social development, activity, and management with community participation.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
วิธีดำเนินการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
2 ภูมิสังคมของชุมชนบ้านชากแง้ว	9
ภูมิหลัง	9
ลักษณะทางกายภาพของชุมชนบ้านชากแง้ว	14
การเข้าถึงและเส้นทางคมนาคมขนส่ง	16
ประชากรและอาชีพ	18
ลักษณะการจัดระเบียบสังคม	19
สภาพทางเศรษฐกิจ	20
ลักษณะการใช้ที่ดิน	22
ลักษณะอาคารและสถาปัตยกรรม	25
ลักษณะทางความเชื่อและประเพณี	36
ลักษณะด้านภูมิปัญญาอาหารการกิน	40
3 ต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว	46
เรื่องราวประวัติความเป็นมา	46

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ความเชื่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณี	52
มรดกทางสถาปัตยกรรม	59
ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน	71
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	74
4 ปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	82
การเปลี่ยนแปลงของชุมชน	82
ปัจจัยภายนอกที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	87
ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	105
5 การฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน	109
แนวคิดในการออกแบบพัฒนาชุมชน	111
แนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน	112
6 สรุป และข้อเสนอแนะ	120
สรุปผลการศึกษา	120
ข้อเสนอแนะ	126
บรรณานุกรม	127
ภาคผนวก	133
ภาคผนวก ก	134
ภาคผนวก ข	147
ประวัติย่อของผู้วิจัย	152

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 อาชีพของประชาชนในหมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว.....	19
2-2 รายชื่อผู้บริหารชุมชนบ้านชากแง้ว	19
4-1 การดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โครงการ	84
4-2 สรุปสาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านชากแง้วตามช่วงเวลา	86
4-3 แผนงานและ โครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เทศบาลห้วยใหญ่ภายใต้แผนปฏิบัติการ ตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง	101
4-4 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตและคุณค่าทางสังคม แนวทางการพัฒนา ที่ 1 ส่งเสริมกิจการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นเอกลักษณ์ความเป็นไทยและท้องถิ่น	103

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1-1 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
2-1 แผนที่แสดงที่ตั้งของอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี	15
2-2 แผนที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่	15
2-3 ปากทางซอยนาจอมเทียน 13/1	17
2-4 เส้นทางหลักเชื่อมโยงระหว่างถนนสุขุมวิทกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 331	18
2-5 ตลาดสดซากแก้ว	20
2-6 ย่านการค้าบริเวณหน้าโรงหนังเก่า	21
2-7 ย่านการค้าบริเวณหน้าโรงหนังเก่า	21
2-8 ตลาดนัดวันเสาร์	21
2-9 ตลาดนัดวันเสาร์	22
2-10 ที่ทำการตำรวจชุมชนเขตงานที่ 5 (บ้านซากแก้ว) และย่านเศรษฐกิจริมถนนสายหลัก ...	23
2-11 ทางเข้าวัดตะเคียนทอง	23
2-12 ศาลเจ้าแม่ทับทิม และ โรงเจ (โรงจั่ว)	24
2-13 อาคารแถว 2 ชั้น และอาคารแถวชั้นเดียว	24
2-14 โรงหนังโบราณ	24
2-15 อาคารแถวชั้นเดียวฝั่งโรงหนังซากแก้ว	26
2-16 ลักษณะอาคารบริเวณโรงเจ	27
2-17 อาคารไม้ 2 ชั้น	28
2-18 ราวระเบียงของ อาคาร ไม้ 2 ชั้น	28
2-19 อาคารเดี่ยว 2 ชั้นริมถนนสายหลัก	29
2-20 งาน “ฉลองครบรอบปีตลาดจีนซากแก้ว” ที่จัดในโรงเจ	31
2-21 บริเวณห้องจำหน่ายตั๋วและสถานที่ติดโปรสเตอร์หนัง	32
2-22 วัดตะเคียนทอง	34
2-23 ร่องรอยโรงงาน โมแป็งมันสำปะหลังในอดีตและอุปกรณ์ที่ยังคงเหลือ	36
2-24 บริเวณที่ตั้งร้านค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน	41
3-1 ลักษณะอาคารที่มีเอกลักษณ์	63

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3-2 รูปแบบศาลเจ้าแม่ทับทิม	64
3-3 ชานเหมินดิ่ง	65
3-4 มังกรคู่พระอาทิตย์หรือไข่มุกไฟ	66
3-5 มังกรพันเส้า	66
3-6 หงส์คู่ชูดอกโบตั๋น	67
3-7 ประติมากรรมสิงโตหรือไข่มุกด้านหน้าประตูทางเข้าหลักศาลเจ้า	67
3-8 ประติมากรรมสิงโตคู่ขนาดเล็กเหนือบานประตูทางเข้าหลักศาลเจ้า	68
3-9 ประติมากรรมในศาลเจ้า	69
3-10 รูปแบบโรงเจ	70
ก-1 แผนที่ชุมชนบ้านซากแก้ว	135
ก-2 ประตูทางเข้าถนนคนเดินฝั่งโรงหนัง	136
ก-3 ประตูทางเข้าถนนคนเดินฝั่งตลาดสด	136
ก-4 การจัดร่มกันแดดสำหรับนักท่องเที่ยว	137
ก-5 การจัดรถลากจูงสำหรับนักท่องเที่ยว	137
ก-6 สื่อสารมวลชนถ่ายรายการทีวี	138
ก-7 ร้านขายกุยช่ายทอด	138
ก-8 ร้านขายชาห่ม-หมั่น โถ	139
ก-9 ร้านขายก๊วยจั๊บน้ำเย็น	139
ก-10 ร้านขายหอยจืด	140
ก-11 สภาพบรรยากาศของร้านขายของดั้งเดิม	140
ก-12 สภาพบรรยากาศขายอาหารแบบจีนโบราณ	141
ก-13 สภาพบรรยากาศของแบบจีนโบราณ	141
ก-14 บรรยากาศของถนนคนเดินตอนเย็น	142
ก-15 บรรยากาศของถนนคนเดินตอนกลางวัน	142
ก-16 เทศกาลวันไหว้พระจันทร์	143
ก-17 บรรยากาศการเปิดงานประเพณีไหว้พระจันทร์	143
ก-18 การจัดตั้งโต๊ะไหว้พระจันทร์	144

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
ก-19 บรรยากาศเทศกาลวันไหว้พระจันทร์	144
ก-20 การจัดงานฉลองครบปีของถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ ใน โรงเจ	145
ก-21 เค้กสำหรับงานฉลองครบ 1 ปี ของถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ	145
ก-22 พิธีเปิดตลาดต้องชม	146
ก-23 พิธีเปิดตลาดต้องชม	146
ข-1 นายนิยม เหมทานนท์ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านชากแง้ว	148
ข-2 นายสมหวัง สวัสดิ์มงคล สมาชิกสภาเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี รองประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านชากแง้ว	148
ข-3 นายธิดิ จันท์แต่งผล ผู้จัดการ (รักษาการ) สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและ พื้นที่เชื่อมโยง	149
ข-4 นายเทพา บุญเจริญ ผู้ใหญ่หมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี	149
ข-5 นายคุณิต ตั้งวงศ์วิโรฒ ผู้ใหญ่ลำดับที่ 3 หมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี (ชุมชนบ้านชากแง้ว)	150
ข-6 นายจำลอง อ่อนเรือง หมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี	150
ข-7 นายชัยวัฒน์ นาคะจรัสโรจน์ หมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี	151
ข-8 นางสุภา แซ่จั้ง หมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ..	151

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนจีนเดินทางมาเมืองไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าชาวจีนที่เดินเรือเข้ามาติดต่อค้าขายครั้นถึงสมัยอยุธยา บางส่วนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและช่วยด้านการค้าสำเภาของไทย จนถึงสมัยกรุงธนบุรีจึงมีชาวจีนเข้ามาค้าขายและพำนักอยู่เป็นจำนวนมาก (ประพิณ มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 539) ชาวจีนในประเทศไทยที่รู้จักกันทั่วไปคือ ชาวจีนที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน คือมณฑลกวางตุ้ง สกเกี้ยน และไหหลำ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในดินแดนไทยแบ่งได้ตามกลุ่มภาษาใหญ่ 5 กลุ่ม คือ ชาวจีนกวางตุ้ง ชาวจีนแคะ ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนไหหลำ และชาวจีนสกเกี้ยน ส่วนสาเหตุที่ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทย ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์ (2554, หน้า 70) ได้กล่าวว่า 1. ปัญหาทางการเมืองการปกครองของจีน 2. ภัยธรรมชาติและความแร้นแค้นในการดำรงชีพ 3. ออกไปแสวงหาอาชีพและที่ทำกินที่ดีกว่า เนื่องจากความไม่สงบภายในประเทศจีน ความอดอยาก การติดต่อค้าขาย ความสามารถในการเดินเรือของชาวจีนก็เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ชาวจีนออกเดินทางไปยังดินแดนต่าง ๆ

ชลบุรีเป็น 1 ใน 5 จังหวัดที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก เป็นชุมชนเมืองที่เป็นท่าเรือที่จอดพักเรือสินค้าจากต่างประเทศที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับประเทศไทย ประกอบด้วยพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล การติดต่อกับต่างประเทศและติดต่อกับศูนย์อำนาจทางการเมืองการปกครองไทย ทำให้ได้สะดวก ประชากรบาง จึงเป็นพื้นที่ที่ชาวต่างภาษาและต่างวัฒนธรรมสนใจเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบสัมมาชีพกันเป็นจำนวนมาก ชาวจีนเป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบสัมมาชีพมากกว่าชาวต่างประเทศอื่น ๆ จำนวนคนจีนในจังหวัดชลบุรีเพิ่มขึ้นอย่างเห็น ได้ชัดในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตน โกสินทร์ตอนต้น และมากยิ่งขึ้นหลังจากประเทศไทยทำสนธิสัญญาชุกเบาว์ริงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นสมัยของการปฏิรูปประเทศตามแบบสมัยใหม่ (แบบตะวันตก) ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง (ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์, 2554, หน้า 47-51)

ชุมชนบ้านชากแง้ว หรือ ชุมชนบ้านหนองชากแง้ว หรือ ชุมชนตลาดชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการของชุมชนมา

ยาวนานกว่าร้อยปี เป็นชุมชนที่ยังคงสภาพบ้านเรือนวิถีชีวิตแบบโบราณ สะท้อนความเป็นคนไทย เชื้อสายจีนที่สืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน ภูมิประเทศจะมีลักษณะเป็นที่ราบเนินเขา หรือที่ราบลูกฟูก รวมถึงมีบึงและลำคลองในบริเวณพื้นที่ ประกอบด้วยพื้นที่ที่มีระยะห่างจากทะเลราว 8-9 กิโลเมตร ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์มีลักษณะเป็นป่ารกชัฏ และมีแหล่งน้ำเพียงพอ เหมาะสมกับการเพาะปลูก

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2450 บริเวณบ้านชากแง้วเริ่มมีคนไทยเข้ามาแผ้วถางพื้นที่เพื่อทำการเกษตรปลูกมันสำปะหลัง อ้อย และอื่น ๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตเป็นชุมชนเกษตรกรรมดั้งเดิม จนราวปี พ.ศ. 2450-2460 เริ่มมีคนไทยจากจังหวัดใกล้เคียงและจังหวัดอื่น ๆ รวมทั้งคนจีนที่อาศัยบริเวณบางละมุง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว เริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่บริเวณดังกล่าวเพื่อทำการเกษตรมากขึ้นในอดีตพื้นที่ชุมชนบ้านชากแง้วแห่งนี้ถือว่าเป็นแผ่นดินทองสำหรับการทำเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัดชลบุรีในยุคสมัยนั้น เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นแหล่งปลูกมันสำปะหลังที่ได้ผลผลิตดี และมีป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ทำให้ทั้งคนไทยและคนจีนที่มีฐานะดีและมองเห็นช่องทางในการประกอบธุรกิจในพื้นที่ชุมชนบ้านชากแง้ว โดยรอบเข้ามาจับจองพื้นที่มากขึ้นและได้มีการตั้งโรงงานไม้แปรรูปมันสำปะหลังแห่งแรก ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2480 ในพื้นที่ยังมีการตั้ง โรงเลื่อยจักรแปรรูปไม้แห่งเดียว ต่อมาเมื่อมีการปลูกมันสำปะหลังมากขึ้นจึงมีโรงงานไม้แปรรูปตั้งขึ้นอีกหลายแห่ง ราวปี พ.ศ. 2490 จากผู้คนภายนอกที่ลี้ภัยเข้ามาในพื้นที่ทำให้ชุมชนมีความหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ จึงเริ่มมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยโบราณและวัฒนธรรมจีนเข้าด้วยกัน ระหว่างปี พ.ศ. 2490-2515 ชุมชนมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นทางด้านกายภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในมิติต่าง ๆ เช่น การเปิดการเรียนการสอนของ โรงเรียนบ้านหนองชากแง้ว (พ.ศ. 2492) การก่อสร้างวัดตะเคียงทอง การปรับปรุงศาลเจ้าแม่ทับทิม การสร้างโรงเจและการเปิดบริการของ โรงหนังชากแง้ว (พ.ศ. 2497) การเปิดบริการตลาดสด (พ.ศ. 2513) นอกจากนี้ ยังมีการขยายกิจการของโรงงานน้ำตาล โรงเลื่อย และเพิ่มโรงงาน ไม้แปรรูปหลายแห่ง มีธุรกิจบริการต่าง ๆ เช่น ร้านสติกเกอร์ ร้านขายยา โรงฟีน สถานิคมเชียว และการให้เช่าที่พักอาศัย ช่วงปี พ.ศ. 2510 ถือว่าเป็นยุคที่มีความรุ่งเรืองมากที่สุด ในขณะที่ชุมชนมีการพัฒนาทั้งสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เต็มบริเวณพื้นที่ชุมชน แต่ด้านทรัพยากรป่าไม้และพื้นที่เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรกลับลดจำนวนลง จนราวปี พ.ศ. 2515 พื้นที่บริเวณเมืองพัทยาในปัจจุบันเริ่มมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ย่านการค้า ที่พักอาศัย โรงแรม รวมถึงเริ่มการพัฒนาของแหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยรอบพื้นที่ทำให้แรงงานที่เคยพักอาศัยในพื้นที่บ้านชากแง้วย้ายออกไปยังแหล่งงานใหม่ภายนอก เมื่อเริ่มมีเทคโนโลยีเข้ามาเกือบทุกครัวเรือนเริ่มมีโทรทัศน์ และวิดีโอเทปเริ่มแพร่หลาย ผู้คนจึงให้ความสนใจการดูหนังจากโรงหนังชากแง้วน้อยลง ทำให้บรรยากาศในชุมชนเริ่มซบเซาจากที่มีผู้คนขยับไขว่ตลอดเวลา

ทั้งกลางวันและกลางคืนนั้นกลับเงียบเหงาลง สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประมาณปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมืองหลวงและเมืองท่า และได้แพร่ขยายไปแทบทุกพื้นที่ของประเทศไทย กระแสทุนนิยมตะวันตกเป็นการผลิตเพื่อขายแทนการผลิตเพื่อใช้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ ฯลฯ นโยบายการพัฒนาชนบทและการปฏิบัติ การเพิ่มประชากร และการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว (อकिन รพีพัฒน์, 2536 อ้างถึงใน รังษิมา เอกศุภพล, 2540) ทำให้เห็นชัดว่าการเปลี่ยนแปลงส่งผลถึงชุมชนทุกระดับของไทย รวมถึงชุมชนบ้านชากแก้ว เมื่อเมืองมีการสร้างถนนสุขุมวิทและเริ่มมีการพัฒนาพัทยายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความเจริญจึงย้ายไปอยู่ทางฝั่งพัทยา ทำให้ชุมชนจากผู้คนเข้ามาอย่างขวักไขว่จนกลายเป็นเหลือเพียงผู้สูงอายุเท่านั้น โดยลูกหลานส่วนใหญ่ออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่ เมื่อถึงวันสำคัญหรือประเพณีสำคัญต่าง ๆ ของพื้นที่ ลูกหลานจะกลับมาร่วมงานประเพณีเป็นประจำและต่อเนื่อง ซึ่งบ่งบอกได้ถึงความรัก สามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน

พื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยงได้รับการประกาศโดยมติคณะรัฐมนตรีให้ ความคิดเห็นชอบประกาศแนวเขตพื้นที่พิเศษเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2552 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2552 เล่มที่ 126 ตอนพิเศษ 71ง หน้า 37 และเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2555 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง จำนวน 76 โครงการ วงเงิน 9,229,465 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ 8 ปี ภายใต้วิสัยทัศน์ พัทยา: เมืองน่าอยู่น่าท่องเที่ยวระดับโลกด้วยภาพลักษณ์ใหม่ในฐานะเมืองแห่งนวัตกรรมเขียว ตามที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเสนอ (สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง [อพท.3], 2557)

เทศบาลตำบลห้วยใหญ่เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีศักยภาพการพัฒนาตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง โดยเป็นพื้นที่เป้าหมายศักยภาพขยายพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา โดยมีแนวคิดการพัฒนาเป็นถนนสายท่องเที่ยวเชิงชีวิตและวัฒนธรรมจากคุณค่าของแหล่งต่าง ๆ ที่สะท้อนความมีวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นที่น่าเรียนรู้หลากหลายแห่ง ได้แก่ วัดญาณสังวราราม วิหารเซียน ตลาดชากแก้ว และยังมีศักยภาพเชื่อมโยงกับพัทยา เขาชีจรรย์ และแหล่งที่น่าสนใจอีกหลายแห่ง โดยรอบ ในฐานะที่เป็นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ เพื่อให้การกำหนดทิศทางและภาพลักษณ์การพัฒนาที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพ สภาพสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และสภาพทางวัฒนธรรม การวางผังการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ จึงมีความสำคัญ ดังนั้น ต้องใช้การดำเนินการวางผังเมืองหรือการวางแผนชุมชนและสภาพแวดล้อมเพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ให้มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

อพท.ได้ว่าจ้างบริษัท เทสโก้ จำกัดให้ดำเนินการโครงการศึกษาและวางผังการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ ตามสัญญาเลขที่ 44/2556 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 (อพท.3, 2557)

ด้วยบ้านเรือนที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิกซึ่งเป็นเสน่ห์ที่น่าสนใจของ บ้านชากแง้วรวมไปถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานในอดีต กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทยและจีน ที่ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน และอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้ชาวบ้านโดย ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้วร่วมกับอพท. สำนักงานพัทยาและเทศบาลตำบล ห้วยใหญ่เป็นการช่วยกันคืนชีวิตชีวาให้กับบ้านชากแง้ว พร้อมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานพัทยาช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก ในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 ได้เปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณบ้านชากแง้ว (Pattaya Old Town Walking Street)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็ด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็ไปในทาง ก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปได้อย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยการวางแผนให้เป็ไปหรือเป็ไปเอง และที่เป็ประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524, หน้า 337) การเปลี่ยนแปลง ทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีต การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ส่งผลต่อคุณภาพของ สังคม และอาจมีผลกระทบเป็นการพัฒนาหรือถดถอยก็ได้ โครงสร้างทางสังคมประกอบด้วย ค่านิยม ความเชื่อ อัตลักษณ์ ระบบความรู้และความสัมพันธ์ทางสังคม ปัจจัยที่ทำให้สังคมมีการ เปลี่ยนแปลงอาจจะเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จำนวนประชากร การพัฒนาเศรษฐกิจ การเคลื่อนไหวทางสังคม การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติความเชื่อ ของคนและกระบวนการทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ล้วนจะทำให้เกิดผลกระทบเชิงบวกหรือเชิง ลบในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

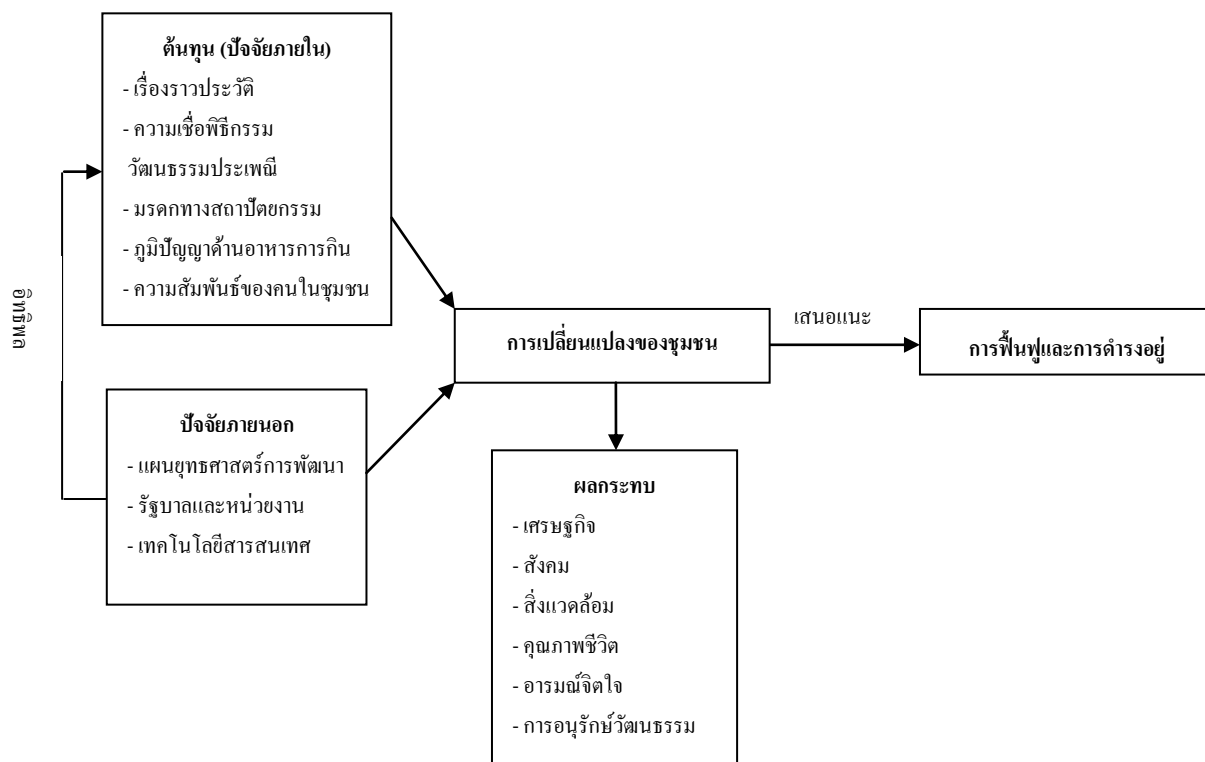
รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเปลี่ยนแปลงแบบ เส้นตรง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากสังคมที่มีความเจริญอารยธรรมขั้นต่ำไปสู่สังคมที่มีความเจริญของอารยธรรมระดับสูงขึ้นไป 2. การเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร ซึ่งเป็ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่มีความสม่ำเสมอ ค่อย ๆ เจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จนถึงที่สุดก็จะ เสื่อมสลายไป สภาพของชุมชนบ้านชากแง้วก็เหมือนกับรูปแบบที่ 2 จากพื้นที่เป็ป่าไม่มีคนพัก อาศัยค่อย ๆ ก้าวหน้าไปเป็พื้นที่ที่มีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ชุมชนมีการพัฒนาถึงขีด สุด การพัฒนาของพื้นที่บริเวณพัทยาทำให้ชุมชนชบเซาเจียบลง การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณในปี พ.ศ. 2558 อาจจะเป็นโอกาสหนึ่งที่ผลักดันการพัฒนาของชุมชน

สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลที่มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง ต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีเป็นอย่างไร ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีมีอะไรบ้าง และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้เป็น 3 ประการ คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านเวลา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลของกลุ่มที่ศึกษาไว้ในลักษณะที่เป็นองค์รวมความรู้ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนของชุมชนบ้านซากแก้ว ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อชุมชน ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง และการจัดการชุมชน โดยข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการจะนำมาใช้เป็นเหตุเป็นผลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ได้คำตอบของคำถาม

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกใช้พื้นที่ชุมชนบ้านซากแก้ว หมู่ที่ 10 ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตด้านเวลา

เวลาการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2552-2558

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิธีการรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นลายลักษณ์และมิใช่ลายลักษณ์ ข้อมูลที่มิใช่ลายลักษณ์ใช้การสังเกต (Observation) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นหลัก โดยการสังเกตต้นทุนของชุมชนและปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อชุมชน พรรณนาโดยละเอียดถึงมูลค่าของชุมชนในด้านต่าง ๆ และเหตุการณ์อันให้เกิดผลที่มาจากภายนอก โดยมีรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การค้นคว้าจากเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยการสืบสาวข้อมูลของชุมชนสำคัญ ๆ รวมถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตประจำวัน ประเพณีขนบธรรมเนียม ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรม ภูมิปัญญา ศิลปะและสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้น ๆ ตลอดจนถึงความรู้สึกต่าง ๆ ของชุมชน และค้นคว้าข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์หรืออุปสรรคให้แก่ชุมชน เช่น สังคม เศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย รัฐบาล เทคโนโลยี จากหนังสือ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เอกสารจากทางราชการสถิติตัวเลข รายงานการศึกษาวิจัยรวมถึงแผนที่ที่เกี่ยวข้องและสื่ออิเล็กทรอนิกส์

2. การเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยการใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีแบบไม่มีส่วนร่วมในการสังเกตวิถีชีวิต

ความเป็นอยู่ประจำวัน วัฒนธรรมประเพณี การขายสินค้าและวิธีการขาย ฯลฯ หลังจากได้สร้าง ความความคุ้นเคยได้ดีแล้ว จะใช้วิธีแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมและประชุมกับกลุ่ม บุคคลเป้าหมายในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อสังเคราะห์ละเอียดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ ต่อการศึกษาวิจัย

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนซึ่งมีเชื้อสายชาวจีนและบุคคลเชื้อสาย จีนที่พักอาศัยอยู่ในชุมชน สัมภาษณ์กับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขณะเดียวกัน จัดเตรียมแบบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์เป้าหมายในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เพื่อได้คำตอบถูกต้องและ ชัดเจน

4. ตรวจสอบข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมมา ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างละเอียดแล้ว นำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analytical approach) ซึ่ง การวิเคราะห์จะเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง พร้อมทั้งอธิบายในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลกัน

5. นำผลการศึกษาไปนำเสนอให้กับผู้นำชุมชน เพื่อตรวจสอบผลการศึกษาที่สรุปมาตาม สภาพความเป็นจริงและใช้ความรู้สึกร่วมกันของผู้วิจัยน้อยที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
2. ได้ทราบถึงปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
3. ได้ศึกษาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของ ชุมชนบ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง ชุมชนบ้านชากแง้ว หรือ ชุมชนบ้านหนองชากแง้ว หรือ ชุมชนตลาด ชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการ ของชุมชนมายาวนานกว่าร้อยปี เป็นชุมชนที่ยังคงสภาพบ้านเรือนวิถีชีวิตแบบโบราณ สะท้อน ความเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่สืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน

ต้นทุน หมายถึง มูลค่าของชุมชนในต่างต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเงื่อนไข เพื่อยกระดับคุณภาพ ชีวิตให้ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้ เช่น เรื่องราวประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตประจำวัน ประเพณี ขนบธรรมเนียม ศาสนาความเชื่อและพิธีกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วัฒนธรรมอาหารการกิน ศิลปะ

และสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร ความไว้วางใจ และเคารพในกฎเกณฑ์ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเกิดการร่วมมือกันจนเกิดเป็นพลัง ให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ต้นทุนของชุมชนก็คือ ปัจจัยภายในชุมชนที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้

ปัจจัยภายนอก หมายถึง เหตุอันเป็นทางให้เกิดผลที่มาจากภายนอก ไม่ใช่เหตุอันเกิดผล จากภายใน ได้แก่ ลักษณะเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การเมือง กฎหมาย รัฐบาล เทคโนโลยี แนวโน้มการแข่งขัน ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์หรือ อุปสรรคได้

การฟื้นฟูและการดำรงอยู่ หมายถึง การรักษาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์และมีคุณค่าของชุมชน โดยมีกระบวนการเพื่อการอนุรักษ์ปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่มีปัญหาและสิ่งที่สูญหายไปให้ฟื้นกลับมา และดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน ด้วยคำนึงถึงองค์ประกอบทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทที่ 2

ภูมิสังคมของชุมชนบ้านซากแก้ว

ภูมิหลัง

ชุมชนบ้านซากแก้ว เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 10 ใน 13 หมู่บ้านของตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการของชุมชนมายาวนานกว่าร้อยปี ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบเนินเขาหรือที่ราบลูกฟูก มีบึงและลำคลองในบริเวณพื้นที่นี้ พื้นที่ชุมชนมีระยะทางห่างจากทะเลราว 8-9 กิโลเมตร ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นป่ากรกชฎ มีไม้เด่นหลายชนิด เช่น ต้นจ๊ว ต้นพะยอม ต้นตะแบก ฯลฯ ดังหลักฐานที่ปรากฏในนิราศเมืองแกลง (พ.ศ. 2349) โดยสุนทรภู่ได้ประพันธ์ไว้เมื่อคราวเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านบิดาที่บ้านกล่ำ ซึ่งหลังจากที่ท่านเดินทางด้วยเรือเลียบริมทะเลไปยังบ้านกล่ำ และได้เดินเท้าผ่านพื้นที่บริเวณที่คาดว่าเป็นบ้านซากแก้วในปัจจุบัน รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียงและจากการเดินทางที่ใช้ระยะเวลายาวนานและด้วยสภาพพื้นที่ดังกล่าวในอดีตมีลักษณะเป็นป่ากรก ท่านสุนทรภู่จึงได้แต่งกลอนที่บรรยายถึงบ้านซากแก้วในขณะที่เดินทางผ่านบริเวณนั้นไว้ว่า

...ถึงปากช่องหนองชะแก้วเข้าแคว่ถาง	แผ่นดินค้ำจ้งอรัญญาได้อาศัย
เป็นที่ลุ่มชุมชังคงคาลัย	วังเวงใจรีบเดินไม่เมินเลย
หนทางรื่นพื้นทรายละเอียดอ่อน	ในดงคอนดอกพะยอมหอมระเหย
หายละหวยด้วยพระพายมาชายเขย	ชะเง้อเียงหงนทศนามา...

จากบทประพันธ์นี้ จึงมีที่มาของข้อสันนิษฐานหนึ่งของชื่อ “ซากแก้ว” ว่ามาจากลักษณะคำของคนโบราณเรียกการมองในลักษณะชุกอขึ้นดูตามบทประพันธ์ใช้คำว่า “ชะเง้อ” (หรือชะเง้อ เพื่อให้มีการสัมผัส) เนื่องจากชุมชนบ้านซากแก้วตั้งอยู่ในที่ลุ่ม มีเนินเขาสูงล้อมรอบทุกทิศ ทำให้เวลามองต้องชะเง้อมอง อีกข้อสันนิษฐานคิดว่า คำว่า “ซากแก้ว” มาจาก “ซาก” หมายถึงพื้นที่ลุ่มมีน้ำขังบางเวลา หรือป่าละเมาะ อาจจะเป็นป่าที่ถูกแคว่ถางแล้วแต่แตกต้นขึ้นมาใหม่ ส่วนคำว่า “แก้ว” น่าจะเพี้ยนมาจากจ๊ว (ต้นจ๊ว) ซึ่งพบมากในพื้นที่บริเวณนี้ นอกจากนี้ ชุมชนซากแก้วเดิมชื่อหมู่บ้าน “หนองชะเง้อ” มาตั้งแต่ พ.ศ. 2530 ตอนหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “หนองซากแก้ว” มีสันนิษฐานว่าอาจจะเพราะเป็นสำเนียงจีน ๆ ที่ออกเสียง ช ซ้าง ไม่ได้ จึงเป็น ช โช่ ด้วยความทันสมัยจึงเหลือเพียง “ซากแก้ว” และปัจจุบันเรียกชัด ๆ แบบไทย ๆ ว่า “ซากแก้ว” (อพท.3, 2557)

ไม่ว่าสันนิษฐานข้อไหนจะถูกต้องหรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ตามสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่ซากแก้วหลายคน สามารถสรุปคำบอกเล่าว่า สภาพของพื้นที่บริเวณบ้านซากแก้วมีลักษณะเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มีสภาพดินที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกราวปี พ.ศ. 2350-2450 และมีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำเกษตรกรรมในยุคต่อไป

จากการสืบค้นเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลการสัมภาษณ์กับชาวบ้านซากแก้ว ประวัติความเป็นมาของชุมชนได้รวบรวมดังนี้

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2450 บริเวณบ้านซากแก้ว เริ่มมีคนไทยเข้ามาแผ้วถางพื้นที่เพื่อทำการเกษตรปลูกมันสำปะหลัง อ้อยและอื่น ๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตเป็นชุมชนเกษตรกรรมดั้งเดิม โดยแต่ละครอบครัวจะสร้างบ้านเรือนในพื้นที่เกษตรกรรมที่ถือครองอยู่ ลักษณะของชุมชนจึงเป็นชุมชนที่ค่อนข้างกระจัดกระจาย จนราวปี พ.ศ. 2450-2460 เริ่มมีคนไทยจากจังหวัดใกล้เคียงและจังหวัดอื่นๆรวมทั้งคนจีนที่อาศัยบริเวณบางละมุง คนจีนโพ้นทะเลที่เพิ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว เริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่บริเวณดังกล่าว เพื่อทำการเกษตรมากขึ้น ส่วนสาเหตุที่มีคนจีนอพยพมาอยู่บริเวณซากแก้ว มีเรื่องเล่าว่า แรก ๆ เริ่มจากมีคนจีนแต้จิ๋วเดินทางหนีความแห้งแล้งจากประเทศบ้านเกิดสู่ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์อย่างเขมรลื้อ (ประเทศไทย) ด้วยความสามารถในการเดินเรือของชาวจีน จึงมีชาวจีนเดินทางมาตั้งรกรากและสร้างผังเมือง คนจีนที่เข้ามาทำกินในพื้นที่แรก ๆ ไม่มีกรรมสิทธิ์ถือครองในที่ดิน ผู้ชายชาวจีนจึงนิยมแต่งงานกับหญิงสาวชาวไทยและใช้ชื่อของลูกหลานที่เกิดจากภรรยาคนไทยเป็นชื่อที่ใช้สำหรับถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินแทน ในอดีตพื้นที่บริเวณซากแก้วได้ถือว่าเป็นแผ่นดินทองสำหรับการทำเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัดชลบุรีในยุคสมัยนั้น ทำให้มีผู้คนเข้ามาอาศัยในพื้นที่มากขึ้น เมื่อผู้อพยพจากจีนเริ่มตั้งตัวได้ ก็เรียกเพื่อนฝูงญาติมิตรเข้ามาเพื่อช่วยกันทำมาหากิน โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม เมื่อมีที่ดินจำนวนมากขึ้นก็ต้องจ้างแรงงาน จึงทำให้คนจีนในฐานะผู้อพยพกลายเป็นเจ้าแก่ เมื่อมีคนจีนย้ายตามมามากขึ้น ครอบครัวบ้านเรือนเพิ่มขึ้นจนทำให้พื้นที่บริเวณนี้กลายเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรชาวจีนอยู่มากดังปัจจุบัน

ชุมชนบ้านซากแก้ว แม้จะอยู่ห่างจากชุมชนชายฝั่งทะเล (บริเวณบ้านอำเภอ) และถนนสุขุมวิท (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3) ราว 8-9 กิโลเมตร เส้นทางที่เข้าถึงในพื้นที่ยังคงเป็นทางเกวียน แต่เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นแหล่งปลูกมันสำปะหลังที่ได้ผลผลิตดีและมีป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ทำให้ทั้งคนไทยและคนจีนที่มีฐานะดีและมองเห็นช่องทางในประกอบธุรกิจในพื้นที่ซากแก้วเข้ามาจับจองพื้นที่มากขึ้น และได้มีการตั้งโรงงานโม้แป้งมันสำปะหลังแห่งแรกขึ้น คือ โรงงานโม้แป้ง 777 ของเจ๊กซุนฮั่ว แซ่จ้ง (ปัจจุบันตระกูลนี้เปลี่ยนใช้นามสกุล จัง โชติเสถียร ซึ่งยังคงมีสุสานบรรพบุรุษอยู่ในพื้นที่ชุมชน) ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2480 ในพื้นที่ยังมีการตั้งโรงเลื่อย

จักรแปรรูปไม้ (แห่งเดียวในพื้นที่) ต่อมา มีโรงงาน ไม้แปรงไม้ล้างล้างตั้งขึ้นอีกหลายแห่งด้วย เหตุการปลูกไม้แปรงล้างมากขึ้น ราว ปี พ.ศ. 2490 พื้นที่บ้านชากแง้วมีผู้คนจากนอกพื้นที่ หลังไหลเข้ามาทำงานมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่เดินทางมาจากจังหวัดอื่น ๆ เช่น สุพรรณบุรี อ่างทอง อโยธยา ปทุมธานี และจังหวัดภาคอีสาน เข้ามาประกอบอาชีพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การค้าขายสินค้าและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม ซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร รับจ้างในไร่ไม้แปรงล้าง รับจ้างในโรง ไม้ โรงเลื่อยและอื่น ๆ คาดว่าในช่วงเวลานั้นพื้นที่ชุมชน บ้านชากแง้วมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 400-500 คน ซึ่งอาศัยอยู่ตามแนวบริเวณตลาดราว 200-250 หลังคาเรือน โดยที่พักอาศัยส่วนใหญ่ลักษณะเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ซึ่งเจ้าของที่จะ ปลูกสร้างตามแนวเส้นทางคมนาคม จากผู้คนภายนอกที่หลังไหลเข้ามาในพื้นที่ทำให้ชุมชนมี ความหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ ยุคนี้เป็นยุคที่เริ่มมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยโบราณและ วัฒนธรรมจีนเข้าด้วยกัน เช่น การปรับปรุงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์โดยอัญเชิญเจ้าแม่ทับทิมมาประทับ บริเวณที่เป็นศาลเพียงตาของไทย และมีการสร้างศาลาครอบบริเวณจอมปลวกเดิมเพื่อให้เป็นที่ยึด เหนี่ยวจิตใจและกราบไหว้บูชาเพื่อขอพร

จากจำนวนประชากรที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยรวมถึงประชากรแฝงที่เข้ามาทำงาน บริเวณชุมชนที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ชุมชนบ้านชากแง้วในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2490-2515 มี การพัฒนาเพิ่มขึ้นทางด้านกายภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในมิติต่าง ๆ เช่น การเปิด การเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านหนองชากแง้ว (พ.ศ. 2492) เพื่อรองรับบุตรหลานของคนที่ อาศัยอยู่ในพื้นที่และคนที่เข้ามาทำงานในภาคส่วนต่าง ๆ การก่อสร้างวัดตะเคียนทอง (พ.ศ. 2497) เพื่อเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน และการปรับปรุงศาลเจ้าแม่ ทับทิมและการสร้างโรงเจ (โรงจิว) เพื่อเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีต่าง ๆ ของชาวไทยเชื้อสาย จีน การเปิดให้บริการของโรงหนังชากแง้ว (พ.ศ. 2497) และการเปิดให้บริการของตลาดสด (พ.ศ. 2513) เพื่อให้คนในชุมชนมีแหล่งจับจ่ายใช้สอยที่ไม่ต้องเดินทางไกล ส่วนธุรกิจยังมิ การขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการขยายกิจการของโรงงานน้ำตาล การขยายกิจการของ โรงเลื่อย ซึ่งมีเศษไม้หลงเหลือจำนวนมากจากโรงเลื่อยที่มีปริมาณมาก ถูกจ้างจึงนำไปเผาและนำ ถ่านที่ได้ไปขายเป็นอาชีพเสริม โรงงาน ไม้แปรงไม้ล้างล้างที่มีการขยายเพิ่มขึ้นมากถึง 11 โรง แม้จะมีการหมุนเวียนเปลี่ยนเจ้าของกิจการไปบ้างตามกาลเวลา การเพิ่มขึ้นของธุรกิจในการ เกษตรที่ใช้บริเวณชุมชนเป็นพื้นที่ค้าขาย ตลอดจนธุรกิจบริการต่าง ๆ เช่น ร้านสนุกเกอร์ ร้านขายยา โรงสีน สถานโคมเจียวและการให้เช่าที่พักอาศัย ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นบ้านเรือนแถว ไม้ชั้นเดียวแบ่งให้เช่าเป็นห้อง ๆ กิจการการค้าขายต่าง ๆ มีหลากหลายประเภท แต่ที่คนส่วนใหญ่ หรือสถานประกอบต่าง ๆ จะเป็นของคนไทยเชื้อสายจีน 4 ตระกูล ได้แก่ 1. แซ่ตั้ง (นายแปร

แช่ตั้ง) 2. นายกั้ง แช่น้ำ 3. แช่เขียว (นายกะลิม แช่เขียว) 4. แช่จิ้ง (นายยังฮั่ว แช่จิ้ง) ราวปี พ.ศ. 2500 เมื่อเส้นทางการคมนาคมเริ่มสะดวกขึ้น ในช่วงเวลากลางวันจะเต็มไปด้วยบรรยากาศของผู้คนที่เข้ามาทำงานและจับจ่ายใช้สอยซื้อข้าวของกันอย่างขวักไขว้ มีรถจิปที่คอยรับ-ส่งคนงานไปทำงานประมาณ 7-10 คัน ส่วนช่วงเวลากลางคืนจะเป็นบรรยากาศแห่งกานพักผ่อนตามสถานรื่นเริงต่าง ๆ ที่มีในพื้นที่ เช่น เข้าโรงผับ ดิสโก้เกอ์ และการชมภาพยนตร์ในโรงหนัง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นที่ดึงดูดผู้คนทั้งจากภายในตำบลห้วยใหญ่และคนจากภายนอกเข้ามาพื้นที่ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างมาก รวมไปถึงด้านหน้าโรงหนังยังมีร้านค้าขายอาหารและเครื่องดื่มคอยเปิดไว้เพื่อบริการในช่วงก่อนและหลังการชมภาพยนตร์ ทำให้บริเวณนี้เป็นจุดนัดพบและพักผ่อนที่สำคัญในช่วงเวลานั้น จนกล่าวได้ว่า “การหาของกินในซากแก้วนั้นสะดวก มีตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน...แม้กระทั่งตอนกลางเที่ยงคืนยังสามารถออกไปหาของกินได้” ในช่วงเวลานั้นคาดว่ามิใช่คนอาศัยอยู่ในพื้นที่ประมาณ 1,000 คน และประชากรแฝงวันละไม่ต่ำกว่า 800-1000 คน โรงหนังซากแก้วนอกจากเป็นสถานที่ดูภาพยนตร์แล้ว ยังเป็นสถานที่ที่ใช้จัดคอนเสิร์ตหรือเปิดวิกการแสดงดนตรี มีนักร้องที่มีชื่อเสียงหลายท่านได้มาเปิดการแสดงที่นี่ ยุคสมัยนี้ถือว่าเป็นยุคทองของพื้นที่บ้านซากแก้วที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วกว่าชุมชนอื่น ๆ โดยรอบ

เมื่อชุมชนบ้านซากแก้วได้เป็นแหล่งที่พักอาศัย แหล่งการค้าและแหล่งงานที่ใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ทำให้พื้นที่ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มคนมากหน้าหลายตาและมาจากทุกสารทิศ ช่วงเวลานั้นในกรุงเทพฯ ได้เริ่มมีการกวาดล้างกลุ่มนักเลง วิทยุอันธพาลหรือกลุ่มจิ๊กโก๋ ทำให้พวกคนรวมกลุ่มโจรผู้ร้ายเข้ามาปะปนอยู่จนมีการรวมตัวเป็นอั้งยี่ ถึงแม้ว่าจะมีสถานีตำรวจและผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลอย่างเป็นระเบียบ แต่ก็ยังมีเรื่องทะเลาะวิวาทกันเองในพื้นที่หรือชุมชนอื่น ๆ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรีได้ให้ความสำคัญกับการปราบปรามโจรผู้ร้าย หลังจากปี พ.ศ. 2504 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เดินทางด้วยเฮลิคอปเตอร์เพื่อปราบปรามโจรในพื้นที่ด้วยตัวเอง กลุ่มอันธพาล อั้งยี่ และโจรต่าง ๆ จึงลดลงจนหมดไปในที่สุด

ในขณะที่ชุมชนบ้านซากแก้วมีการพัฒนาถึงขีดสุด ทั้งสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่เป็นห้องแถว บ้านพัก ร้านค้า โรงงานโม้แป้งมันสำปะหลังและสถานที่อื่น ๆ เพิ่มบริเวณพื้นที่ชุมชน แต่ด้านทรัพยากรป่าไม้และพื้นที่เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรกลับลดจำนวนลง จนราวปี พ.ศ. 2515 พื้นที่บริเวณเมืองพัทยาในปัจจุบันเริ่มมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ย่านการค้า ที่พักอาศัย โรงแรม รวมถึงเริ่มมีการพัฒนาของแหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยรอบพื้นที่ ทำให้แรงงานที่เคยพักอาศัยในพื้นที่บ้านซากแก้วย้ายไปยังแหล่งงานใหม่ ๆ ภายนอก เมื่อเริ่มมีเทคโนโลยีเข้ามาเกือบทุกครัวเรือนเริ่มมีโทรทัศน์และวีดีโอเริ่มแพร่หลาย ผู้คนจึงให้ความสนใจการดูหนังจากโรงหนัง

น้อยลง ทำให้บรรยากาศในชุมชนบ้านชากแง้วเริ่มซบเซาจากที่มีผู้คนขวักไขว่ตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืนกลับเงียบเหงาลง กระทั่งราวปี พ.ศ. 2525 ร้านค้ากิจการต่าง ๆ เริ่มปิดตัวลง ผู้คนที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นคนเฒ่าคนแก่ที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ในระยะแรก ๆ และลูกหลานที่เติบโตขึ้นมาในพื้นที่ช่วยดูแลกิจการที่บุพการีได้สร้างไว้ บ้านเรือนส่วนใหญ่ได้มีการต่อเติมปรับปรุงเป็นอาคารไม้ 2 ชั้นหรืออาคารไม้ชั้นเดียวที่มีความคงทนถาวรมากยิ่งขึ้น

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) มียุทธศาสตร์การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกถูกกำหนดให้เป็นย่านอุตสาหกรรมหลักของประเทศและมุ่งพัฒนาภาคอุตสาหกรรมให้เป็นแกนนำ (อำพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2545) หลังปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมืองหลวงและเมืองท่า และได้แพร่ขยายไปแทบทุกพื้นที่ของประเทศไทย กระแสทุนนิยมตะวันตกเป็นการผลิตเพื่อขายแทนการผลิตเพื่อใช้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำฯลฯ นโยบายการพัฒนาชนบทและการปฏิบัติ การเพิ่มประชากร และการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ทำให้เห็นชัดว่าการเปลี่ยนแปลงส่งผลถึงชุมชนทุกระดับของไทย รวมถึงชุมชนบ้านชากแง้ว เมื่อเมืองมีการสร้างถนนสุขุมวิทและเริ่มมีการพัฒนาพญาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความเจริญจึงย้ายไปอยู่ทางฝั่งพญา ทำให้ชุมชนจากผู้คนเข้ามาอย่างขวักไขว่จนกลายเป็นเหลือเพียงผู้สูงอายุเท่านั้น (รังษิมา เอกสุภพล, 2540) แม้อาคารบ้านเรือนและร้านค้าต่าง ๆ จะมีการเปลี่ยนสภาพไปเป็นอาคารปูนหรือตึกแถว 2-3 ชั้นในบางส่วนตามกาลเวลา แต่ยังคงมีบางบริเวณที่ยังคงรักษาสภาพอาคารและสถาปัตยกรรมที่เคยรุ่งเรืองในยุค พ.ศ. 2490-2515 รวมถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตยังคงคุณค่าความเป็นอัตลักษณ์ชุมชน แม้ชุมชนบ้านชากแง้วเหลือเพียงผู้สูงอายุเท่านั้น โดยลูกหลานส่วนใหญ่ออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่ แต่เมื่อถึงวันสำคัญหรือประเพณีสำคัญต่าง ๆ ของพื้นที่ ลูกหลานจะกลับมาร่วมงานประเพณีเป็นประจำและต่อเนื่อง ซึ่งสามารถบ่งบอกถึงความรัก สามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของผู้คนที่มีต่อกันและต่อชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากยุครุ่งเรืองมากที่สุดถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านชากแง้วเงียบเหงาไป 40 กว่าปี ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนจึงคิดว่าควรจะทำอะไรบ้างเพื่อฟื้นฟูชุมชนให้มีชีวิตชีวา ภายใต้วิสัยทัศน์ พญา: เมืองน่าอยู่น่าท่องเที่ยวระดับโลกด้วยภาพลักษณ์ใหม่ในฐานะเมืองแห่งนวัตกรรมเขียว (New Pattaya: The World Class Greenovative Tourism City) ตามที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) เสนอ สำนักงาน อพท. ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จึงได้ทำการส่งเสริมให้เกิดการสืบทอดประเพณี รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนจินโบราณ ในปี พ.ศ. 2555 ชุมชน

บ้านชากแง้วได้จัดงานใหญ่ “เทศกาลไหว้พระจันทร์” ซึ่งเป็นงานประเพณีของชาวชากแง้วที่กำเนิดมานานหลายสิบปี ด้วยบ้านเรือนที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิกซึ่งเป็นเสน่ห์ที่น่าสนใจของบ้านชากแง้วรวมไปถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานในอดีต กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทยและจีนที่ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน และอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้ชาวบ้านโดยชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้วร่วมกับ อพท. สำนักงานพัทยาและเทศบาลตำบลห้วยใหญ่เป็นการช่วยกันคืนชีวิตชีวาให้กับบ้านชากแง้ว พร้อมกับ ททท. สำนักงานพัทยาช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก ในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 ได้เปิดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณบ้านชากแง้ว (Pattaya Old Town Walking Street)

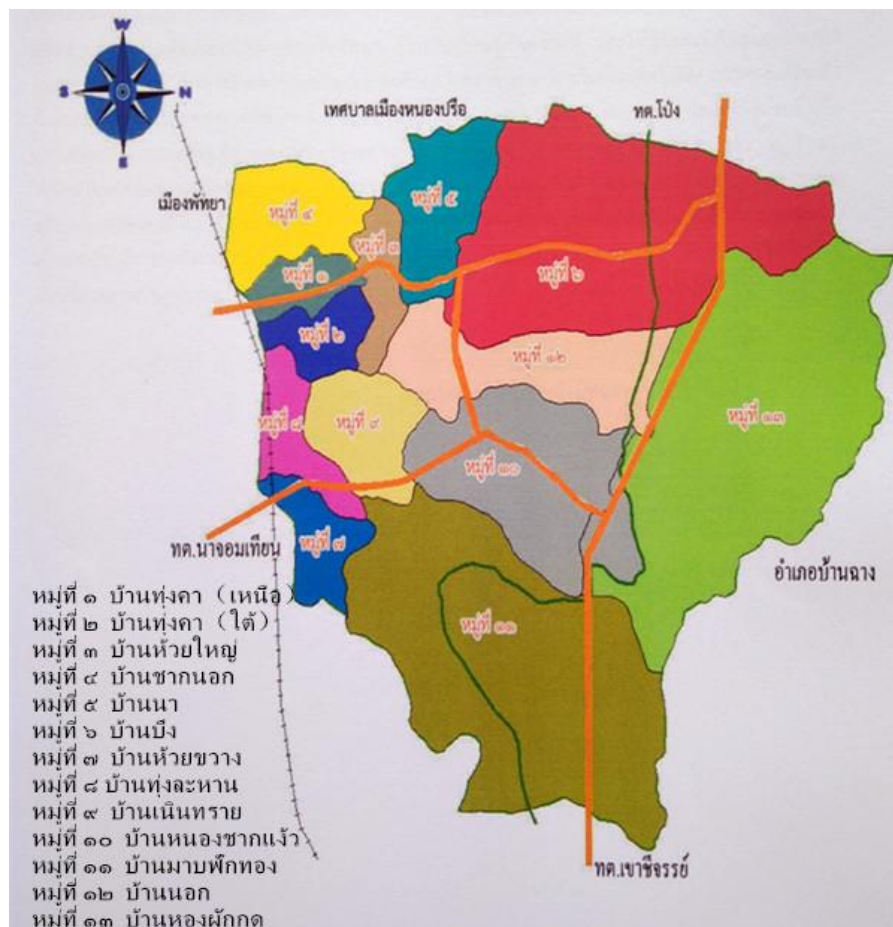
ลักษณะทางกายภาพของชุมชนบ้านชากแง้ว

ชุมชนบ้านชากแง้ว เป็นชุมชนที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแต่ในอดีต ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ทางทิศใต้ของเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มีพื้นที่ทั้งหมด 13.3 ตารางกิโลเมตร โดยมีระยะห่างจากสำนักงานเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ไปประมาณ 6 กิโลเมตร (อยู่ห่างจากอำเภอบางละมุง 20 กิโลเมตร อยู่ห่างจากเมืองพัทยา 15 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากเมืองจังหวัดชลบุรี 63 กิโลเมตร) โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	หมู่ที่ 12 บ้านนอก
ทิศใต้	ติดกับ	หมู่ที่ 11 บ้านมาบพิกทอง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	หมู่ที่ 13 บ้านหนองผักกูด
ทิศตะวันตก	ติดกับ	หมู่ที่ 9 บ้านเนินทราย

ภาพที่ 2-1 แผนที่แสดงที่ตั้งของอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ 2-2 แผนที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ (แผนชุมชนเทศบาลตำบลห้วยใหญ่, 2559)

สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านซากแก้วเป็นพื้นที่ราบสลับเนินเขา มีภูเขาเอียงลาดจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นต้นน้ำของลำห้วยต่างๆและมีกระจายอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่ราบ พื้นที่รอบ ๆ ลำห้วยใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่นา ส่วนที่ราบสูงโดยทั่วไปใช้ประโยชน์เป็นที่เพาะปลูกพืชสวนและพืชไร่ประเภทมันสำปะหลัง อ้อย และมีพื้นที่สวนมะพร้าวกระจายอยู่ทั่วไป

สภาพภูมิอากาศของชุมชนบ้านซากแก้วไม่หนาวจัดในฤดูหนาว และไม่ร้อนจัดในฤดูร้อน อากาศอบอุ่นตลอดปีเนื่องจากอยู่ใกล้ทะเลอ่าวไทย มีสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปอยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุม 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ ทำให้มีฝนตกน้อยมีความชื้นต่ำ) และลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ (อยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ทำให้มีฝนตกมาก มีความชื้นสูงและความกดอากาศอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ส่งผลทำให้สภาพภูมิอากาศของชุมชนในช่วงเดือนดังกล่าวจะมีอากาศร้อนเบาบาง และมีฝนตก)

การเข้าถึงและเส้นทางคมนาคมขนส่ง

1. เส้นทาง การเข้าถึง

ชุมชนบ้านซากแก้ว มีลักษณะการเข้าถึงโดยเส้นทางจราจรทางบก และเชื่อมโยงระหว่างชุมชนต่าง ๆ ภายในชุมชน (อพท.3, 2557)

1.1 เส้นทางที่ 1 (นาจอมเทียน-บ้านบึง) เป็นถนนสายสำคัญเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นเส้นทางหลักเชื่อมโยงระหว่างถนนสุขุมวิทกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 331 จากถนนสุขุมวิทเข้าบริเวณสี่แยกนาจอมเทียน เริ่มจุดตัดถนนสุขุมวิทห้วยใหญ่ วิ่งเข้ามาตามถนนเทศบาล 1 ประมาณ 6 กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปตามถนนห้วยใหญ่-หนองซากแก้วประมาณ 4 กิโลเมตร ถึงชุมชนบ้านซากแก้ว โดยมีรถสหกรณ์สองแถวสีฟ้า สายซากแก้ว-นาเกลือให้บริการตั้งแต่วันที่ 06.00-16.00น. หรือนั่งรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างซึ่งให้บริการตั้งแต่วันที่ 06.00-21.00 น.

1.2 เส้นทางที่ 2 (บ้านอำเภอ-ซากแก้ว) เริ่มจากถนนสุขุมวิทเข้าทางแยกบ้านอำเภอหรือบริเวณปากทางซอยนาจอมเทียน 13/1 (เส้นทางเดียวกับสนามกอล์ฟฟีนิกซ์) มีระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ถึงชุมชนบ้านซากแก้ว ซึ่งเป็นเส้นทางหลักเชื่อมโยงระหว่างถนนสุขุมวิทกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 331 และเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น ๆ โดยรอบ เส้นทางนี้มีรถจักรยานยนต์รับจ้างคอยอยู่บริเวณปากซอย แต่ไม่มีบริการรถสหกรณ์สองแถว

1.3 เส้นทางที่ 3 เข้าทางถนนสาย 331 แยกเข้ามาประมาณ 4 กิโลเมตร ถึงชุมชนบ้านซากแก้ว ซึ่งเป็นเส้นทางที่ไม่มีบริการรถสหกรณ์สองแถวและรถจักรยานยนต์รับจ้าง ถ้าไม่มีรถยนต์ส่วนตัว เส้นทางนี้เข้าชุมชนไม่ค่อยสะดวก

2. ระบบขนส่งสาธารณะ

มีรถยนต์โดยสารให้บริการรับส่งระหว่างชุมชนบ้านชากแง้วกับพื้นที่อื่น ๆ ตามเส้นทาง
การให้บริการจากเมืองพัทยาสู่บ้านชากแง้ว

ภาพที่ 2-3 ปากทางซอยนาจอมเทียน 13/1

ภาพที่ 2-4 เส้นทางหลักเชื่อมโยงระหว่างถนนสุขุมวิทกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 331

ประชากรและอาชีพ

1. ประชากร

ในปัจจุบัน ชุมชนบ้านซากแก้วมีจำนวนครัวเรือน 1652 ครัวเรือน ประชากรมีรวมทั้งสิ้นจำนวน 4,458 คน ประชากรชายเท่ากับ 2,249 คน ประชากรหญิง 2,209 คน (เทศบาลตำบลห้วยใหญ่, 2559) แต่ประชากรส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น โดยลูกหลานส่วนใหญ่ออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่ ลักษณะประชากรในพื้นที่นี้ มีกลุ่มแรงงานและประชากรนอกพื้นที่เข้ามาเช่าบ้านอยู่อาศัย

2. อาชีพ

ข้อมูลในหมู่ที่ 10 บ้านซากแก้วของแผนชุมชนเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ ประจำปี พ.ศ. 2559 แสดงอาชีพของประชาชนดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2-1 อาชีพของประชาชนในหมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว

อาชีพ	ค้าขาย	รับจ้าง	ทำสวน	อุตสาหกรรม ในครัวเรือน	ทำไร่	เลี้ยงสัตว์	ทำนา
จำนวน ครัวเรือน	368	346	196	381	329	32	-

ลักษณะการจัดระเบียบสังคม

ชุมชนบ้านชากแง้วมีการจัดระเบียบสังคมเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลและมีคณะกรรมการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ในหมู่บ้าน รายชื่อผู้บริหารชุมชน (เทศบาลตำบลห้วยใหญ่, 2559) มีดังนี้

ตารางที่ 2-2 รายชื่อผู้บริหารชุมชนบ้านชากแง้ว

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
นายเทพา บุญเจริญ	ผู้ใหญ่บ้าน
นายดิเรก เกียรติกุล	ประธานชุมชน
นายมน โมนิธิกุล	รองประธานชุมชน
นายอดิศักดิ์ ปิยะไทยเสรี	กรรมการฝ่ายปกครอง
นายชัยวัฒน์ นาคจรัสโรจน์	กรรมการฝ่ายปกครอง
นายอุดร จันทร์สว่าง	กรรมการฝ่ายป้องกันฯ
นายเสริม เลิศสมจิตร์	กรรมการฝ่ายป้องกันฯ
นางกมลพันธ์ ไตรศุกโชค	กรรมการฝ่ายการพัฒนาฯ
นางสายใจ เต็งสุวรรณ	กรรมการฝ่ายการพัฒนาฯ
นายแซ วัชรนันท์กุล	กรรมการฝ่ายการคลัง
นายเสรี โลมาทอง	กรรมการฝ่ายการคลัง
นางศิวพร เทียนธรรม	กรรมการฝ่ายสาธารณสุข
นายออด สวัสดิ์	กรรมการฝ่ายสวัสดิการและสังคม
นางจารุภา ไหลสกุล	กรรมการฝ่ายสวัสดิการและสังคม
นางอรวรรณ เกียรติกุล	กรรมการฝ่ายการศึกษา
นางทัศนีย์ เอ็ม โอช	กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

สภาพทางเศรษฐกิจ

ชุมชนบ้านซากแก้วเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีตลาดซากแก้ว ซึ่งเคยมีความเจริญรุ่งเรือง ทางด้านการค้าของชุมชนมีจุดเริ่มต้นเมื่อ 50 ปีแล้ว ยุคนั้นเป็นยุคที่รุ่งเรืองมาก ตอนแรก มีกลุ่ม คนไทยเชื้อสายจีนเดินทางมาตั้งรกราก 3 ตระกูลใหญ่ ส่วนใหญ่มาประกอบอาชีพโดยการแผ้วถาง ป่าเพื่อทำการเกษตร เช่น ปลูกไผ่มันสำปะหลัง ไร่สับปะรด ไร่มะพร้าว และขยายความเจริญจาก การเกษตรไปสู่การพัฒนาเป็น โรงงานโม้แป้ง ทำให้ชุมชนมีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจทั้งเป็น แหล่งงาน ย่านที่พักอาศัย ย่านการค้าและย่านบันเทิงของชุมชน เมื่อความเจริญย้ายไปพืथा ทำให้ กิจการต่าง ๆ ในพื้นที่ซากแก้วซบเซาลง บ้างปิดบ้างย้าย ในปัจจุบัน จ้างแรงงานเป็นต่างชาติ ลูกหลานส่วนใหญ่ทำงานต่างถิ่นและส่วนน้อยสืบสานทำไร่ในพื้นที่ชุมชน (อพท.3, 2557)

การค้าขายภายในชุมชนเป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ ด้วยการทำอาหารและขนมที่โดดเด่นตั้งแต่ อดีตจนสืบทอดกันมา โดยใช้ที่อยู่อาศัยเป็นแหล่งค้าขายและจำหน่ายสินค้าในบริเวณหน้าบ้าน สภาพการค้าของชุมชนในปัจจุบันสามารถแบ่งเป็น 3 ส่วน (อพท.3, 2557) ได้แก่ 1. ตลาดสด (เป็นตลาดที่จำหน่ายอาหารสด อาหารแห้ง และอาหารปรุงสำเร็จ) 2. ย่านการค้าบริเวณหน้า โรงหนังเก่า (เป็นย่านการค้าให้บริการแก่ชุมชน เช่น ร้านค้าขายของแห้ง สินค้าอุปโภคและบริโภค ร้านขายของเครื่องมือเกษตรกรรม และร้านอาหาร) 3. ตลาดนัด (เป็นตลาดที่มีการค้าขายสินค้า อุปโภค-บริโภคช่วงตอนเย็นในวันพฤหัสบดีกับวันเสาร์บริเวณด้านหลังตลาดสด)

ภาพที่ 2-5 ตลาดสดซากแก้ว (โครงการศึกษาและออกแบบการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน บ้านหนองซากแก้ว)

ภาพที่ 2-6 ย่านการค้าบริเวณหน้าโรงหนังเก่า

ภาพที่ 2-7 ย่านการค้าบริเวณหน้าโรงหนังเก่า

ภาพที่ 2-8 ตลาดนัดวันเสาร์ (ถนนคนเดินตลาดจีนโบราณ)

ภาพที่ 2-9 ตลาดนัดวันเสาร์ (ถนนคนเดินตลาดจินโบราณ)

ลักษณะการใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ที่ดินในชุมชนบ้านชากแง้วสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พื้นที่ใช้เป็นประโยชน์และพื้นที่โล่งว่าง

1. พื้นที่ใช้เป็นประโยชน์ (อพท.3, 2557) ประกอบด้วย
 - 1.1 สถานที่ศึกษา ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลเพ็ญศิริ โรงเรียนบ้านหนองชากแง้ว
 - 1.2 สถานที่ราชการ ได้แก่ สถานีอนามัยบ้านหนองชากแง้ว ที่ทำการตำรวจชุมชนเขตงานที่ 5 (บ้านชากแง้ว)
 - 1.3 ย่านเศรษฐกิจ ได้แก่ ย่านตลาดสดชุมชนชากแง้ว บริเวณชุมชนบ้านชากแง้วริมถนนสายหลัก
 - 1.4 ศาสนสถาน ได้แก่ วัดตะเคียนทอง ศาลเจ้าแม่ทับทิม โรงเจ
 - 1.5 ที่พักอาศัย ได้แก่ อาคารเดี่ยว 2 ชั้น อาคารแถวชั้นเดียว อาคารแถว 2 ชั้น
 - 1.6 พื้นที่สำคัญ ได้แก่ สุสานจีนชุดั้ง โรงหนังโบราณ โรงฝิ่นโบราณ

ภาพที่ 2-10 ที่ทำการตำรวจชุมชนเขตงานที่ 5 (บ้านชากแง้ว) (ซ้าย) และย่านเศรษฐกิจริมถนนสายหลัก (ขวา)

ภาพที่ 2-11 ทางเข้าวัดตะเคียนทอง

ภาพที่ 2-12 ศาลเจ้าแม่ทับทิม (ซ้าย) และ โรงเจ (โรงจิว) (ขวา)

ภาพที่ 2-13 อาคารแถว 2 ชั้น (ซ้าย) และอาคารแถวชั้นเดียว (ขวา)

ภาพที่ 2-14 โรงหนังโบราณ

2. พื้นที่โล่งว่าง (อพท.3, 2557) ประกอบด้วย

- 2.1 พื้นที่นันทนาการ ได้แก่ บริเวณสนามหญ้าและลานกีฬาในโรงเรียนบ้านหนองชากแก้ว
- 2.2 พื้นที่จอดรถ ได้แก่ พื้นที่บริเวณหน้าศาลเจ้าแม่ทับทิม พื้นที่บริเวณด้านหลังตลาดสด
- 2.3 พื้นที่สีเขียว ได้แก่ พื้นที่บริเวณริมคลองหนองชากแก้ว พื้นที่ว่างระหว่างอาคารบ้านเรือนที่มีต้นไม้ใหญ่และไม่มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่
- 2.4 พื้นที่รกร้างไม่ได้ทำประโยชน์

ลักษณะอาคารและสถาปัตยกรรม

การเป็นชุมชนจีน เมื่อเริ่มเป็นหมู่บ้าน ชาวจีนจะค่อยสร้างบ้านให้ใหญ่โตเป็นชั้น ๆ หลังจากตั้งชุมชน จะสร้างศาลเจ้า ตั้งโรงจิ้ง ุสุสานและ โรงเจให้สมบูรณ์ แต่ชุมชนบ้านชากแก้ว จะใช้โรงจิ้งกับโรงเจในทีเดียวซึ่งเพราะจำนวนประชากรของชุมชนน้อย (พี โพล, 2555) จากการสำรวจสภาพทางกายภาพและอาคารในพื้นที่ชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

ลักษณะอาคารของชุมชนบ้านชากแก้ว มีลักษณะอาคารที่พักอาศัยเป็นประเภทห้องแถว และตึกแถวที่มีการใช้วัสดุก่อสร้างที่ใช้ไม่ส่วนใหญ่หรือครึ่งตึกครึ่งไม้ และมีตึกแถวที่ใช้คอนกรีต ลักษณะอาคารที่พิเศษโดยเฉพาะบริเวณซอยโรงเจที่มีลักษณะอาคารที่มีเอกลักษณ์ ได้แก่ ราวระเบียง และส่วนด้านหน้าของอาคาร ที่ลวดลายของลักษณะทางเฉพาะส่วนไม้ค้ำยันหลังคา บริเวณระเบียงชั้นสองมีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้ชุมชนบ้านชากแก้วมีเสน่ห์และเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ และยังมีลักษณะของบานประตูบานเฟี้ยมสมัยโบราณ ช่องระบายอากาศ ช่องมองคูโจร และไม้ค้ำยันกันสาดเป็นต้น จำนวนชั้นของอาคารในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชั้นเดียว และสองชั้น ลักษณะอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของชุมชนประกอบด้วย อาคารเรือนแถว ห้องแถวไม้ โรงหนังเก่า โรงเจ ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดตะเคียงทอง

1. อาคารเรือนแถว ห้องแถวไม้

1.1 อาคารแถวชั้นเดียว

ลักษณะอาคารส่วนใหญ่มีรูปแบบเป็นห้องแถว เรือนแถวไม้ยาว มีวัสดุไม้ใช้เป็นโครงสร้างหลัก มีอายุ 40-60 ปี (ราวปี พ.ศ. 2496) ปัจจุบันมีสภาพเสื่อมโทรม โดยเฉพาะกระจุกตัวอยู่บริเวณริมถนนเทศบาลซอย 1 ซ่ง โรงหนังชากแก้ว และบริเวณซอยกลาง (ตรอกโรงยา) บางอาคารปล่อยร้างและไม่มีคนอยู่ และอาคารปัจจุบันเริ่มมีการก่อสร้างโดยใช้คอนกรีต ส่วนใหญ่

เป็นที่พักอาศัยกึ่งพาณิชยกรรม มีหลังคาเป็นเพิงแหงนและทรงหน้าจั่ว หลังคาเป็นสังกะสีและ
กระเบื้องว่าวแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 2-15 อาคารแถวชั้นเดียวฝั่งโรงหนังซากแก้ว

1.2 อาคารแถว 2 ชั้น

อาคารแถว 2 ชั้นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นห้องแถว ตึกแถวและอาคารพาณิชย์ มีกระจายอยู่บริเวณทั่วไป ซึ่งแบ่งเป็นอาคารแถว 2 ชั้นที่มีวัสดุเป็นไม้กระจุกตัวบริเวณถนนหน้าโรงเรียน และอาคารแถวที่มีโครงสร้างเป็นคอนกรีตอยู่ตามแนวถนนด้านหน้าโรงเรียนไปจนถึงตลาดสดซากแก้ว โดยสภาพอาคารมีสลับกับเรือนแถวไม้บ้านเดี่ยว ลักษณะของอาคารไม้จะมีราวระเบียง ลูกกรง ระเบียง ช่องลม ไม้ค้ำยันที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ภาพที่ 2-16 ลักษณะอาคารบริเวณโรงเรียน (โครงการศึกษาและออกแบบการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านหนองซากแก้ว)

ภาพที่ 2-17 อาคารไม้ 2 ชั้น

ภาพที่ 2-18 ราวระเบียงของ อาคารไม้ 2 ชั้น

1.3 อาคารเดี่ยว 2 ชั้น

อาคารเดี่ยว 2 ชั้นส่วนใหญ่เป็นอาคารที่กระจุกตัวอยู่ในบริเวณริมถนนสายหลักและบริเวณพื้นที่ใกล้กับชอยตลกโรงยา (ชอยโรงฝิ่น) และกระจายบริเวณริมถนนสายรองภายในชุมชน รูปแบบของอาคารเป็นบ้าน ห้างแถว อาคารเดี่ยว มีวัสดุเป็นคอนกรีตและไม้ในการก่อสร้าง ส่วนใหญ่ใช้เป็นอาคารที่พักอาศัยและอาคารพักอาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม (การค้าขาย) อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ดี มีพื้นที่โล่งว่างสาธารณะและพื้นที่ระหว่างอาคารอยู่ จึงทำให้ชุมชนและอาคารดูไม่แออัดมากเกินไป

ภาพที่ 2-19 อาคารเดี่ยว 2 ชั้นริมถนนสายหลัก

2. ศาลเจ้าแม่ทับทิม

ศาลเจ้าแม่ทับทิม หรือ ศาลเจ้าจួយ่วยเนี้ยว เป็นศาลเจ้าของชาวทั่วโลก เพื่อบูชาเทพธิดาแห่งท้องทะเลที่คุ้มครองผู้เดินทางทางเรือ ชาวจีนไหหลำเรียกว่า “จួយ่วยเนี้ยว” แปลว่า “เจ้าแม่ชายน้า” และชาวจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า “เทียนส่งเซ่งโป้” แปลว่า “เจ้าแม่สวรรค์” หรือ “มาจ้อโป้” เป็นที่เคารพบูชาในหมู่ชาวเรือและชาวประมง ประเทศไทยรู้จักเทพธิดาดวงนี้ในชื่อว่า “เจ้าแม่ทับทิม” เพราะมีเครื่องประดับประจำองค์เป็นพลอยสีแดง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2558) ภายในชุมชนจีน ศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทเป็นอย่างมาก และเป็นสถาปัตยกรรมที่ขาดไม่ได้ในชุมชน

ประวัติขององค์เจ้าแม่ทับทิมที่มาประดับที่ศาลเจ้าไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมีการอัญเชิญมาเป็นที่สักการะของชุมชนตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่ราว 100 ปีก่อน (ราวปี พ.ศ. 2450) ได้มีชาวประมงที่เป็นชาวบ้านอำเภอได้ออกเรือเพื่อหาปลา แล้วได้พบท่อนไม้ลอยน้ำมาจึงนำมาแกะสลักเป็นองค์เจ้าแม่ทับทิมในปัจจุบัน ซึ่งมีสันนิษฐานว่ากลุ่มชาวประมงที่พบท่อนไม้ที่นำมาแกะสลัก อาจจะเพราะพบประสบปัญหาในการเดินทางเพื่อหาปลา จึงทำการบนบานศาลกล่าวกับองค์เจ้าแม่ทับทิมว่า ถ้าสามารถผ่านวิกฤตปัญหาดังที่กล่าวได้ จะนำท่อนไม้ที่ลอยน้ำนั้นมาแกะสลักเป็นองค์เจ้าแม่ทับทิม อีกสันนิษฐานว่าชาวประมงกลุ่มนี้อาจจะเกิดนิมิตเรื่องเกี่ยวกับองค์เจ้าแม่ทับทิมในช่วงเวลาเดียวกับท่อนไม้ที่ลอยน้ำมา จึงนำมาแกะสลักเพื่อกราบไหว้บูชา มีความเชื่อหนึ่งก็เชื่อว่าเป็นช่วงเวลาทีชาวประมงบ้านอำเภอออกหาปลาอาจจะจับไม่ได้หรือน้อย จึงทำการบนบานศาลกล่าว หากสามารถจับปลาได้ในปริมาณมากเท่าที่ต้องการ จะนำท่อนไม้ที่ได้มาแกะสลักเป็นองค์เจ้าแม่ทับทิม ไม่ว่าจะมีความเชื่อใด องค์เจ้าแม่ทับทิมก็ได้มาประทับเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของ

ชุมชนชาวบ้านซากแก้ว ตามวัฒนธรรมของชาวจีนที่อยู่ติดทะเล องค์เจ้าแม่ทับทิมที่ชาวจีนเคารพได้ถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งทะเล

หลังจากแกะสลักองค์เจ้าแม่ทับทิมเรียบร้อยแล้ว จึงนำองค์เจ้าแม่มาประดิษฐานบริเวณที่เป็นเนินจอมปลวก (หัวอ้ายหลี่) ซึ่งเป็นสถานที่คนในชุมชนใช้กราบไหว้บูชา โดยลักษณะของศาลในช่วงเวลาแรกนั้นมีลักษณะเป็นเพิงไม้ที่ไม่มั่นคงถาวร มีลักษณะไม้โปร่งแสงและอัชชัน ในปี พ.ศ. 2497 ตามประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนว่า ชุมชนได้ปรับปรุงศาลเจ้าแม่ทับทิมเพื่อเป็นที่ประกอบพิธีต่าง ๆ บริเวณศาลเจ้าเป็นที่ประทับขององค์เจ้าแม่ทับทิม ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงมีการก่อสร้างและปรับปรุงเรื่อย ๆ มาจนถึงปี พ.ศ. 2554 ได้มีการก่อสร้างอาคารและปรับปรุงพื้นที่โดยรอบ และอัญเชิญรูปปั้นองค์เจ้าแม่กวนอิมมาประทับในอาคารอีกหลังซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกัน

3. โรงจิว (โรงเจ)

ตามวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีน เมื่อมีการรวมตัวของคนเชื้อสายจีนมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็นิยมที่จะสร้างศาลเจ้าไว้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมถึงการกราบไหว้เพื่อสักการะเทพเจ้าที่ชุมชนนับถือ ต่อมาเมื่อชาวจีนมีจำนวนมากยิ่งขึ้นและบางส่วนมีฐานะที่ดีขึ้น มักก็จะตั้งเป็นสมาคม โดยมีที่ทำการหรือจุดศูนย์รวมการทำกิจกรรมของชุมชนอยู่ที่โรงเจ โรงเจของชุมชนมีลักษณะการก่อสร้างในรูปแบบเดียวกับศาลเจ้าแม่ทับทิม โดยปัจจุบันอยู่ในการดูแลของสมาคมศาลเจ้าแม่ทับทิม จิวแต่จิว (อุปรากรแต่จิว) เป็นรูปแบบศิลปะดั้งเดิมซึ่งมีประวัติมากกว่า 500 ปี และเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ของวัฒนธรรมแต่จิว ด้วยความชื่นชอบของคนแต่จิว ในพื้นที่ชุมชนจีนแต่จิวก็ต้องสร้างโรงจิวเพื่อแสดงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตัวเอง ด้วยเหตุผลชุมชนมีประชากรน้อยจึงจัดโรงเจกับโรงจิวรวมเป็นพื้นที่เดียวกัน ชาวบ้านนิยมเรียกโรงจิวมากกว่าโรงเจ เนื่องจากหลังที่สร้างโรงเจเสร็จเป็นช่วงเวลาเดียวกับงานประเพณีประจำปีเจ้าแม่ทับทิมซึ่งมีการจัดฉายจิวเพื่อเป็นแก่นบน โดยใช้พื้นที่บริเวณจัดการแสดง จึงเรียกสถานที่แห่งนี้ว่าโรงจิว (อพท.3, 2557, หน้า 4-14) งานประจำปีจะมีคณะจิวมาแสดงถวายเจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อนจะทำการแสดงจะต้องทำพิธีไหว้องค์ให้ชื่อและเจ้าที่ทุกทิศในบริเวณศาล จึงจะทำการแสดงจิวได้ เนื่องจากองค์ให้ชื่อเป็นเทพเจ้าแห่งการแสดง ทุกคนที่แสดงจิวต้องกราบไหว้ นับถือ องค์ให้ชื่อเหมือนกับการครอบครู ถ้าไม่ทำพิธีจะไม่สามารถเล่นจิวได้

ในปัจจุบัน โรงเจแห่งนี้นอกจากใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนยังเป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับการประชุมของชุมชน รวมเป็นสถานที่ซ้อมกีฬาเทควันโดสำหรับเยาวชน

ภาพที่ 2-20 งาน “ฉลองครบรอบปีตลาดจีนซากแก้ว” ที่จัดในโรงเจ

4. โรงหนังซากแก้ว

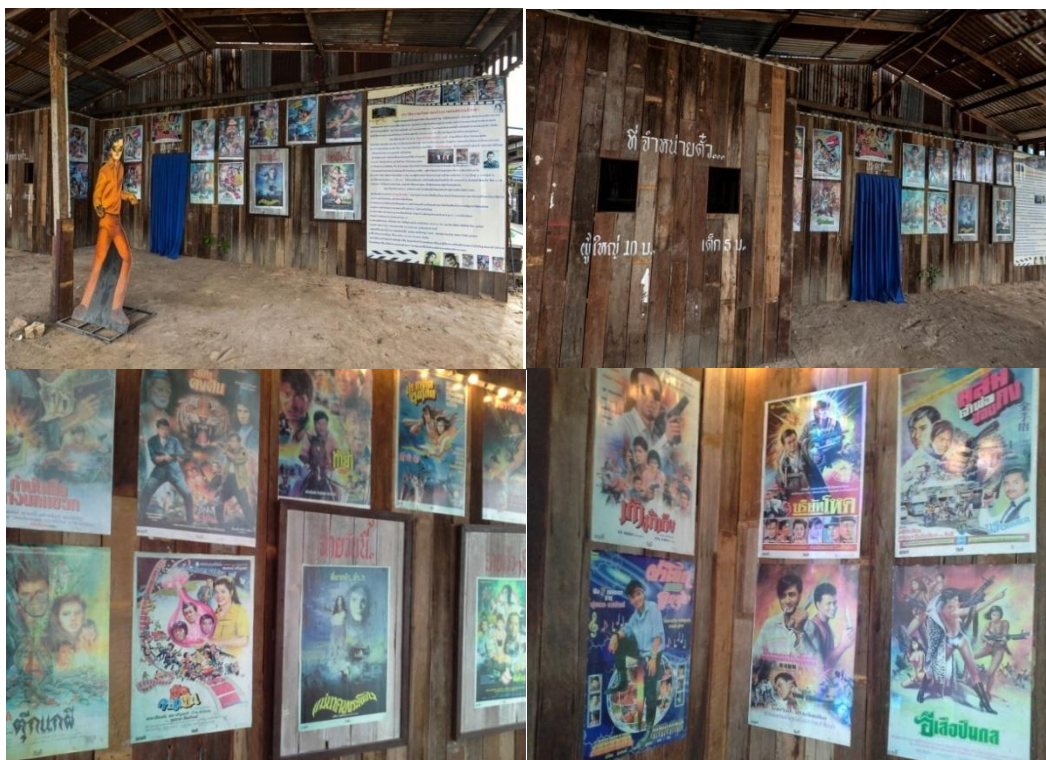
ถ้าจะให้กล่าวถึงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่จังหวัดชลบุรีของวัยรุ่นหรือคนวัยทำงานช่วงปี พ.ศ. 2497-2515 นั้น คาดว่าหลายคนต้องนึกถึงโรงหนังซากแก้วอย่างแน่นอน หนังสือหรือภาพยนตร์ถือเป็นมหรสพที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง โรงหนังซากแก้วเป็นโรงหนังขนาดไม่ใหญ่มากนัก เริ่มเปิดให้บริการราวปี พ.ศ. 2497 โดย ร.ต.อ.ประเมิน (ยศในขณะนั้น) ได้เห็นว่าในพื้นที่ชุมชนบ้านซากแก้วเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและย่านพาณิชยกรรมที่มีคนเดินทางเข้าออกในพื้นที่เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นแหล่งพักผ่อนหรือสถานที่บันเทิง ประกอบกับในช่วงนั้นบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงยังไม่มีโรงฉายหนัง จึงได้เปิดกิจการโรงฉายหนังขึ้น ร.ต.อ.ประเมินซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ได้ดำเนินงานเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งจึงขายกิจการต่อให้กับเจ๊กกั้ง (ขณะนั้นเจ๊กกั้งมีกิจการโรงแป้งมันสำปะหลังอยู่ในบริเวณพื้นที่ชุมชน) โดยเจ๊กกั้งได้ให้ลูกชายคนที่สาม คุณเอี้ยว (คุณอดิศักดิ์) บริหารกิจการโรงหนังแทน

โรงหนังซากแก้ว ขนาดของพื้นที่อาคารเมื่อมองจากภายนอกจะมีความกว้างและยาว 50 x 200 เมตรโดยประมาณ พื้นที่ส่วนหน้าที่มีลานโล่ง ใช้เป็นที่ตั้งร้านอาหารเร่ที่มาขายในช่วงเวลาที่โรงหนังมีรอบฉาย รวมทั้งเป็นจุดนัดพบ พูดคุยก่อนเข้าดูภาพยนตร์สำหรับวัยรุ่นยุคนั้น ถัดจากบริเวณลานจะเป็นบริเวณห้องจำหน่ายตั๋วและสถานที่ติดโปรสเตอร์หนังที่กำลังฉายในช่วงเวลานั้นหรือรายการหนัง โปรแกรมหน้า ส่วนราคาของตั๋วหนังจะเป็นราคาเดียวกันทั้งโรง ซึ่งผู้คนที่ซื้อตั๋วและเดินเข้าไปเลือกที่นั่งชมด้วยตัวเอง โดยยุคนั้นมีค่าบริการการเข้าชมในราคาหนึ่งบาทต่อท่าน และได้มีการปรับเปลี่ยนราคาเรื่อยตามภาวะเศรษฐกิจ โรงหนังจะฉายหนังเพียง

วันละรอบในช่วงเวลา 20.00 น. - 22.00 น. โดยเป็นลักษณะของหนังพากษ์สด โปรแกรมหนังที่ฉายเป็นหนังชั้นนำของไทยและต่างประเทศ เรื่องเด่นที่ฉายยืนโรงเป็นระยะเวลายาวนานและมีผู้ชมจำนวนมาก เช่น เล็บครุฑ (พ.ศ. 2500) เกียรติศักดิ์ทหารเรือ (พ.ศ. 2508) เพชรตัดเพชร (พ.ศ. 2509) เล็บครุฑ ตอน ประกาศิตจากซุเหลียง (พ.ศ. 2511) อินทรีหยดทอง (พ.ศ. 2513) ช้างเพื่อนแก้ว (พ.ศ. 2517) ฯลฯ ซึ่งสมัยนั้นคาราแสดงนำเป็นแม่เหล็กที่ดึงดูดคนดูได้เป็นอย่างดี

ภายในโรงหนังบรรจุนักได้ประมาณ 300-400 คนต่อรอบ โดยทางเข้าจะอยู่บริเวณด้านหลังและมีจอฉายหนังอยู่บนเวทีบริเวณด้านหน้า ซึ่งจะคั่นระหว่างจอกับผู้ชม ลักษณะที่นั่งในยุคนั้นเป็นม้านั่งยาวและต่อมาได้มีการพัฒนาที่นั่งให้เป็นเก้าอี้นั่งเฉพาะบุคคลซึ่งเป็นเก้าอี้ไม่พับด้วยลักษณะภายในโรงหนัง ทำให้โรงหนังแห่งนี้เหมาะสำหรับการจัดการแสดงดนตรีต่าง ๆ จึงทำให้มีนักร้องที่มีชื่อเสียงของไทยในยุคหลายท่านได้แวะเวียนมาเปิดการแสดงดนตรี

จากการเติบโตของพื้นที่ชุมชนโดยรอบประกอบกรขยายตัวของอุตสาหกรรมโทรทัศน์เครื่องวิดีโอ ทำให้จำนวนผู้ชมของโรงหนังลดลง จนราวปี พ.ศ. 2520 โรงหนังจากแก้วปิดการให้บริการ หลังจากนั้นเหลือเพียงสภาพทางกายภาพไว้เพื่อเตือนความทรงจำถึงสถานที่ที่เคยเป็นที่พบประสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจในอดีต (อพท.3, 2557, หน้า 4-10)

ภาพที่ 2-21 บริเวณห้องจำหน่ายตั๋วและสถานที่ติดโปรสเตอร์หนัง

5. วัดตะเคียนทอง

ราวปี พ.ศ. 2480-2490 ชุมชนบ้านชากแง้วมีการย้ายเข้ามาของคนไทยจากหลายจังหวัด เช่น สุพรรณบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง อุทัย ปทุมธานีและอีกหลายจังหวัดทางภาคอีสาน แต่เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันพระ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา รวมถึงการอุปสมบทของชายไทยพุทธที่ถึงอายุครบพรรษา กลับไม่มีวัดอยู่ในพื้นที่ ชุมชนเลยต้องเดินทางไปประกอบพิธีหรือทำบุญตามวัดอื่น ๆ ที่ไกลไปราว 8-10 กิโลเมตร

ในขณะที่เดียวกันหลวงพ่อบุญ วัดชากหมาก อำเภอบ้านฉาง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นเกจิอาจารย์ที่ได้รับความศรัทธาจากศิษยานุศิษย์เป็นจำนวนมากในพื้นที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยองและพื้นที่ใกล้เคียง ได้เกิดนิมิตขึ้นว่า บริเวณใกล้ชายฝั่งทะเลควรสร้างวัดขึ้น จากนิมิตของหลวงพ่อบุญดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2497 หลวงพ่อบุญจึงเลือกพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับชุมชนซึ่งเป็นบริเวณหลังโรงเรียนบ้านหนองชากแง้ว ด้วยเดิมพื้นที่บริเวณนี้มีต้นตะเคียนเป็นจำนวนมาก ระยะเวลาในวัดแห่งนี้เพียงมีศาลา 1 หลัง ไม่มีพระสงฆ์จำวัด คนโดยทั่วไปเรียกกันติดปากว่า “วัดชากแง้ว”

ภายหลังจากการก่อสร้างวัดเสร็จไม่นาน หลวงพ่อพล (พระครูกิตติศรีลกุล) ซึ่งเป็นลูกศิษย์ทางธรรมของหลวงพ่อบุญได้มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัด ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างศาสนสถานขึ้นในบริเวณวัดอีกหลายจุด ทางวัดจึงได้ดำเนินการขออนุญาตจัดตั้งวัดตะเคียนทองขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยหลวงพ่อบุญได้ชื่อว่าเป็นพระในสายปฏิบัติที่มีลักษณะเด่นในการพัฒนาวัดและชุมชนโดยรอบ จึงได้รับความเคารพศรัทธาจากศิษยานุศิษย์ในชุมชนตลาดชากแง้วและชุมชนอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ในสมัยที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสของวัดตะเคียนทอง ท่านได้สร้างศาลาการเปรียญ เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จนเสร็จในปี พ.ศ. 2509 สร้างพระอุโบสถและสิ่งลุลูนิมิตในปี พ.ศ. 2537 เสร็จแล้วได้มีการวางศิลาฤกษ์ในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเวลานั้นหลวงพ่อบุญได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะตำบล โดยกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชุมชนบ้านชากแง้ว เป็นอย่างดีซึ่งมีตัวแทนทางฆราวาสที่สำคัญคือ นายเหรียญ (ไวยาวัจกรคนแรกและคนเดียวของวัดตะเคียนทองจนถึงปัจจุบัน)

พ.ศ. 2540 หลังจากที่หลวงพ่อบุญได้ปฏิบัติธรรมอยู่ร่วมกาสาวพัตร์มายาวนาน ท่านได้ละสังขารลงเหลือไว้แต่คุณงามความดีที่ท่านได้ทำให้กับวัดตะเคียนทองและคนในชุมชนบ้านชากแง้ว ซึ่งภายหลังจากมรณภาพ คณะกรรมการวัดและชาวชากแง้วได้จัดงานเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของท่านขึ้นทุกปีในลักษณะที่เป็นงานประจำปีของวัดตะเคียนทอง โดยจัดอย่างต่อเนื่อง 3 วัน อยู่ในช่วงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นวันมรณภาพของหลวงพ่อบุญ ภายหลังจากได้มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสรูปใหม่คือ พระมหาวิชัย สุวาระโร ซึ่งเป็นคนชุมชนบ้านชากแง้วที่ได้บวชและจำวัดอยู่ที่วัดราชนัคคารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (อพท.3, 2557, หน้า 4, 13-14)

ภาพที่ 2-22 วัดตะเคียนทอง

6. โรงฝืน

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2490-2500 เป็นช่วงเวลาที่มิประชากรอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยและทำงานในชุมชนเป็นจำนวนมาก ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาในมิติต่าง ๆ รวมถึงธุรกิจบริการตามสถานรื่นเรึง โรงฝืนเป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับนอนพักผ่อนสูบฝืน ซึ่งดำเนินกิจการโดยชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีน ในช่วงเวลากลางคี่นนั้นจะเป็นบรรยากาศแห่งการพักผ่อน เช่น การเข้าโรงฝืนสมัยนั้นคนสูบฝืนเต็มโรงฝืน

ใน พ.ศ. 2501 คณะปฏิวัติซึ่งปกครองประเทศไทยอยู่ในขณะนั้นได้พิจารณาเห็นว่าการเสฟฝืนเป็นที่รังเกียจในวงการสังคม และเป็นอันตรายแก่สุขภาพและอนามัยอย่างร้ายแรงประเทศต่าง ๆ ได้พยายามเลิกการเสฟฝืนโดยเด็ดขาดแล้ว จึงเห็นเป็นการสมควรให้เลิกการเสฟฝืนและจำหน่ายฝืนในประเทศไทย จึงมีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 37 ลงวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2501 ให้เลิกการเสฟฝืนและ จำหน่ายทั่วราชอาณาจักร และกำหนดดำเนินการให้เสร็จสิ้นเด็ดขาดภายในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2502 (สำนักงานป้องกันและบำบัดการติดยาเสพติด สนอ. กทม., ม.ป.ป.)

เนื่องจากฝืนเป็นยาเสพติดที่ให้โทษจึงไม่ค่อยนิยมแพร่หลายเท่าไร หลังปี พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ประกาศให้มีการเลิกสูบฝืนอย่างเป็นทางการ โรงฝืนจึงมีคนใช้บริการน้อยลงและจากนั้นราว 1-2 ปีก็ปิดตัวลง การสูบฝืนจึงหมดไปจากพื้นที่ชุมชนบ้านชากแง้ว (อพท.3, 2557, หน้า 4) ในปัจจุบันร่องรอยโรงฝืนได้เปลี่ยนเป็นที่พักให้เช่า

7. โรงงานโม้แป้งมันสำปะหลัง

หากเปรียบชุมชนบ้านชากแง้วด้งร่างกายมนุษย์ โรงงานโม้แป้งมันสำปะหลังเปรียบได้กับหัวใจที่เป็นสิ่งที่คอยกระตุ้นหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจของชุมชนในอดีต เนื่องจากดินในบริเวณพื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชขนานาชนิด รวมถึงในอดีตพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชนยังมีพื้นที่โล่งอยู่มาก จึงเหมาะแก่การประกอบอุตสาหกรรมโรงงานโม้แป้งมันสำปะหลังที่ต้องการ

พื้นที่สำหรับการทำไร่มันและพื้นที่สร้างโรงโม่แป้งๆ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งวัตถุดิบ ทำให้ราวปี พ.ศ. 2480 แจ็กซันฮิว แซ่จ้งได้ริเริ่มตั้งโรงงานโม่แป้งมันสำปะหลังที่มีชื่อว่า โรงงานโม่แป้ง 777 ขึ้นเป็นโรงแรก ซึ่งต่อมามีการสร้างโรงงานโม่แป้งมันสำปะหลังตามมาอีกหลายโรงงาน เช่น โรงโม่ 555 โรงโม่แจ็กเล่า ฯลฯ และมีการสร้างและเปิดโรงโม่แป้งมันใหญ่-เล็กอีกหลายโรงงาน ซึ่งบางครั้งอาจมีการเปลี่ยนเจ้าของไปตามลักษณะทางเศรษฐกิจและผลผลิตทางการเกษตรในยุคนั้น แต่โดยส่วนใหญ่แล้วโรงงานโม่แป้งขนาดใหญ่จะเปลี่ยนถ่าย หมุนเวียนอยู่ใน 4 ตระกูล คือ แซ่ตั้ง แซ่น้ำ แซ่เซียง และแซ่จ้ง

จากประวัติของชุมชนบ้านซากแก้วได้ข้อสันนิษฐานว่า ราวปี พ.ศ. 2500-2510 มีโรงงานโม่แป้งเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชุมชนเกือบ 20 โรงงาน โดยเป็นโรงโม่ขนาดใหญ่จำนวน 11 โรง (ซึ่งปัจจุบันยังคงปรากฏหลักฐานที่เป็นปล่องควันอิฐมากมายหลายจุดรอบบริเวณพื้นที่ชุมชน) แต่ภายหลังจากนั้นจำนวนโรงโม่แป้งเริ่มลดจำนวนลง อันเนื่องมาจากพื้นที่ในการผลิตมันสำปะหลังลดน้อยลง อีกทั้งผู้ประกอบการในสมัยนั้นไม่นิยมลงทุนเพิ่ม เมื่อมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา ปัจจุบันในบริเวณพื้นที่บ้านซากแก้วมีเพียงโรงโม่แป้งชอชัยวัฒน์ (ของเฮียสมพงษ์ กาญจนประภาส) เพียงโรงเดียวที่สามารถฝ่าฝืนวิกฤติต่างๆ และสามารถปรับตัวให้ทันกับการพัฒนาของเทคโนโลยีการเกษตร จึงทำให้โรงโม่แป้งชอชัยวัฒน์เป็นโรงโม่โรงเดียวที่ยังคงประกอบกิจการบริเวณชุมชนอยู่ถึงปัจจุบัน (อพท.3, 2557, หน้า 4-15)

ภาพที่ 2-23 ร่องรอยโรงงาน โม้แป้งมันสำปะหลังในอดีตและอุปกรณ์ที่ยังคงเหลือ

ลักษณะทางความเชื่อและประเพณี

การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่เดินทางไปตั้งหลักแหล่งและอยู่อาศัยตามดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลกได้นำมาซึ่งการเผยแพร่วัฒนธรรมตามแบบฉบับความเป็นจีน ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยแม้ว่าชาวจีนเหล่านี้จะอพยพออกไปจากแผ่นดินเกิดแล้วก็ตาม แต่คนจีนเป็นกลุ่มชนที่ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในเรื่องทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างบรรพบุรุษ และคติความเชื่อซึ่งนำมาสู่รูปแบบประเพณีและพิธีกรรมที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันในกลุ่มชาวจีน ปรากฎการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นเป็นปกติในกลุ่มชาวจีนอพยพและได้กลายเป็นต้นแบบของพิธีกรรมและความเชื่อในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน แม้ว่าประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อบางอย่างจะได้รับการสูญหายหรือแปรเปลี่ยนไปแล้วก็ตาม (ศุภการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิฐ, 2550, หน้า 46)

1. ความเชื่อของชุมชน

การนับถือพุทธศาสนาเถรวาท ความเชื่อในลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าเป็นความเชื่อหลักดั้งเดิมของชาวจีนที่ได้รับการปลูกฝังถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ พุทธศาสนาเป็นความเชื่อที่มาจาก

นอกสังคมจีนและเป็นเพียงความเชื่อเดียวที่ได้ผสมผสานในวัฒนธรรมจีน และมีอิทธิพลต่อจีนเป็นเวลากว่า 2,000 ปี โดยมีการแก้ไข ดีความและปรับปรุงคำสอนใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชาวจีนเข้าใจและยอมรับได้ นอกจากพุทธศาสนาเถรวาท คนจีนยังเคารพนับถือลัทธิความเชื่ออื่น ๆ อีกมากมาย โดยความเชื่อหลักที่นำมาสู่รูปแบบการประกอบพิธีกรรมตามประเพณี ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า ซึ่งเป็นลักษณะของการผสมผสานระหว่างความเชื่อของศาสนาพุทธและลัทธิเต๋า โดยทั่วไป เทพเจ้าของจีนจะมีรูปลักษณะเช่นเดียวกับมนุษย์ มีประวัติ มีสัญลักษณ์ประจำตัวและมีอำนาจเหนือมนุษย์ เทพเจ้าแต่ละองค์จะมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกันไป หลาย ๆ องค์ถือกำเนิดมาจากธรรมชาติ เช่น ลมฝน แม่น้ำ ภูเขา ท้องฟ้า ดวงดาว ในขณะที่หลายองค์มีที่มาจากตำนานพื้นบ้าน บางองค์เป็นตัวแทนการสักการะบรรพบุรุษ บางองค์เป็นบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่จริงและสร้างชื่อเสียงคุณงามความดีเอาไว้ บางองค์เป็นเทพเจ้าที่มาจากลัทธิเต๋า บางองค์มาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา (บุญยง ชื่นสุวิมล, 2551, หน้า 88-89 อ้างอิงจาก ศุภการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิฐ, 2550, หน้า 48) เทพเจ้ากวนอู เจ้าแม่ทับทิม เทพเจ้าแห่งเจีย เล่าจื้อ ตีกง เจ็กเซียนฮ่องเต้ โป๊ยเซียน ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนให้ความเคารพอย่างมาก

ในชุมชนบ้านชากแง้วมีศาสนาประจำหมู่บ้านคือพุทธศาสนาและมีความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (Super-naturalism) เนื่องจากคนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นเชื้อชาติจีน พวกเขาให้ความเคารพองค์เจ้าแม่ทับทิม ซึ่งความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ขององค์เจ้าแม่เป็นที่ทราบกันดีว่า ถ้าผู้ใดที่มีความประพฤติปฏิบัติดีนั้น เมื่อมากราบไหว้เพื่อบนบานศาลกล่าวกับองค์เจ้าแม่ฯ จะสมหวังทุกครั้งไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การขอให้ผลผลิตทางการเกษตรดี การขอเรื่องสุขภาพที่แข็งแรง การขอเรื่องชื่อเสียง เกียรติยศและเงินทอง (อพท.3, 2557, หน้า 4-8)

การสร้างวัดและโรงเจของชาวจีนนั้นจะมีลักษณะที่โดดเด่นในเรื่องของสถานที่ตั้งและความกว้างขวาง โดยชุมชนจีนทุกแห่งไม่ว่าเล็กหรือใหญ่จะมีวัดหรือโรงเจประจำตั้งอยู่ วัดและโรงเจจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน รวมถึงการเป็นที่พึ่งพิงของคนยากไร้ และคนจีนที่อพยพเข้ามาในภายหลัง วัดจีนที่สร้างขึ้นจึงเป็นสัญลักษณ์ตามความเชื่อหลักของชาวจีน (ศุภการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิฐ, 2550, หน้า 47)

คนจีนมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือจะคอยให้ความคุ้มครอง ปกป้องให้พ้นภัยอันตรายและนำพาให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นไม่ว่าจะย้ายที่อยู่อาศัยไปไหน ก็จะมีการอัญเชิญสิ่งที่ตนนับถือติดตัวไปด้วย หากว่ามีความเป็นอยู่ดีมีความร่ำรวยเจริญในหน้าที่การงานมากขึ้น มีฐานะความเป็นอยู่มั่นคง ก็มักจะสร้างศาลเจ้าให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือ เพื่อที่จะใช้เป็นที่พักพิงให้กับเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ได้อยู่ให้กราบไหว้บูชา และคอยปกป้องคุ้มครอง

ให้ลูกหลานสืบไป ดังจะเห็นได้จากทั่วทุกหนทุกแห่งในประเทศไทยในปัจจุบันและในทุก ๆ ปี คนไทยเชื้อสายจีนที่มีความนับถือให้กับเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่องค์ใดก็ตาม จะจัดงานฉลองให้กับศาลเจ้าที่ตนเองนับถือ เป็นงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่ (คนพิจิตร, 2550)

2. ประเพณีในชุมชน

ประเพณีเป็นเรื่องของพิธีการที่ปฏิบัติสืบๆกันมา มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขบ้าง คงไว้บ้าง ประเพณีย่อมแสดงถึงสัญลักษณ์ของชาติ ไม่ว่าชาติใดภาษาใดต้องมีประเพณีประจำชาติของตน (แปลก สนธิรักษ์, 2514, หน้า 193 อ้างถึงใน เฉิน หลูอี้, 2555) และมีประเพณีประจำกลุ่มชน (อุทัย หิรัญโต, 2519, หน้า 228 อ้างถึงใน เฉิน หลูอี้, 2555) ภารดี มหาจันทร์ และนันท์ชญา มหาจันทร์ (2554) ได้กล่าวถึงชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดชลบุรี จะเป็นคนจีนที่มาจากมณฑลใต้ของประเทศจีน สำหรับประเพณีที่ชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาในประเทศไทย อาจจะมีแตกต่างกันไปบ้างจากชาวจีนที่อยู่ในประเทศ สาธารณรัฐประชาชนจีน หรือชุมชนจีนที่อพยพไปในประเทศต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติอยู่ เพราะประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม ประเพณีจึงมีเกิดใหม่บ้าง เปลี่ยนแปลงบ้าง เจริญขึ้นหรือว่าสูญหายไปตามเงื่อนไขของเวลาและสิ่งแวดล้อม

ด้วยการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นชาวจีน โบราณที่มีเชื้อสายจีนแต่จิว และมีรกรากมาจากประเทศจีนที่ยังมีความสัมพันธ์กับคนเก่าแก่อยู่ด้วยกันอย่างคุ้นเคย ทำให้ชุมชนบ้านชากแง้วมีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาซึ่งไม่แตกต่างมากกับกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนอื่น ๆ

2.1 ประเพณีที่จัดขึ้นตามเทศกาลในรอบปีของครอบครัว โดยสรุป เฉิน หลูอี้ (2555) ได้ดังนี้

2.1.1 ประเพณีตรุษ จัดขึ้นตรงกับวันที่ 1 เดือน 1 (ตามปฏิทินจันทรคติของจีน) จนถึงวันที่ 15 เดือน 1 เป็นเทศกาลปีใหม่ตามปฏิทินจันทรคติของจีน ซึ่งทุกคนต้องกลับมาร่วมงานต่าง ๆ เช่นงานไหว้เจ้า งานไหว้บรรพบุรุษ

2.1.2 ประเพณีง่วนเซียวโจ้ย จัดขึ้นตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย (ตามปฏิทินจันทรคติของจีน) เป็นวันที่พระจันทร์เต็มดวง มีการเซ่นไหว้เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ

2.1.3 ประเพณีเซ็งเม้ง จัดขึ้นตรงกับเดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน (ปฏิทินสุริยคติประมาณวันที่ 5 เดือน 4) มีงานทำความสะอาดฮวงซุ้ย เตรียมอาหารและสิ่งต่าง ๆ ไปประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ที่สุสาน

2.1.4 ประเพณีกินขนมบัวจ่าง จัดขึ้นตรงกับวันที่ 5 เดือน 5 (ตามปฏิทินจันทรคติของจีน) เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของชวีหยวน พิธีกรรมมีการเซ่นไหว้เทพเจ้าและภูมิเจ้า และการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

2.1.5 ประเพณีสารทจีน จัดขึ้นในวันที่ 15 เดือน 7 (ตามปฏิทินจันทรคติของจีน) เป็นประเพณี 1 ใน 4 เทศกาลสำคัญประจำปีของชาวจีนแต่จิว และมีความสำคัญเป็นอันดับที่ 2 รองจากตรุษจีน มีการประกอบพิธีเซ่นไหว้เทพเจ้า เจ้าที่ บรรพบุรุษและวิญญาณเร่ร่อนที่บ้าน และนำอาหารไปเซ่นไหว้ที่ศาลเจ้าหรือศาสนสถานต่าง ๆ

2.1.6 ประเพณีไหว้พระจันทร์ จัดขึ้นในวันที่ 15 ค่ำ เดือน 8 (ตามปฏิทินจันทรคติของจีน) เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวพันและมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับพระจันทร์มากกว่า 2,000 ปี มีการประกอบพิธีการเซ่นไหว้พระจันทร์ในช่วงตอนค่ำที่สามารถมองเห็นพระจันทร์ได้ชัดเจน

2.1.7 ประเพณีกินเจ จัดขึ้นตรงกับวันที่ 1-9 เดือน 9 (ตามปฏิทินจันทรคติของจีน) เป็นประเพณีการสักการะบูชาเทพเจ้าทั้ง 9 พระองค์ (ประกอบด้วย พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู และพระเกตุ) มีความเชื่อเกี่ยวกับดวงจันทร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการไม่รับประทานผักบางชนิดที่มีกลิ่นฉุนในช่วงเวลาเทศกาล และความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการสวดมนต์ไหว้พระ การเวียนเทียนและการสะเดาะเคราะห์ในโรงเจ

2.1.8 ประเพณีไหว้ขนมอี๋ จัดขึ้นวันที่ 22 ธันวาคมของทุกปี มีความเชื่อเกี่ยวกับขนมอี๋ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ และความเชื่อเกี่ยวกับการแก้บน ในวันประเพณีมีการเซ่นไหว้เทพเจ้า เจ้าที่และบรรพบุรุษ

แต่ละครอบครัวในชุมชนบ้านชากแง้วยังยึดถือปฏิบัติตามประเพณีอยู่ แม้ว่าเมื่อเวลาผ่านไป ประเพณีอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็ตาม นอกจากประเพณีที่จัดขึ้นเฉพาะครอบครัว ยังมีการจัดกิจกรรมประเพณีขึ้นจากความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สำคัญ

2.2 ประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นของท้องถิ่น อพท 3. (2557) สรุปดังต่อไปนี้

2.2.1 งานประเพณีศาลเจ้าแม่ทับทิม จัดขึ้นปีละ 3 ครั้ง

2.2.1.1 ฉลองวันเกิดเจ้าแม่ (ฉลองวันเกิดอาม้า) จัดขึ้นหลังวันตรุษจัน 12 วัน มีกิจกรรมการแสดงเชิดสิงโต การแห่และอัญเชิญเจ้าแม่ทับทิมไปยังโรงเจ โดยในช่วงเย็นของวันนี้ อาจมีฉายหนังเพื่อเป็นการแก้บน

2.2.1.2 งานฉลองโรงงิ้ว (ฉลองประทับทรงเจ้าแม่ทับทิม) จัดขึ้นกลางเดือน 5 ของจีน ลักษณะการจัดงานมีลักษณะเช่นเดียวกับวันฉลองวันเกิดเจ้าแม่ และมีการแสดงงิ้ว

2.2.1.3 งานไหว้พระเจ้า จัดขึ้นก่อนวันตรุษจีน ซึ่งเป็นไปตามประเพณีการไหว้เจ้าของคนไทยเชื้อสายจีน โดยทั่วไป มีกิจกรรมงานไหว้เจ้าตามประเพณีของวันตรุษจีน

2.2.2 งานประเพณีไหว้พระจันทร์ จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 8 ตามปฏิทินจันทรคติ เป็นประเพณีเก่าแก่ของชุมชน มีกิจกรรมจัดโต๊ะไหว้พระจันทร์ตามประเพณี

2.2.3 งานประเพณีไหว้เจ้าแม่กวนอิม จัดขึ้นช่วงกลางเดือนตุลาคม มีกิจกรรมการแห่เจ้าแม่กวนอิม การเซียดสิ่งโต เเบะชมภาพยนตร์หนังกลางแปลง

2.2.4 งานประเพณีออกพรรษา จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (ประมาณเดือนตุลาคม) มีกิจกรรมทำบุญตักบาตร

2.2.5 งานปิดทองหลวงพ่อบล (อดีตเจ้าอาวาส) วัดตะเคียนทอง จัดขึ้นระหว่างวันที่ 8-10 กุมภาพันธ์ จัดกิจกรรมงานปิดทอง

ลักษณะด้านภูมิปัญญาอาหารการกิน

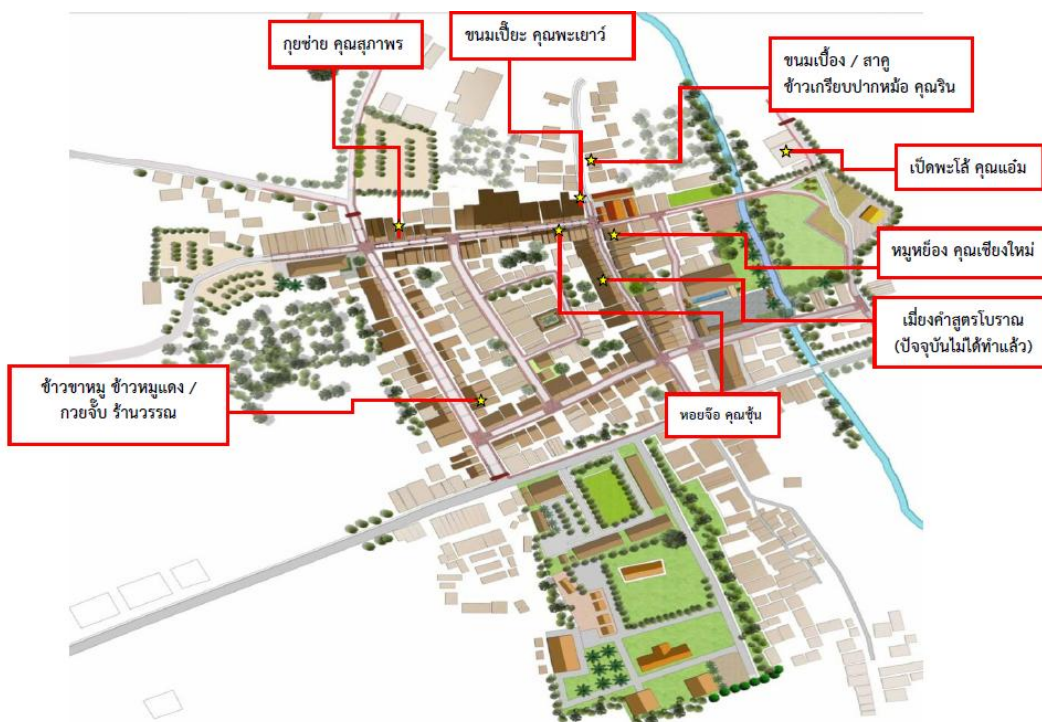
อาหารที่ขายในชุมชนบ้านซากแก้วสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ อาหารคาว ขนมหวาน/ อาหารว่าง และผลไม้ (เทศบาลตำบลห้วยใหญ่, 2555)

ประเภทที่ 1 อาหารคาว ได้แก่ เป็ดพะโล้ หอยทอด ผัดไท ไก่บ้านต้ม หมูหย็อง ก๋วยจั๊บ โจ๊ก ขนมเบื้องญวน หอยจ้อ กระเพาะปลา อาหารป่า

ประเภทที่ 2 ขนมหวาน/ อาหารว่าง ได้แก่ ขนมกุยช่าย ข้าวหลาม ขนมครกโบราณ ไอศกรีมโบราณ บ้าบิ่น ขนมเปียะกุหลาบ น้ำแข็งไส น้ำเต้าหู้ เต้าฮวย ก๋วยทอดและก๋วยฉาบ

ประเภทที่ 3 ผลไม้ เช่น มะพร้าว น้ำหอม สับปะรด

อพท.3 (2557) จากการสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสินค้า อาหาร และของที่ระลึกของชุมชนบ้านซากแก้ว ในชุมชนมีอาหารหลายชนิดที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งคนภายนอกรู้จักและมีการสั่งซื้อเพื่อนำไปรับประทานหรือเป็นของฝาก โดยสรุปดังนี้

ภาพที่ 2-24 บริเวณที่ตั้งร้านค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน (โครงการศึกษาและออกแบบการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านหนองซากแก้ว)

1. หมูหย็อง (คุณเชียงใหม่ บุญเยี่ยม)

หมูหย็องเป็นของกินทำด้วยหมูเนื้อแดงปรุงรสต้มเคี่ยวให้เปื่อยจนงวด ขยี้ให้เป็นฝอย มักใช้รับประทานด้วยอาหารอื่น ๆ เช่น โรยข้าวต้มหรือโจ๊ก หรือเป็นเครื่องปรุงอาหารอื่น เช่น เป็นไส้ซาลาเปาหรือเป็นหน้าข้าวตัง หมูหย็องกำเนิดในมณฑลฮกเกี้ยน สาธารณรัฐประชาชนจีน และพบเห็นบ่อยในอาหารของชนชาตินี้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2557) หมูหย็องมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ หมูเนื้อแดง น้ำตาลทราย น้ำปลา และซีอิ๊วขาว

จุดเด่นของหมูหย็องคุณเชียงใหม่ บุญเยี่ยม คือ ความกรอบและหอมรสเข้มข้น เป็นหมูหย็องที่ทำด้วยมือ กล่าวคือ ป้าเชียงใหม่จะใช้ฝ่าหม้ออบกับซามอะลูมิเนียมหลาย ๆ รอบ วนเข้าไปเรื่อย ๆ จนกว่าหมูหย็องจะแห้งและเหลืองน่ารับประทาน หมูหย็องของป้าเชียงใหม่จะทำวันต่อวันและทำตามจำนวนลูกค้าสั่งล่วงหน้าเท่านั้น (อพท.3, 2557, หน้า 4-41)

2. หอยจ๊อ (คุณซุ่น โภชานา)

ฮอยจ๊อ มาจากภาษาจีนแต้จิ๋ว หอยจ๊อหรือโหยจ๊อ คำว่าหอยหรือโหย แปลว่าปู ส่วนคำว่าจ๊อ แปลว่าพุทรา หอยจ๊อจึงมีความหมายตามตัวอักษรว่าผลพุทราเนื้อปู หอยจ๊อเป็นชื่ออาหารของ

ชาวจีนแต่จิว ทำจากเนื้อปูเป็นหลัก ผสมกับหมูสามชั้นที่ต้มแล้วหั่นละเอียด ไข่ต้นหอมซอยและ
 แป้งสาลีเล็กน้อย ปรุงรสด้วยเกลือ น้ำตาลและพริกไทย ห่อด้วยฟองเต้าหู้เป็นแท่งยาว ใช้ปานมัด
 เป็นปล้อง ๆ นำไปนึ่งจนสุก ทิ้งให้เย็นแล้วหั่นตามรอยมัด จะได้หอยจือเป็นลูก ๆ มีขนาดพอ ๆ กับ
 ผลพุทรา เวลารับประทานต้องนำไปทอด จะได้หอยจือที่กรอบนอกนุ่มใน หอยจือตามคำรับดั้งเดิม
 ทำด้วยเนื้อปู แต่ปัจจุบันประยุกต์ใช้เนื้อสัตว์อย่างอื่นได้ด้วย หอยจือที่ทำจากเนื้อไก่เรียกว่า ไก่จือ
 ส่วนที่ทำจากเนื้อหมูเรียกว่า หมูจือ หอยจือที่ทำจากเนื้อปูบางคนก็เรียกว่า หอยจือปู หรือ จือปู
 หอยจือมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ คอหมู ไข่สด พริกไทย แป้งหมี่ ขวนเจียว

จุดเด่นของหอยจือคุณซุ่นจะใช้เนื้อปูเป็นก้อน และหอยจือมีความกรอบน่ารับประทาน
 ซึ่งหากต้องการรับประทานหอยจือของคุณซุ่นจะต้องสั่งไว้ล่วงหน้า (อพท.3, 2557, หน้า 4, 44-45)

3. ผัดไทย (คุณวราพร แซ่ตั้ง)

ผัดไทยเป็นอาหารที่ได้รับอิทธิพลจากอาหารจีน เดิมเรียกอาหารชนิดนี้ว่า “ก้วยเตี่ยวผัด”
 และได้รับการเปลี่ยนแปลงด้านรสชาติใหม่ตามอย่างอาหารไทยมากขึ้นในเวลาต่อมา ในเวียดนามมี
 อาหารที่ใกล้เคียงกันเรียกว่า ผอ่สาว (เวียดนาม: phở xào) หรือ บัญผอ่สาว (bánh phở xào)
 แปลว่า “ผัดผัด” ผัดไทยได้กลายเป็นที่รู้จักของคนต่างชาติในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นซึ่งเป็นช่วงเดียวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ท่านได้รณรงค์ให้ประชาชนหัน
 มานิยมรับประทานก้วยเตี่ยว เพื่อลดการบริโภคข้าวภายในประเทศ เนื่องจากในช่วงนั้นสภาวะ
 เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ ข้าวแพง แต่เพราะกระแสชาตินิยมที่มองว่าก้วยเตี่ยวเป็นอาหารจีนจึง
 ได้รณรงค์ให้ผัดไทยเป็นอาหารไทย ทั้งนี้ผัดไทยในยุคนี้จะไม่มีหมูเป็นส่วนประกอบ เพราะมอง
 ว่าหมูเป็นอาหารของคนจีน และเรียกเปลี่ยนชื่อ “ก้วยเตี่ยวผัด” เป็น “ก้วยเตี่ยวผัดไทย” ตามชื่อใหม่
 ของประเทศ ปัจจุบันเรียกกันโดยย่อเหลือเพียงแค่ “ผัดไทย” ปัจจุบันผัดไทยได้กลายเป็นหนึ่งใน
 อาหารประจำชาติไทย

ผัดไทยโดยทั่วไปจะนำเส้นเล็กมาผัดด้วยไฟแรงกับไข่ ไบกุยช่วยสับ ถั่วงอก หัวไชโป๊
 สับ เต้าหู้เหลือง ถั่วลิสงคั่ว และกุ้งแห้ง ปรุงรสด้วยพริก น้ำปลา และน้ำตาล เสิร์ฟพร้อมกับมะนาว
 ไบกุยช่วย ถั่วงอกสด และหัวปลีเป็นเครื่องเคียง ร้านผัดไทยบางแห่งจะใส่เนื้อหมูลงไปด้วย บางที่
 อาจจะใช้เส้นจันท์ซึ่งเหนียวกว่าเส้นเล็ก เรียกว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” หรือใช้วุ้นเส้น เรียกว่า “วุ้นเส้น
 ผัดไทย” รวมทั้งผัดหมี่โคราชที่มีลักษณะคล้ายผัดไทย กินกับส้มตำ นอกจากนี้ยังมีผัดไทยประยุกต์
 โดยนำส่วนผสมทุกอย่างผัดให้เข้ากัน แล้วนำไข่เจียวมาห่อผัดไทยทีหลัง เรียกว่า “ผัดไทยห่อไข่”
 หรือบางที่อาจจะใส่กุ้งสดแทนกุ้งแห้ง เรียกว่า “ผัดไทยกุ้งสด” ร้านขายผัดไทยมักจะขายหอยทอด
 หรือขนมผักกาดควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากเครื่องปรุงที่ใช้มีหลายอย่างใช้ร่วมกัน (วิกิพีเดีย
 สารานุกรมเสรี, 2559)

4. กวยจั๊บ (คุณประดับ ชันฑุรา)

กวยจั๊บ เป็นอาหารดั้งเดิมของแต้จิ๋ว เป็นกวยเตี๋ยวชนิดหนึ่งที่ค่อนข้างแตกต่างจากกวยเตี๋ยวชนิดอื่นมากพอสมควร เพราะต้องใช้เส้นกวยเตี๋ยวชนิดหนึ่งที่เรียกว่าเส้นกวยจั๊บสดปรุงแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กวยจั๊บน้ำข้น และ กวยจั๊บน้ำใส นอกจากนี้แล้ว ยังมีเส้นกวยจั๊บประเภทหนึ่ง เรียกว่า กวยจั๊บเซียงไฮ้ มีลักษณะเส้นใส ทำมาจากถั่วเหลือง นิยมใช้ทำกวยจั๊บน้ำใส หรือนำไปปรุงเป็นอาหารอย่างอื่นได้ เช่น ยำ หรือ ผัดขี้เมา เป็นต้น กวยจั๊บมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ เนื้อหมูสันใน กระจุกเอียวเล้ง หัวใจหมู ตับหมู ไข่ตือฮวน เส้นกวยจั๊บ เลือดไก่หรือเลือดหมูเป็นต้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2556)

นอกจากกวยจั๊บของคุณประดับ ในชุมชนยังมีร้านคุณวรรณอีกหนึ่งร้านที่ขายกวยจั๊บ ซึ่งในร้านยังมีเมนูข้าวขาหมู ข้าวหมูแดงให้เลือกรับประทานอีก (อพท.3, 2557, หน้า 4-46)

5. ขนมงูช่าย (คุณสุภาพร แซ่ปึ้ง)

ขนมงูช่ายเป็นขนมประเภทก๋วยของชาวจีนแต้จิ๋วชนิดหนึ่ง ตัวแป้งทำจากแป้งข้าวเจ้า ผสมแป้งมัน ใส้ทำจากกวยช่ายเขียว กวยช่ายของชาวจีนแต้จิ๋วจะหมายถึงชนิดที่ใส้ทำจากกวยช่ายเท่านั้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2558) ขนมงูช่าย หมายถึงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการนำแป้งข้าวเจ้าหรือแป้งข้าวเจ้าผสมแป้งชนิดอื่นและน้ำในปริมาณที่เหมาะสม อาจเติมน้ำมันด้วยก็ได้มาตั้งไฟกวนจนแป้งร้อนออกจากภาชนะ นวดจนเนียนนุ่ม อาจแต่งสีด้วยส่วนผสมอื่น เช่น ดอกอัญชัน ใบเตย แบ่งเป็นก้อนเล็ก ๆ แผ่เป็นแผ่นบางบรรจุใส่ที่ทำจากต้นกวยช่ายที่หั่นเป็นท่อนสั้น ๆ ผัดกับน้ำมันอาจเติมเครื่องปรุงรส เช่น เกลือ ซอสปรุงรส ซีอิ๊ว น้ำตาล ห่อให้ปิดสนิทเป็นรูปปร่างต่าง ๆ นำไปนึ่งให้สุกที่อุณหภูมิและระยะเวลาที่เหมาะสม ตัดเป็นชิ้น อาจโรยกระเทียมเจียวหรือนำไปทอดให้ผิวด้านนอกกรอบ (พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ และนิธิยา รัตนานนท์, 2556) อ้างถึงใน อพท.3, 2557, หน้า 4-43) ซึ่งขนมงูช่ายมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ ผักกวยช่าย แป้งข้าวเจ้า แป้งมัน แป้งข้าวเหนียว ต่างๆ

จุดเด่นของขนมงูช่ายคุณสุภาพรคือ ทำจากแป้งสด แป้งจะหอม ส่วนใหญ่จะทำตามรายการสั่งของลูกค้าและไม่ได้เปิดขายหน้าร้าน ลูกค้าส่วนมากจะนำไปรับประทานเมื่อมีเทศกาลหรืองานต่าง ๆ (อพท.3, 2557, หน้า 4-44)

6. ขนมเปี๊ยะ (คุณพะเยาว์ ตระกูลทอง)

ขนมเปี๊ยะเป็นขนมที่มักใช้ประกอบในเทศกาลขนมไหว้พระจันทร์ของชาวจีน ซึ่งความหมายของขนมเปี๊ยะในเทศกาลนี้คือ เป็นขนมแห่งความสิริมงคล สื่อถึงความปรารถนาดีระหว่างผู้รับกับผู้ให้ พร้อมทั้งยังเป็นขนมที่แสดงถึงความสามัคคีกัน เพราะเทศกาลไหว้พระจันทร์ชาวจีนส่วนใหญ่มักอยู่พร้อมหน้ากันทั้งครอบครัว เพื่อชมพระจันทร์พร้อมทั้งกินขนมเปี๊ยะไปด้วย

(วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2559) ขนมเป็ยะมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ แป้งสาลี น้ำตาลทราย และน้ำมันพืช

จุดเด่นของขนมเป็ยะคุณพะเยาว์คือ แป้งกรอบ หอมหวานกลมกล่อม และลูกพอดีคำ โดยคุณพะเยาว์ไม่ได้ทำขนมทุกวัน จะเว้นช่วง 3-5 วัน และจะทำในปริมาณที่ไม่มาก ลูกค้าของคุณพะเยาว์ ส่วนใหญ่จะเป็นคนจากข้างนอกที่เข้ามาซื้อไปขายหรือนำไปรับประทานเอง และคนในชุมชนที่แวะเวียนมาซื้อไปรับประทานเป็นประจำ (อพท.3, 2557, หน้า 4-43)

7. ขนมเบื้องโบราณ/สาकुไส้หมู (คุณริน)

ขนมเบื้องเป็นขนมไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีลักษณะเป็นแผ่นแป้ง มีไส้รสต่าง ๆ มีหลักฐานกล่าวถึงในคำให้การขุนหลวงหาวัดว่า “บ้านหม้อปั้นหม้อข้าวหม้อแกงใหญ่เล็ก และกระตาะตาขนมครกขนมเบื้อง” ขนมเบื้องมีหลายแบบ ในสมัยโบราณมีส่วนผสมหลัก ๆ คือ แป้งข้าวเจ้าและกะทิ ปรงรสด้วยเกลือเท่านั้น ปัจจุบันไม่ค่อยมีใครทำแล้ว โดยทั่วไปมี 2 หน้าคือหน้ากุ้งและหน้าหวาน หน้ากุ้งใช้กุ้งแม่น้ำตัวโตสับละเอียดผสมกับพริกไทยและผักชีตำพร้อมมันกุ้งนำไปผัดใส่น้ำตาล น้ำปลาหรือเกลือให้หอม ปัจจุบันมักเป็นหน้ามะพร้าวใส่สีแสด ส่วนหน้าหวานมีส่วนผสมของฟักเชื่อม ฝอยทองและพลับแห้งที่หั่นบางๆ ปัจจุบันมีแต่ฝอยทองกับครีม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2559)

ในขั้นตอนการทำขนมเบื้องโบราณ จะมีขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน คือ การผสมแป้ง การทำหน้าน้ำตาล และการทำไส้ขนมเบื้อง ซึ่งขนมเบื้องของคุณรินมีจุดเด่นคือ ความหวานหอมและทำใหม่ทุกครั้ง นอกจากขนมเบื้อง ร้านคุณรินยังทำข้าวเกรียบปากหม้อและสาकु ซึ่งลูกค้าต่าง ๆ ชื่นชอบด้วย ทั้งยังมีการสั่งจากลูกค้าภายนอกพื้นที่เพื่อนำไปรับประทาน และเพื่อนำไปจัดงานในช่วงประเพณีต่าง ๆ

สาकुไส้หมู เป็นอาหารประเภทหนึ่งที่มีรับประทานร่วมกับข้าวเกรียบปากหม้อ ซึ่งมีรสชาติที่ออกหวานเล็กน้อยปนเค็ม โดยทั่วไปจะรับประทานคู่กับผักชี ผักสด และพริกขี้หนูเพื่อแก้เลี่ยน ใช้เป็นอาหารทานเล่น

สาकुไส้หมูมีจุดเด่นคือ ความหอมของไส้และความมันของกะทิที่คั้นเอง ซึ่งถือว่าเป็นสูตรเฉพาะของคุณรินโดยเฉพาะ

ขนมเบื้องโบราณ สาकुและข้าวเกรียบปากหม้อของคุณรินจะทำขายอาทิตย์ละ 2 ครั้ง (วันอังคารและวันเสาร์) ในตลาดนัดชุมชน และในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น ตรุษจีน สาทรจีน รวมถึงเทศกาลออกพรรษา จะมีขนมเทียน ขนมขงจี้จำหน่ายอีกด้วย (อพท.3, 2557, หน้า 4-47)

8. เค้กวันมะพร้าว (คุณละไม ปิยะไทยเสรี)

เค้กวันมะพร้าวอ่อน เป็นเค้กที่ทำจากผงวัน ผสมกับน้ำแล้วนำไปเคี่ยวกับไฟอ่อน ๆ สามารถพิมพ์เป็นรูปต่าง ๆ หรือสามารถผสมกับสีต่าง ๆ ให้สีสันสวยงาม มีกลิ่นหอมหวาน ใช้เป็นขนมทานเล่นหรือทำเป็นเค้กในวันเกิด หรืองานเทศกาลต่าง ๆ เค้กวันมะพร้าวเป็นขนมที่ทำได้ไม่ยาก ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ มะพร้าวอ่อน หัวกะทิ น้ำตาลทราย และเกลือ

เค้กวันมะพร้าวอ่อนของคุณละไม ทำหลากหลายรูปแบบตามที่ลูกค้าต้องการ ซึ่งคุณละไมจะทำเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ หรือตามที่ลูกค้าสั่ง (อพท.3, 2557, หน้า 4-44)

จากข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของชุมชนบ้านชากแง้วที่กล่าวไว้ สามารถสรุปศักยภาพและความโดดเด่นของชุมชนเป็น 4 ลักษณะ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ประวัติและเรื่องราวในอดีต: “ชากแง้ว” เป็นชื่อของชุมชนที่มาจากนิราศเมืองแกลงของท่านสุนทรภู่ เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการมายาวนานกว่าร้อยปี ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งยังสะท้อนสืบทอดวิถีชีวิตรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน ในชุมชนมีประวัติเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ความเป็นชุมชนเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรม โรงงานไม้แป๊งบึงยุคเจริญรุ่งเรืองสู่ชุมชนเขาเจ็บบึง

2. สถานที่ที่มีความเฉพาะทางกายภาพ: สภาพชุมชนตั้งอยู่บนที่ลาดเอียงของภูมิประเทศ และลักษณะอาคารทางสถาปัตยกรรมมีเอกลักษณ์เป็นช่วงยุค 40-60 ปี เช่น อาคารไม้ โรงหนัง ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดตะเคียนทอง ฯลฯ

3. ประเพณีและวัฒนธรรม: ตามความเชื่อของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน ภายในชุมชนมีการจัดงานตามประเพณีตามวันสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีศาลเจ้าแม่ทับทิม ประเพณีไหว้พระจันทร์ งานไหว้ตามประเพณีของวัฒนธรรมชาวจีน

4. อาหารและผลิตภัณฑ์: ในชุมชนมีอาหารอร่อยๆหลายอย่าง และทำเป็นผลิตภัณฑ์ตามลูกค้าสั่ง เช่น หมูหย็อง หอยจ๊อ ขนมเปี๊ยะ ขนมกุยช่าย ฯลฯ

บทที่ 3

ต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว

ตามบทที่ 2 ได้กล่าวถึงภูมิสังคมของชุมชน ภายใต้อัตลักษณ์ “บ้านเก่า/ เล่าอดีต วิถีชีวิต วัฒนธรรม” ของชากแง้ว ต้นทุนต่าง ๆ ซึ่งเป็นมูลค่าของชุมชนที่ใช้เป็นเงื่อนไข เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องราวประวัติความเป็นมา
2. ความเชื่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณี
3. มรดกทางสถาปัตยกรรม
4. ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน
5. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

เรื่องราวประวัติความเป็นมา

ประวัติศาสตร์เกิดจากความมีสามัญสำนึกของมนุษย์อันเป็นคุณลักษณะที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น มนุษย์ผูกพันกับประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิดจนไม่อาจจะแยกจากกันได้ นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ อี. เอช. คาร์ (E. H. Carr) ได้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ คือศาสตร์ที่ว่าด้วยความพยายามที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต โรเบิร์ต วี. แดเนียลล์ (Robert V. Daniels) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์คือความทรงจำว่าด้วยประสบการณ์ของมนุษย์ซึ่งถ้าหากถูกลืมหรือละเลยก็เท่ากับว่าเราได้ยุติแนวทางอันบางซึ่งว่า เราคือใคร เป็นมาอย่างไร ดังนั้นประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญโดยสรุปได้ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ช่วยให้มนุษย์รู้จักตัวเอง รวมทั้งรู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับขอบเขตของตนและคนอื่น
2. ประวัติศาสตร์ช่วยให้เกิดความเข้าใจในมรดก วัฒนธรรมของมนุษย์ชาติ ความรู้ ความคิดอันกว้างขวาง ทันทเหตุการณ์ ทันสมัย ทันคน และสามารถเข้าใจคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ในสมัยของตนได้
3. ประวัติศาสตร์ช่วยเสริมสร้างให้เกิดความระมัดระวัง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกฝน ความอดทน ความสุขุมรอบคอบ ความสามารถในการวินิจฉัย และมีความละเอียดเพียงพอที่จะเข้าใจปัญหาสลับซับซ้อน

4. ประวัติศาสตร์เป็นเหตุการณ์ในอดีตที่มนุษย์สามารถนำมาเป็นบทเรียน และประยุกต์ใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักจริยธรรม คุณธรรม เพื่อสันติสุขและพัฒนาการของสังคมมนุษย์เอง

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองอื่นที่มีไฮศูนย์กลางของอำนาจรัฐ รวมทั้งความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี สถานที่สำคัญ แหล่งโบราณคดี และบุคคลสำคัญในพื้นที่ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์แนวใหม่ที่เน้นวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้น โดยเอาชีวิตชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง ศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้านหรือชุมชนในมิติต่าง ๆ ตามความสนใจ

ในช่วงทศวรรษ 2520 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องราวประวัติของจังหวัดต่าง ๆ ที่ได้พัฒนาอยู่ในกรอบของประวัติศาสตร์แห่งชาติ เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางการเมืองกับศูนย์กลางเป็นหลัก เรื่องราวของประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับน้อยมาก ประมาณปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา กระแสของประวัติศาสตร์เริ่มมีการศึกษาเรื่องต่าง ๆ ของหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ในปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแนวใหม่ที่มุ่งศึกษาด้านต่าง ๆ ของสังคมในท้องถิ่นนั้น เป็นกระแสที่เติบโตขึ้นมาอย่างมาก และจะมีบทบาทมากขึ้นในอนาคต โดยเน้นความสำคัญที่ตัวประชาชนในฐานะผู้สร้างและเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วย การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นมาของวิถีชีวิตของประชาชนได้อย่างรอบด้านและลึกซึ้ง จึงเป็นพลังที่เข้มแข็งช่วยให้คนในท้องถิ่นสามารถฟื้นฟูชีวิต (ยงยุทธ ชูแว่น, 2545)

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การไปเยี่ยมชมยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อคุณค่าของโบราณสถานนั้น ๆ อีกทั้งยังตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของประวัติศาสตร์ มีจิตสำนึกที่ดีในการรักษามรดกอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยที่คนในชุมชนนั้น ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2554 อ้างถึงใน ทิพาพร ไตรบรรณ, 2557, หน้า 8)

ศักยภาพในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดเด่นที่สร้างแรงดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น สถานที่ท่องเที่ยวมีความงดงามตระการตา ความเป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวนั้นมีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับว่าเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีทั้งหมดออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะ คุณค่า และความสนใจของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. ประเภทธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวสวยงามเกิดเองตามธรรมชาติ
 2. ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ สถาน และศาสนา หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนาสถาน สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะ และสถาปัตยกรรม
 3. ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและสืบทอดต่อกันมาเป็นมรดกของตระกูล ทรัพยากรประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตในชุมชน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า สวนสนุก กิจกรรมต่าง ๆ
- สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว มีความแตกต่างไปตามแต่ละสถานที่ อีกทั้งยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคม เป็นศูนย์รวมความผูกพันทางจิตใจของคนในแต่ละยุคสมัย (ชนกร สุวดีกุล, 2552 อ้างถึงใน ทิพาพร ไตรบรรณ, 2557, หน้า 9)

คนจีนเดินทางมาเมืองไทยตั้งแต่สมัยที่มีความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างไทยกับจีนในสมัยสุโขทัย มีช่างจีนที่ทางราชสำนักจีนส่งมาสองช่างไทยทำเครื่องสังคโลก อย่างไรก็ตาม ในสมัยนั้นชาวจีนยังไม่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าชาวจีนที่เดินเรือเข้ามาติดต่อค้าขายที่เมืองต่าง ๆ บริเวณรอบอ่าวไทยและที่เมืองสุโขทัยบ้าง ต่อมาในสมัยอยุธยา พ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาค้าขายได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและช่วยด้านการค้าสำเภาของไทยด้วย ดังหลักฐานที่ปรากฏในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ระบุหน้าที่ราชการค้าสำเภาในกฎหมายนาพลเรือนว่ามี จุ้นจู้ นายสำเภา ดันหนคุดทาง ล้าต้าบาญชีใหญ่ (วิลาสวงศ์, 2548, หน้า 48 อ้างถึงใน ประพิน มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 539) สมัยธนบุรี มีนโยบายสนับสนุนให้พ่อค้าชาวจีนมาติดต่อค้าขายและเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายในเมืองไทย จึงมีชาวจีนเดินทางมาค้าขายตามหัวเมืองแถบชายทะเล ตะวันออก กรุงธนบุรีและลงไปถึงหัวเมืองทางใต้ โดยเฉพาะที่กรุงธนบุรีมีชาวจีนแต่จิวเข้ามาค้าขายและพำนักอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีเชื้อสายแต่จิว (Skinner, 1957, pp. 45-46 อ้างถึงใน ประพิน มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 539) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การค้าขายระหว่างไทย-จีนเป็นแหล่งสร้างรายได้ใหญ่ของไทย ในช่วงที่ยังมีการศึกสงครามและการก่อสร้างราชธานีใหม่ การค้าสำเภากับจีนสร้างรายได้แก่กรุงรัตนโกสินทร์ต่อเนื่องมาจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (วิลาสวงศ์, 2548, หน้า 45 อ้างถึงใน ประพิน มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 539) ดังนั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ทางราชการไทยจึงไม่มีนโยบายกีดกันชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย และจัดให้ชาวจีนเป็น “กลุ่มคนนอกระบบไพร่” ต่างกับชาวมอญ ลาว ญวนและเขมรที่เข้ามาพำนักอยู่ในไทย ดังนั้น

ชาวจีนจึงไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน มีความเป็นอิสระ สามารถประกอบอาชีพที่ตนถนัดและเดินทางไปค้าขายตามหัวเมืองต่าง ๆ ได้ ในสมัยนั้นทางราชการไทยกำหนดให้กรมท่าซ้ายดูแลชาวจีนที่มาตั้งถิ่นฐานในไทยตามแบบสมัยอยุธยา และแต่งตั้งให้พระยาโชดิกราชเศรษฐีเป็นเจ้ากรมท่าซ้ายซึ่งมีหน้าที่ช่วยทางราชการไทยควบคุมดูแลชาวจีนซึ่งเป็นผู้คนพวกเดียวกัน (วิลาสวงศ์, 2548, หน้า 49 อ้างถึงใน ประพิน มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 540) ชาวจีนอพยพเหล่านั้นนอกจากช่วยในด้านการค้าสำเภาของหลวงแล้ว ยังใช้ความชำนาญและแรงกายประกอบอาชีพอื่น ๆ เป็นต้นว่า พ่อค้า ช่างฝีมือ และแรงงานรับจ้าง เมื่อมีชาวจีนอพยพเข้ามามากขึ้นจึงมีการเก็บภาษีค่าแรงงานชาวจีนซึ่งมีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย “การผูกปี่ข้อมือจีน” เป็นวิธีการเก็บภาษีค่าแรงงาน ซึ่งเป็นผลดีทั้งทางการปกครองและทางเศรษฐกิจ เหตุที่ในสมัยนั้นมีชาวจีนเดินทางเข้ามาพำนักในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เพราะประชากรจีนในแถบมณฑลชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากจนขยายพื้นที่เพาะปลูกไม่ทันกับการขยายตัวของประชากร นอกจากนี้ยังมีปัญหาบ้านเมืองของจีนกับอังกฤษ (พ.ศ. 2382-2385) กบฏไต้หวัน (พ.ศ. 2390-2408) และภัยจากธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความอดอยาก ทำให้ชาวจีนในภาคใต้ของจีนเดินทางอพยพไปโพ้นทะเลมากขึ้น ชาวจีนที่เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นชาวจีนแทบทั้งสิ้น เมื่ออพยพเข้ามาทำมาหากินแล้วก็มักตั้งหลักปักฐานและแต่งงานกับหญิงไทย จนผสมกลมกลืนไปกับสังคมไทยในที่สุด ชาวจีนเหล่านี้มีความขยัน อดสาหะ อดทน หนักเอาเบาสู้ ทำงานทุกอย่างตั้งแต่กูดิจ งานโยธา รับจ้างทั่วไป ขายแรงงานตามท่าเรือและโรงสี ทำเหมืองแร่ ต่อเรือ เดินเรือ ค้าขาย ทำขนม ขายของชำ ไปเช่าที่จากชนชั้นสูงของไทยมาเป็นพื้นที่ทำไร่ทำสวน สวนผักของชาวจีนอพยพเหล่านี้ได้นำพืชผักของจีนมาปลูกจนเป็นที่รู้จักทั่วไปของคนไทย เป็นต้นว่า ผักกาดขาว ผักคะน้า ผักกะหล่ำปลี ผักบุ้ง ผักกวยช่าย ทั้งยังนำมาทำเป็นอาหารและขนมอาหารว่างที่คนไทยชื่นชอบ เช่น ขนมกวยช่าย ผักกาดคอง เต้าหู้ เต้าเจี้ยว วุ้นเส้น ขนมเปี๊ยะ ขนมโก๋ นอกจากนี้แล้ว ชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานยังได้นำวัฒนธรรมวิถีชีวิต แนวคิด และขนมอบแบบแผนของสังคมชาวจีนเข้ามาสู่ประเทศไทยด้วย (ประพิน มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 540)

แต้จิ๋ว หรือเฉาโจว (潮州 Cháo zhōu) ในภาษาจีนกลาง เป็นภาษาถิ่นของชาวจีนแต้จิ๋วในมณฑลกว่างตุง (广东 Guǎng dōng) ทางใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน (福建 Fú jiàn) พื้นที่ที่ชาวจีนแต้จิ๋วมีภูมิลำเนาอยู่ ด้านหน้าติดกับทะเล ด้านหลังเป็นภูเขา ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติอยู่เป็นประจำทั้งน้ำท่วม น้ำทะเลหนุน ฝนแล้ง และมีไอเค็มจากทะเลที่ส่งผลต่อการทำนา จึงไม่ใช่พื้นที่ที่ดัดนัก ประกอบกับพื้นที่เพาะปลูกและที่ดินทำกินก็มีน้อย ผลผลิตที่ได้จากไร่นามีไม่เพียงพอ จนทางการจีนต้องให้พ่อค้าส่งเรือสำเภามาซื้อข้าวจากสยาม จึงมีพ่อค้าสำเภาและชาวจีนแต้จิ๋วอพยพมาตั้งถิ่น

ฐานที่กรุงศรีอยุธยาและแถบหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย (วิลาสวงศ์, 2548, หน้า 228 อ้างถึงใน ประพิน มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 542) ชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นที่ตั้งของชุมชนบนเส้นทางการค้าขายระหว่างสยามกับต่างประเทศมาแต่อดีต เป็นชุมชนเมืองที่เป็นท่าเรือ ที่จอดพักเรือสินค้าจากต่างประเทศที่เข้ามาติดต่อกับค้าขายกับประเทศไทย และจากประเทศไทยที่จะไปค้าขายกับต่างประเทศ ชุมชนเมืองชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกจึงเป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศ ประกอบกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล การติดต่อกับต่างประเทศและติดต่อกับศูนย์อำนาจทางการเมืองการปกครองไทย ทำให้สะดวกประชากรเบาบาง จึงเป็นพื้นที่ที่ชาวต่างชาติต่างภาษาและต่างวัฒนธรรมสนใจเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบสัมมาชีพกันเป็นจำนวนมาก ชลบุรีเป็น 1 ใน 5 จังหวัดที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การดำรงชีพ จึงมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบสัมมาชีพอยู่เป็นจำนวนมาก และกระจายอยู่ทุกอำเภอในจังหวัด (ภารดี มหาจันทร์ และนันทชญา มหาจันทร์, 2554, หน้า 47-51) ชาวจีนแต่จิวมีความถนัดในการแล่นเรือและการทำประมง ดังนั้นจึงมีชาวจีนแต่จิวอพยพไปตั้งถิ่นฐานกันที่ชลบุรีซึ่งเป็นชุมชนประมง เพราะสามารถประกอบอาชีพที่มีความถนัดได้ดี จนมีกิจการเรือประมง และกิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการประมง เช่น โรงงานทำน้ำปลา ทำหอยดอง ปลาแห้ง บางกลุ่มที่ถนัดเรื่องการเกษตรก็ปลูกอ้อยทำน้ำตาล (วิลาสวงศ์, 2548, หน้า 69-70 อ้างถึงใน ประพิน มโนมัยวิบูลย์, 2554, หน้า 543)

จากประวัติศาสตร์สามารถอ้างอิงได้ว่า “ซากแก้ว” เป็นชื่อที่มาจากนิราศเมืองแกลง (พ.ศ. 2349) ของท่านสุนทรภู่ โดยท่านได้แต่งกลอนเมื่อเวลาที่เดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านบิดาที่บ้านกล้า (จังหวัดระยอง) ผ่านพื้นที่บริเวณซากแก้วไว้ว่า “...ถึงปากช่องหนองชะแก้วเข้าแคว่ถางแม่น้ำค้ำองอรุณาไฉ้อาศัย เป็นที่ลุ่มขุมขังคงคล้าย วังเวงใจรีบเดินไม่เมินเลย...” ซึ่งท่านสุนทรภู่ได้กล่าวถึงสภาพพื้นที่บริเวณบ้านซากแก้วในอดีตมีลักษณะเป็นป่ารก มีแหล่งน้ำสมบูรณ์ แต่ยังไม่มีการเข้ามาอาศัย ด้วยเหตุที่ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบเนินเขาหรือที่ราบลูกฟูก มีบึงและลำคลองในบริเวณพื้นที่ มีระยะห่างจากทะเลราว 8-9 กิโลเมตร ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นป่ารกชัฏ ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2450 เริ่มมีคนไทยเข้ามาแคว่ถางพื้นที่เพื่อทำการเกษตร จากการบอกเล่าของผู้สูงอายุ ราวปี พ.ศ. 2460-2470 เริ่มมีคนจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำการเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนแต่จิว ที่หลังคนจีนที่มาก่อนก็เรียกเพื่อนฝูงญาติมิตรเข้ามาเพื่อช่วยกันทำมาหากิน ดังนั้นพื้นที่บริเวณซากแก้วจึงกลายเป็นหมู่บ้านชาวจีนในปัจจุบัน ผู้คนต่าง ๆ หลังไหลเข้ามาทำให้ชุมชนหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ และเริ่มมีการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างไทย-จีนเข้าด้วยกัน ระหว่างปี พ.ศ. 2490-2510 ในชุมชนมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นทางด้าน

กายภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในมิติต่าง ๆ เช่น เปิดโรงเรียน สร้างวัดตะเคียนทอง ปรับปรุงศาลเจ้า สร้างโรงเจ เปิดโรงหนัง เปิดตลาดสด การขยายกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนธุรกิจบริการต่าง ๆ เช่น ร้านสนู้เกอร์ โรงฝึน สถานโคมเจิว และการให้เช่าที่พักอาศัย ซึ่งเป็นยุคทองแห่งชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองและการพัฒนาอย่างรวดเร็วกว่าชุมชนอื่น ๆ โดยรอบ เมื่อปี พ.ศ. 2515 พื้นที่บริเวณเมืองพัทยาเริ่มมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ย่านการค้า ที่พักอาศัย โรงแรม รวมถึงเริ่มมีการพัฒนาของแหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยรอบพื้นที่ ทำให้แรงงานที่เคยพักอาศัยในพื้นที่ซากแก้วย้ายไปยังแหล่งงานใหม่ ๆ ภายนอก หลังจากปี พ.ศ. 2525 กิจการต่าง ๆ ในชุมชนชบเซาหลง บ้างปิดบ้างย้าย ผู้คนส่วนใหญ่ที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่มีเพียงแค่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ในระยะแรก และลูกหลานออกไปเรียนหรือทำงานนอกพื้นที่

ชาวจีนในประเทศไทยมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาสู่สมัยรัตนโกสินทร์ จากผู้อพยพกลายเป็นตระกูลแซ่ที่มีอิทธิพลและพลังต่อสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน ประวัติความเป็นมาของชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นเรื่องราวประวัติที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะสำหรับชาติพันธุ์อื่น ๆ หรือชาติพันธุ์เดียวกันแต่ละกลุ่ม ชุมชนบ้านซากแก้วเป็นชุมชนหนึ่งในประเทศไทยที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ซึ่งเป็นชุมชนจีนโบราณที่มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปี ในอดีตเคยเป็นชุมชนที่คึกคักและเจริญรุ่งเรืองมาก ความเจริญในช่วงเวลานั้นสามารถกล่าวได้ว่า “ตัวเมืองมีอะไรซากแก้วมีหมด” จึงทำให้ซากแก้วเคยเป็นชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณพัทยาลักษณะอยู่ในพื้นที่ที่มีจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็บบทกวีของท่านสุนทรภู่ คำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่หรือเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งก่อสร้างต่างๆที่ยังคงสภาพแบบโบราณ เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิม โรงหนัง โรงฝึน ฯลฯ ยังสามารถเห็นร่องรอยทั้งสมัยรุ่งเรืองและสมัยชบเซา อะไรก็ตาม ชุมชนบ้านซากแก้วเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่มีศักยภาพจุดเด่นในการสร้างแรงดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว เพราะประวัติศาสตร์ของชุมชนไม่ใช่เพียงแค่เห็นจากร่องรอยต่าง ๆ ในชุมชนโบราณเท่านั้น แต่เป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตชีวา ด้วยเหตุที่ชาวบ้านซากแก้วซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนแต่ใจ ในฐานะผู้สร้างและเป็นเจ้าของของประวัติศาสตร์ เวลาเล่าอดีตจะมีความเข้าใจในความเป็นมาของวิถีชีวิตของตนอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ “เล่าอดีต” ภายใต้อารมณ์ของตนเองยังเป็นพลังที่เข้มแข็งให้ชาวบ้านซากแก้วสามารถฟื้นฟูชีวิตได้ ดังนั้นเรื่องราวประวัติความเป็นมาของซากแก้วจึงเป็นเสน่ห์ส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นมูลค่าของชุมชนที่สามารถใช้เป็นต้นทุนเพื่อพัฒนาชุมชนสู่เข้มแข็ง

ความเชื่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณี

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัย โบราณมีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟไหม้ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาทภัยต่าง ๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์ แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตัวเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมหรือศาสนาเกิดขึ้น (ความเชื่อ พิธีกรรม คาถาอาคม ภาษา และคติชาวบ้าน, ม.ป.ป.)

ปรกรณ์ ต้นสกุล (2552 อ้างถึงใน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ ความรู้สึกที่คล้อยตาม หรือเห็นด้วย หรือเห็นเป็นจริงเช่นนั้นด้วยความเชื่อของมนุษย์ส่วนมากเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งให้คุณประโยชน์และให้โทษ แล้วมนุษย์ไม่สามารถค้นหาสาเหตุมาอธิบายได้ หรือไม่สามารถค้นพบคำตอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ทำให้เกิดความหวาดกลัวธรรมชาติ พยายามสร้างจินตนาการเพื่อจะได้นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความเชื่อนั้น ๆ โดยความเชื่อเหล่านั้นได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงรุ่นลูกหลาน ถ้าหากความเชื่อเหล่านั้นมีนำไปปฏิบัติสืบทอดกันอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ก็จะกลายเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อ และจะถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพิธีกรรมประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติที่หลากหลายจนถึงปัจจุบันนี้

วิวัฒนาการของความเชื่อโดยทั่วไปอาจแบ่งได้เป็น 2 สาย (ถาวรดี มหาจันทร์ และนันทชัย มหำจันทร์, 2554, หน้า 106-108)

1. สายเทวนิยม เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์เมื่อประมาณ 5,000 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งมีพัฒนาการเป็น 4 ขั้นตอน

1.1 เชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นเพราะธรรมชาติมีอำนาจ เช่น พระอาทิตย์ขึ้น-พระอาทิตย์ตก น้ำขึ้น-น้ำลง ไฟแลบ พายุพัด ไฟไหม้ ฝนตก ฯลฯ คนยุคนั้นนับถือธรรมชาติ (Animatism) และบูชาธรรมชาติ (Natural warship)

1.2 การนับถือพระเจ้า ผีสาง เทวดา หรือวิญญาณนิยม (Animism) เชื่อว่าอำนาจของธรรมชาติเกิดจากวิญญาณ (Spirit) ที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติสามารถบันดาลความสุขและความทุกข์แก่ผู้คนได้

1.3 การบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor worship) จากการขุดค้นทางโบราณคดี ทำให้พบร่องรอยการบูชาศพ สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องการบูชาบรรพบุรุษเพราะความกตัญญูและความกลัว

1.4 นับถือเทพเจ้า เดิมมนุษย์นับถือเทพเจ้าหลายองค์ (Poly theism) ต่อมาเมื่อมนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มมีหัวหน้ากลุ่ม ก็จะเน้นเรื่องเทพเจ้าสูงสุดเพียงพระองค์เดียว (Mono theism)

2. สายอเทวนิยม เป็นความเชื่อกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณ 3,000 ปี เป็นยุคที่มนุษย์ได้รับแสงสว่างแห่งเหตุผลและปัญญา นักปราชญ์และศาสดาทั้งหลายสามารถใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือตรวจสอบไตร่ตรองสังขธรรมความจริงของโลกและชีวิต โดยปฏิเสธอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่อาศัยการวิงวอน โศกชะตา หรือการบันดาลจากเทพเจ้าหันมาใช้ปัญญาโดยตรง แสดงความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เช่น พระมหาวีระ เจ้าชายสิทธัตถะ ขงจื๊อ เป็นต้น ความเชื่อในสายนี้มีลักษณะเป็นความมั่นใจ (Confidence) ในความจริง คือเหตุผล หรือศรัทธา ซึ่งแสดงออกในพื้นที่ฐานความเชื่อ 4 ประการ ได้แก่

2.1 เชื่อว่ากรรม หรือการกระทำเป็นเครื่องจำแนกมนุษย์ (สัตว์) ให้ดีหรือเลว ประณีตหรือหยาบ

2.2 เชื่อว่าทุกการทำย่อมมีผลตอบแทน ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วได้รับผลร้าย

2.3 เชื่อว่ามนุษย์ (สัตว์) มีกรรมเป็นของตัวเอง ใครทำใครได้ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล

2.4 เชื่อในปัญญา (การตรัสรู้) ของพระศาสดาว่าเป็นสังขธรรมที่ควรรู้เห็นจริง เป็นอมตธรรม

ชีวิตของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงทำให้ความเชื่อมีความจำเป็น เพราะการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ย่อมเป็นไปตามหลักของความเชื่อนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต ดังนั้นชีวิตจึงขาดความเชื่อไม่ได้ (ภารดี มหาจันทร์ และนันทชัย มหานคร, 2554, หน้า 108) มนุษย์ไม่อาจขาดความเชื่อหรือความคิดได้ เพราะหากขาดความเชื่อ มนุษย์จะไม่เข้าใจตนเองและไม่เข้าใจโลกหรือสภาพสิ่งแวดล้อมได้ ถ้าไม่เข้าใจสิ่งเหล่านี้ มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะฉะนั้นความเชื่อก็จะกลายเป็นวิถีชีวิตในสังคมอย่างที่ภารดี มหาจันทร์ และนันทชัย มหานคร (2554) กล่าวถึง ความเชื่อคือพลังชีวิต มนุษย์กระทำการต่าง ๆ ไปตามความมั่นใจและความไว้วางใจ ด้วยศาสนาอยู่ระดับหนึ่งของความเชื่อ ความเชื่อจึงเป็นบ่อเกิดแห่ง

วัฒนธรรม ซึ่งทุกคนต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผน (Norms) และสถานภาพ (Status) ในสังคมของตน ในฐานะศาสนาและวัฒนธรรม ความเชื่อเป็นแกนกลางแห่งความสามัคคีในสังคม ซึ่งเป็นพลังเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ให้มีการปฏิบัติเป็นรูปเดียวกัน กิจกรรมต่าง ๆ มีจุดหมายอันเดียวกัน

เนื่องจากมนุษย์มีความผูกพันกับสิ่งที่มีอยู่นอกเหนือธรรมชาติและเกี่ยวกับเหตุผลอันเกิดจากความนึกคิด ศาสนาถือว่าเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ และเป็นปรากฏการณ์อันหนึ่งของโลกที่มีมาแต่อดีต แต่ละศาสนาอาจสอนให้คนเชื่อด้วยวิธีต่าง ๆ กัน แต่จุดหมายปลายทางคือความสุขในชีวิตเช่นเดียวกัน เช่น ศาสนาคริสต์สอนให้รักเพื่อนมนุษย์ ผู้กระทำความผิดมีการสารภาพบาปต่อพระเจ้าจะหมดบาปได้ ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อในการกระทำและผลของการกระทำเป็นต้น

ศุกการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิฐ (2550) ภารดี มหาขันธ์ และนันทัชฎา มหาขันธ์ (2554) ได้สรุปว่า ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และพุทธศาสนาเมฆานถือเป็นความเชื่อหลักดั้งเดิมซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวจีนอย่างมาก เป็นความเชื่อที่ชาวจีนยึดถือปฏิบัติและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน โดยได้หล่อหลอมเข้าด้วยกันจนฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของชาวจีนยากที่จะแยกออกจากกันได้ คำสอนและพิธีกรรมบางอย่างได้มีการผสมผสานรวมเข้าด้วยกัน ชาวจีนที่อพยพเข้ามายังประเทศไทยได้นำความเชื่อดังกล่าวเข้ามาในดินแดนไทย ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏศาสนสถานที่ชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนสร้างขึ้นจากคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ศาสนาลัทธิเต๋าและความเชื่อพื้นถิ่น ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยในยุคแรก ๆ มักจะอยู่กันเป็นกลุ่มตามกลุ่มภาษาของตน ศาลเจ้ารุ่นแรกจึงเป็นศาลเจ้าประจำกลุ่มภาษา เทพเจ้าที่ประดิษฐานเป็นเทพประธานในศาลเจ้า หากมิใช่เทพทางศาสนาเต๋าก็จะเป็นเทพพื้นถิ่นเฉพาะกลุ่มภาษานั้น ๆ เนื่องจากประเทศไทยเป็นเมืองพุทธเถรวาท (หินยาน) พุทธเมฆานของชาวจีนจึงไม่ค่อยได้รับความนิยมเท่าที่ควร และการผสมผสานทางความเชื่อที่หลากหลายเข้าด้วยกันภายใต้การขยายตัวของชาวจีนอพยพและลูกหลาน ต่อมาศาลเจ้าประจำกลุ่มภาษาที่มีอยู่เดิมก็เปิดกว้างให้กลุ่มภาษาอื่นเข้าร่วมกราบไหว้ขอพร จึงทำให้เกิดศาลเจ้าประจำเขตตามพื้นที่ที่มีชาวจีนและคนเชื้อสายจีนอยู่ทั่วไป

ความเชื่อความศรัทธาในศาสนาของชาวจีน สะท้อนออกมาให้เห็นชัดเจนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่ปรากฏในทุกหนทุกแห่งที่มีชาวจีนอาศัยอยู่คือ การสร้างศาลเจ้าจีน ส่วนสิ่งที่เป็นนามธรรมและสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดความเชื่อทางศาสนาของชาวจีน ที่สำคัญ ได้แก่ เทศกาลและการประกอบพิธีกรรมสำคัญภายในบ้านเรือนและภายในศาลเจ้าตามวาระ โอกาสสำคัญ (เรือนแก้ว ภัทรานุประวัตติ, 2551, หน้า 13)

พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนในแต่ละศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมากกลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนา ที่ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธี ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน(ปกรณัม ต้นสกุล, 2552 อ้างถึงใน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552, หน้า 9) พิธีกรรมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีอยู่ทุก ๆ สังคมและศาสนาในสังคมนั้น ๆ เพราะพิธีกรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงศาสนาให้ดำรงอยู่ อีกทั้งยังเป็นแหล่งก่อให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคม พิธีกรรมนับว่าเป็นผลมาจากความเชื่อของมนุษย์ เมื่อเชื่อในสิ่งใดก็มักจะให้ความศรัทธาและบนบานเพื่อขอความช่วยเหลือจากสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าจะสิ่งดังกล่าวจะอำนวยประโยชน์ให้หรือไม่ก็ตาม จนกลายเป็นพิธีกรรมเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ในสิ่งที่ตนนับถือ (ความเชื่อ พิธีกรรม คาถาอาคม ภาษา และคติชาวบ้าน, ม.ป.ป.)

นักวิชาการและผู้รู้ได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้
 ประสาน ทองภักดี (2520 อ้างถึงใน ความเชื่อ พิธีกรรม คาถาอาคม ภาษา และคติชาวบ้าน, ม.ป.ป.) ได้แบ่งพิธีกรรมโดยทางปฏิบัติออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 2 ประเภท คือ

1. พิธีมงคล เป็นพิธีที่ทำเพื่อเพิ่มพูนงานที่ดีที่เป็นมงคลอยู่แล้ว เป็นสิริมงคลยิ่งขึ้น เช่น งานแต่งงาน งานทำบุญอายุ งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานเช่นนี้ถือเป็นการส่งเสริมเรื่องที่ทำให้เจริญงอกงาม การจัดงานจึงต้องสรรหาแต่เรื่องที่จะก่อสิริสวัสดิ์เข้ามาในงานเริ่มตั้งแต่เรื่องประกอบพิธี และการแต่งกายของผู้มาร่วมพิธีก็ต้องแต่งด้วยสีสันที่เจริญตาเจริญใจ คำพูดที่เจรจากันระหว่างแขกก็ให้พูดในเรื่องที่เป็นมงคล

2. พิธีอวมงคล เป็นพิธีล้างสิ่งที่ไม่ดีที่เรียกว่า เสนียดจัญไรที่เกิดขึ้นมาเอง เช่น งานศพ งานสะเดาะเคราะห์ต่าง ๆ บางอย่างไม่มีทางป้องกันได้ เรื่องความตายถือเป็นเรื่องอวมงคลที่ร้ายแรงมาก เมื่อมีการตายเกิดขึ้น จึงต้องทำพิธีเป็นพิเศษ พิธีเกี่ยวกับการตายมีอยู่ทุกชาติทุกภาษา แต่รายละเอียดแตกต่างกันตามความเจริญของมนุษย์ในท้องถิ่นนั้น ๆ

ปกรณัม ต้นสกุล (2552 อ้างถึงใน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552, หน้า 9) แยกพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นประเภทใหญ่ ๆ 2 ประเภท คือ

1. พิธีเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีศพ พิธีเลี้ยงผี ฯลฯ
2. พิธีเกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การทำบุญบ้าน พิธี 12 เดือน ฯลฯ

นอกจากพิธีกรรมที่จัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ เหล่านี้แล้ว ยังสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อย ๆ อีก 10 ประเภท (ปกรณัม ต้นสกุล, 2552 อ้างถึงใน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552, หน้า 9-10) คือ

1. พิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำวัน เช่น สวดมนต์ กราบไหว้เทพยดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำสำนักหรือโบสถ์ ฯลฯ
2. พิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นครั้งคราว เป็นการกระทำในกรณีที่สถานการณ์ยังไม่อำนวย หรือพิธีกรรมที่กระทำเป็นประจำ เช่น พิธีการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาสถิตชั่วคราวแล้วเชิญกลับ
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการชำระล้างบาป เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศจีนและอินเดีย วันกระทำพิธีจะเป็นวันก่อนวันเพ็ญและเดือนแรมในแต่ละเดือนและในช่วงก่อนกระทำ พิธีกรรมที่สำคัญ
4. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเลี้ยง เช่น ราชบัณฑิต ในวาระสำคัญของผู้ประสงค์เป็น เจ้าภาพ
5. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
6. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเบิกปฐมฤกษ์ ด้วยการกระทำในฤกษ์งามยามดีสำหรับ สถานที่การทำงาน ซึ่งเป็นการแสดงถึงการเริ่มต้น
7. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับประเพณี เป็นพิธีที่หน่วยงานราชการหรือประชาชนส่วนใหญ่ เป็นผู้กำหนดวัน โดยประชุมกัน เช่น วันพีฆฆฆ
8. พิธีกรรมเฉพาะบุคคล เป็นการกระทำในโอกาสอันพึงเกิดความปีติ เช่น การตั้งศาล พระภูมิเจ้าที่ การแต่งงาน ฯลฯ โดยส่วนใหญ่มักถือเอาวันฤกษ์ดีซึ่งถูกโฉลกกับผู้เป็นเจ้าของงานพิธี นั้น ๆ เพื่อเสริมขวัญและกำลังใจ
9. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอ้อนวอนพระเจ้า เป็นพิธีเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลและ สมหวัง เช่น พิธีการบนบานศาลกล่าว พิธีกรรมบูชาเพื่อขอบุตร ฯลฯ
10. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการพลีสุกรรม เป็นงานพิธีประจำปี จะกระทำกันเพียงปีละ หนึ่งครั้ง

ประเพณี หมายถึง ความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำหรือการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเชื่อถือ และ ปฏิบัติสืบทอดกันมา จนกลายเป็นแบบอย่างของความคิด ความเชื่อ และการกระทำนั้น ๆ (พระยาอนุมานราชชน, 2513, หน้า 13 อ้างถึงใน ภารดี มหาขันธ์ และนันทัชญา มหาขันธ์, 2554, หน้า 120) จึงสรุปได้ว่า ประเพณีเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบกันมาด้วยเห็นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและมี คุณประโยชน์ จนกลายเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี ความสำคัญของประเพณี ในมุมมองของ รัชนิกร เศรษฐ (2532) ได้สรุปว่า

1. ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงถึงอดีตที่มีความเจริญมา ช้านาน

2. ประเพณีที่ดีเป็นตัวอย่างบอกถึงความเจริญ มีอารยธรรมและมีเกียรติที่ทัดเทียมกับประเทศอื่น

3. ประเพณีเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติ โดยมีได้ลอกเลียนแบบหรือหยิบยืมจากชาติอื่น

4. ประเพณีเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของคนในชาติให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แสดงว่าเป็นพวกเดียวกัน ก่อให้เกิดความสนิทสนมกลมกลืน และเสริมความมั่นคงของชาติ

5. ประเพณีเป็นเครื่องแสดงถึงอดีตและปัจจุบันของวิถีชีวิตในสังคมนั้น ๆ

อานนท์ อาภาภิรม (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณี โดยสรุปได้ว่า ประเพณีเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมของคนมีความเจริญมาในยุคใดและมีความเสื่อมในยุคใด กล่าวคือ ถ้าสมาชิกของสังคมปฏิบัติตามและพยายามดำรงรักษาประเพณีไว้ไม่ให้สูญหายไปก็ถือว่าสังคมยุคนี้มีความเจริญงอกงาม โดยเฉพาะความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ ทำให้ผู้คนสมัครสมานสามัคคีกัน หากสมาชิกของสังคมละเลยหรือไม่สนใจที่จะปฏิบัติและรักษาประเพณีของตนไว้ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจของสมาชิกของสังคมนั้น ๆ

พระยาอนุมานราชชน (2513 อ้างถึงใน ภารดี มหาขันธ์ และนันทัญญา มหาขันธ์, 2554, หน้า 120) สุพัตรา สุภาพ (2518) และอานนท์ อาภาภิรม (2525) ได้จำแนกประเพณีตามความสำคัญไว้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่มีความสำคัญซึ่งบุคคลต้องปฏิบัติตาม
2. ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ
3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญๆ ไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับกำหนด

นอกจากนี้ยังมีจำแนกประเพณีตามกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่

1. ประเพณีครอบครัว เป็นประเพณีปฏิบัติตามแต่ละครอบครัว
2. ประเพณีชุมชน เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา และอาชีพ
3. รัฐพิธีและราชประเพณี เป็นพระราชพิธีต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาแนวทางการปฏิบัติ พิธีกรรมตามประเพณีที่ถือปฏิบัติในสังคมสามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

1. พิธีกรรมตามประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องของบุคคลโดยเฉพาะ
2. พิธีกรรมตามประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา เป็นเรื่องของสังคมโดยรวม

ทัศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ชีวิตของมนุษย์มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง จึงทำให้ความเชื่อมีความจำเป็นในวิถีชีวิตของมนุษย์ และเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของมนุษย์ ศาสนาเป็นปรากฏการณ์อันหนึ่งที่เกิดจากความเชื่อของมนุษย์ตั้งแต่อดีต ด้วยความนับถือ ความศรัทธาในความเชื่อของศาสนา ทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมขึ้น ซึ่งส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นผลมาจากความเชื่อ ด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความเชื่อได้ปฏิบัติสืบทอดกันอย่างต่อเนื่องและยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษถึงรุ่นลูกหลาน พิธีกรรมจึงเป็นแหล่งก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณี สุดท้ายวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อถือและปฏิบัติสืบทอดซึ่งเห็นด้วยเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงามและมีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคมจึงกลายเป็นแบบอย่างของความคิดความเชื่อของมนุษย์นั่นเอง

ในสังคมที่เรียกว่าจะมีลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นหนึ่งเดียว (Homogeneous culture) แต่ในสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆมากมายมีวัฒนธรรมย่อยเกิดขึ้น กลุ่มแต่ละกลุ่มมีการพัฒนาของตนเองซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ แต่ละกลุ่มจะมีวัฒนธรรมของตนเอง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้สังคมมีประเพณีที่แตกต่าง (รตพร ปัทมเจริญ, 2544, หน้า 12)

ตั้งแต่อดีตที่ชาวจีนอพยพเข้าสู่ดินแดนประเทศไทยมิได้เข้ามาเฉพาะตัวร่างกายเท่านั้น สิ่งที่ติดมาด้วยยังมีค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ใช้เป็นแนวทางในการดำรงวิถีชีวิตของชาวจีนในแผ่นดินไทย ถ้าเปรียบเทียบกับชาวจีนที่อาศัยในสังคมไทยหรือชาวจีนที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานในประเทศต่าง ๆ กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ กล่าวได้ว่า ชาวจีนยังเป็นชนชาติหนึ่งที่มีความยึดมั่นศรัทธาในศาสนา คำสอน/แนวคิดแบบขงจื้อ และความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือเทพเจ้า เทพแห่งธรรมชาติที่เหนียวแน่นมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในโลก ดังจะเห็นจากงานเขียนเรื่องความเชื่อชาวจีนของฟรีน่า บรูมฟิลด์ (2533, หน้า 56 อ้างถึงใน เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ, 2551, หน้า 13) ว่า “ชาวจีนแตกต่างจากชนชาติอื่น ในขณะที่ชนชาติอื่นมักจะสูญเสียความเชื่อดั้งเดิมไปเมื่อติดต่อสัมพันธ์กับโลกสมัยใหม่ แต่ชาวจีนแล้วไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ยังยึดถือความเชื่อและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่ของตนอย่างเคร่งครัด” แม้สิ่งที่คิดตัวมาอาจกลมกลืนผสมผสานกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีไทยตามกาลเวลาหรือเงื่อนไขอื่น บางอย่างอาจจะเจริญขึ้นหรือสูญเสียหาย บางอย่างอาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือเกิดใหม่ อย่างไรก็ตาม สำหรับวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมไทย-จีน” เป็นวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์แตกต่างไปจากวัฒนธรรมจีนบนผืนแผ่นดินใหญ่ (ภารดี มหาจันทร์ และนันท์ชญา มหาจันทร์, 2554; เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ, 2551)

ชาวจีนและลูกหลานที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านชากแง้วให้ความเคารพแก่องค์เจ้าแม่ทับทิมตามวัฒนธรรมของชาวจีนที่อยู่ติดทะเล องค์เจ้าแม่ทับทิมจึงถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งน้ำ ชาวบ้านชากแง้วซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนแต่เจ้าจึงสร้างศาลเจ้าขึ้น และอัญเชิญเจ้าแม่ทับทิมมาประดิษฐานเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แม้ความเชื่อของชาวจีนจะปรับเปลี่ยนผสมผสานกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมไทย เช่น การยอมรับเอาคติความเชื่อแบบพุทธศาสนาเถรวาท ลูกหลานชาวจีนมีพฤติกรรมเข้าวัดและทำบุญอย่างที่คนไทยทำ แต่ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของตนยังเป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏในวิถีชีวิตของชาวบ้านในปัจจุบันอย่างเหนียวแน่น

ด้วยความศรัทธาในการนับถือเจ้าแม่ทับทิม ชุมชนจะจัดงานประเพณีศาลเจ้าแม่ทับทิมปีละ 3 ครั้ง ได้แก่ งานฉลองวันเกิดเจ้าแม่ งานฉลองโรงงิ้ว และงานไหว้พระเจ้า นอกจากนี้งานประเพณีที่เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ทับทิม ยังมีงานไหว้พระจันทร์ งานไหว้เจ้าแม่กวนอิม งานออกพรรษา และงานปิดทองหลวงพ่อบุญที่จัดขึ้นเป็นงานประเพณีสำคัญส่วนท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จัดขึ้นด้วยความสามัคคีและร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน ถ้าจำแนกประเพณีเป็นประเพณีชุมชนและประเพณีครอบครัว ประเพณีครอบครัวของชากแง้วจะจัดขึ้นตามเทศกาลในรอบปี เช่น ประเพณีตรุษจีน ประเพณีง่วนเซียวโจ้ย ประเพณีเซ็งเม้ง ประเพณีสารทจีน ฯลฯ โดยแต่ละประเพณีจะประกอบด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อนั้น ๆ

ประเพณีเป็นวิถีชีวิตที่มีการสืบทอด ปรับปรุง กลมกลืนและสร้างขึ้นใหม่อยู่เสมอ แม้ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีจีนดั้งเดิมในชุมชนชากแง้วอาจกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยไปบ้างตามกาลเวลา แต่ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ยังเป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งของชุมชนซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นจีน โบราณ ดังนั้นความเชื่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณีจึงเป็นมูลค่าส่วนหนึ่งของชุมชนที่สามารถใช้เป็นต้นทุนเพื่อพัฒนาชุมชนสู่เข้มแข็ง

มรดกทางสถาปัตยกรรม

เมื่อมนุษย์รวมกลุ่มเป็นสังคมและเริ่มตั้งหลักแหล่ง ความต้องการ ความปลอดภัยในชีวิตและความสะดวกสบายเกี่ยวกับการอยู่อาศัยก็เกิดขึ้น การสร้างสรรค์ผลงานทางสถาปัตยกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ๆ ที่มนุษย์ได้พยายามปรับปรุง และวิวัฒนาการรูปแบบมาโดยตลอด ประกอบกับวิถีของมนุษย์ที่มีสติปัญญา ความคิดและมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมเพื่อสนองประโยชน์แก่ตนเพิ่มมากขึ้น โดยลำดับ แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็ยังคงอาศัยสภาพแวดล้อมดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการ (สมปอง ยอดมณี, 2535, หน้า 18-19)

ในการดำเนินการก่อสร้างสถาปัตยกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น อาจจำแนก
วัตถุประสงค์ได้ 3 ประการดังนี้ (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2523, หน้า 99-107)

1. มนุษย์สร้างงานด้านสถาปัตยกรรมขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ให้เป็นที่อยู่อาศัย ที่มี
คุณลักษณะมั่นคง แข็งแรง และคุ้มกันภัยอันตรายต่าง ๆ
2. มนุษย์สร้างงานด้านสถาปัตยกรรมขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ให้เป็นอาคารสถานที่ ที่มี
คุณสมบัติทางด้านความสวยงาม ประกอบด้วยศิลปะลักษณะที่ทำให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจหรือ
ประทับใจ ทำให้เกิดความสุขแก่จิตใจ
3. มนุษย์สร้างงานด้านสถาปัตยกรรมขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ให้เป็นที่สนองตอบและ
แสดงออกซึ่งความเชื่อ และความศรัทธาต่อศาสนาหรือวีรกรรม หรือสิ่งอันควรแก่การยกย่อง
ชื่นชม ในลักษณะปรัชญาธรรมทางวัตถุหรือทางรูปศาสตร์

อย่างไรก็ตาม การกำหนดวัตถุประสงค์ดังกล่าวของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับอิทธิพลจาก
ปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างสถาปัตยกรรมเหล่านั้น ดังนี้

1. อิทธิพลทางด้านภูมิศาสตร์
2. อิทธิพลทางด้านฤดูกาล
3. อิทธิพลทางด้านสังคม
4. อิทธิพลทางด้านประวัติศาสตร์
5. อิทธิพลทางด้านศาสนา
6. อิทธิพลทางด้านภูมิวิทยา

พระยาอนุমানราชชน (2531) ได้กล่าวถึงการปลูกสร้างบ้านเรือนว่า “การปลูกสร้าง
บ้านเรือนสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย จะปลูกสร้างกันอย่างไร ย่อมแล้วแต่ภูมิประเทศท้องถิ่น ดินฟ้า
อากาศ วัสดุสำหรับปลูกสร้าง ความเป็นอยู่ และคติความเชื่อในลัทธิศาสนาเป็นเครื่องบังคับ”
การปลูกสร้างบ้านเรือนนอกเหนือจากเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายและ
ความสะดวกสบายแล้ว มนุษย์ยังมีการคำนึงถึงความงามขององค์ประกอบต่าง ๆ ของบ้านเรือน
เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจอีกด้วย การตกแต่งประดับประดาส่วนต่าง ๆ เพื่อ
ความสวยงามของบ้านเรือนของมนุษย์ จึงเป็นผลงานอีกประการหนึ่งที่ปรากฏควบคู่อยู่ในงาน
สร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรม (สมปอง ยอดมณี, 2535, หน้า 28-29)

สถาปัตยกรรมเป็นการสร้างสรรค์โดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์เอง จึงถือเป็นศิลปกรรมของ
สังคม หรือศิลปะของชีวิต (เอกชัย สุนทรพงศ์ และเสาวนิตย์ แสงวิเชียร, 2529, หน้า 15)

ศิลปะ และสถาปัตยกรรมจีน ชาวจีนภูมิใจในความยาวนานและความสมบูรณ์ของ
ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของตนเมื่อพูดถึงประวัติศาสตร์ ชาวจีนมักจะอ้างว่าจีนมี

ประวัติศาสตร์ยาวนานถึง 4,000 ปี นั่นคือการที่จีนเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์มาแล้วตั้งแต่ 2,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช แต่นักประวัติศาสตร์บางคนได้แย้งว่ายุคประวัติศาสตร์จีนที่แท้จริงนั้นเริ่มต้นเมื่อ 1,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช (รังยี ฮัน โสภา, 2521, หน้า 21) แต่อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้ายุคประวัติศาสตร์ของจีนก็มีหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่าอารยธรรมได้เกิดขึ้นแล้วในดินแดนที่ราบภาคเหนือของจีน เนื่องจากประวัติศาสตร์อารยธรรมจีนสืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน จึงมีผลให้เกิดการสร้างสมศิลปแขนงต่างๆกันขึ้นมาโดยตลอด (สมปอง ยอดมณี, 2535, หน้า 34)

สถาปัตยกรรมจีนในยุคโบราณหรือยุคราชวงศ์เป็นสถาปัตยกรรมซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลายและมีระบบวิธีการก่อสร้างที่สมบูรณ์ รวมถึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อสถาปัตยกรรมในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ญี่ปุ่น คาบสมุทรเกาหลี เวียดนาม เป็นต้น ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมจีนคือการให้ความสำคัญกับลักษณะของสภาพแวดล้อมซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแนวคิดของเฟิงสุ่ยหรือฮวงจุ้ย ที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจว (ประมาณ 1,046-256 ปีก่อนคริสต์ศักราช) (503 ปีก่อนพุทธศักราช พ.ศ. 287) เป็นแนวคิดของการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวของมนุษย์กับธรรมชาติ (天人合一 tiān rén hé yī -man is an integral part of nature) ที่มีรากฐานเกิดจากการผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธกับลัทธิเต๋า อันจะเห็นได้จากกระบวนการการพัฒนาของสถาปัตยกรรมจีนโบราณ ที่กระตุ้นให้เกิดการผสมผสานเข้าหากันระหว่างสถาปัตยกรรมกับธรรมชาติ แนวคิดนี้มีผลต่อการให้ความสำคัญกับการเลือกที่ตั้งของเมืองและอาคาร ปัจจุบันแนวคิดของเฟิงสุ่ยหรือฮวงจุ้ยได้แพร่กระจายไปในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นในยุโรป อเมริกา หรือประเทศในเอเชียด้วยกัน แนวคิดในการวางผังและก่อสร้างของจีนที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลในทางปฏิบัติมาโดยตลอด ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้แก่ การใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักแนวคิดดังกล่าวเรียกว่า “因地制宜 yīn dì zhì yí -to suit local conditions/circumstances) หรือการปรับรูปแบบการก่อสร้างให้เข้ากับลักษณะของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการเลือกใช้โครงสร้าง วัสดุ และรูปแบบของอาคารสาธารณะไปจนถึงที่อยู่อาศัยทั่วไป ที่ทำให้เกิดความหลากหลายแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ละพื้นที่จะมีอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน (วารุณี หวัง, 2557, หน้า 34-35)

จีนสมัยโบราณใช้โครงสร้างไม้เป็นหลักเนื่องจากทรัพยากรไม้ในสมัยนั้นที่มีอยู่มาก โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันตกเฉียงใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ เนื่องจากคุณสมบัติของไม้ที่มีความสะดวกรวดเร็วในการขนย้ายและก่อสร้าง แต่มีข้อเสียในด้านการเป็นเชื้อไฟได้ง่าย การถูกทำลายจากปลวกและแมลงกินเนื้อไม้ต่าง ๆ การผุพังที่เกิดจากความชื้นและฝนทำให้อายุของวัสดุไม่ยาวนานเท่าอิฐและหิน นอกจากนี้การใช้โครงสร้างเสาและคานไม้ไม่เหมาะสม

กับการก่อสร้างอาคารที่มีรูปแบบพื้นที่การใช้งานที่ซับซ้อน จากรูปลักษณะของสถาปัตยกรรมจีนโบราณอาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมจีนในยุคราชวงศ์โดยทั่วไปสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนฐาน ส่วนเปลือกอาคาร (Envelope) (ซึ่งประกอบด้วยส่วนของพื้น ผนัง เสา ช่องเปิด) และส่วนหลังคาเอกลักษณ์เหล่านี้เกิดขึ้นจากความแตกต่างในด้านการใช้งานรูปแบบ โครงสร้างและศิลปะด้านต่าง ๆ ที่ผสมผสานเข้าด้วยกัน (วารุณี หวัง, 2557, หน้า 35)

สถาปัตยกรรมจีนนับว่าเป็นสิ่งที่เป็แบบแผนเนิ่นนานมาแล้ว ไม่ว่าจะยุคสมัยใด ชาวจีนก็ยังคงยึดหลักในการสร้างให้เหมือนกับในสมัยโบราณ ทั้งความสง่าและรูปแบบ รวมไปถึงความคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ ซึ่งเราจะสามารถเห็นได้จากศาสนสถาน พระราชวัง หรือแม้กระทั่งบ้านที่อยู่อาศัยของสามัญชน ที่ต่างก็ใช้แนวคิด แผนผังและ โครงสร้างที่มีความคล้ายคลึงกันมาก แต่ทั้งนี้เรายังสามารถพบเห็นความต่างได้เช่นกัน เนื่องจากสถาปัตยกรรมของจีนนั้นจะแบ่งเป็นในส่วนทางภาคเหนือและทางภาคใต้ โดยชาวจีนที่อพยพเข้ามาในไทยส่วนใหญ่จะมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีนซึ่งถูกเรียกว่าชาวจีน โพนทะเล ชาวจีนพวกนี้จะนำเอารูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองเนื่องจากความระลึกถึงจากการพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่อาศัย รวมถึงความศรัทธาต่อเทพเจ้าที่ตนเองเคารพมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมของตนในพื้นที่ใหม่ จึงมีบางจุดที่แสดงถึงความต่างระหว่างรูปแบบทางภาคเหนือและทางภาคใต้ (อภิษฎา วงษ์ระวีวัฒน์, 2556, หน้า 11)

ลักษณะอาคารของชุมชนบ้านชากแง้ว มีลักษณะอาคารที่พักอาศัยเป็นประเภทห้องแถว และตึกแถวที่มีการใช้วัสดุก่อสร้างที่ใช้ไม้เป็นส่วนใหญ่หรือครึ่งตึกครึ่งไม้ และมีตึกแถวที่ใช้คอนกรีตจำนวนชั้นของอาคารในชุมชนมีชั้นเดียวและสองชั้นเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาคารสองชั้นมีลักษณะชั้นล่างเป็นร้านค้าขายและส่วนรับแขก ชั้นสองเป็นที่พักอาศัย ปัจจุบันลักษณะอาคารในชุมชนมีอาคารที่ปรับปรุงยังคงสภาพดั้งเดิม มีบางอาคารปล่อยทิ้งร้าง และหรือสร้างใหม่ ลักษณะอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของชุมชนประกอบด้วย อาคารเรือนแถว ห้องแถวไม้บริเวณซอยโรงเจ โรงหนังเก่า และอาคารทางศาสนา ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม โรงเจ

อาคารที่พิเศษ โดยเฉพาะบริเวณซอยโรงเจ มีลักษณะอาคารที่มีเอกลักษณ์ ได้แก่ ราวระเบียง และส่วนด้านหน้าของอาคาร ที่ลวดลายของลักษณะทางเฉพาะส่วนไม้ค้ำยันหลังคา บริเวณระเบียงชั้นสองมีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้ชุมชนบ้านชากแง้วมีเสน่ห์และเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ และยังมีลักษณะของบ้านประตูปานเพ็ญสมัยโบราณ ช่องระบายอากาศ ช่องมองดูใจ และ ไม้ค้ำยันกันสาด เป็นต้น

ภาพที่ 3-1 ลักษณะอาคารที่มีเอกลักษณ์

รตพร ปัทมเจริญ (2544) ได้กล่าวว่า สิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวจีนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดีคือ “ศาลเจ้าจีน” ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวจีน และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจีน ภายในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ศาลเจ้าจะมีบทบาทเป็นอย่างมากในการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ในด้านความเชื่อ ศาลเจ้าช่วยธำรงความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนให้คงอยู่ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทางศาสนาความเชื่อ

พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2529 อ้างถึงใน รตพร ปัทมเจริญ, 2544, หน้า 20-21) ได้นำเสนอบทความ “ศาลเจ้า” ซึ่งได้กล่าวถึงศาลเจ้าจีนว่า เป็นสถานที่ประดิษฐานเทพเจ้าตามความเชื่อของคนจีน ชาวจีนเป็นผู้ที่ยึดมั่นในประเพณีและความเชื่อเดิมอย่างเคร่งครัด มักสร้างศาสนสถานไว้เพื่อประดิษฐานเทพเจ้าและใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามระบบความเชื่อของตน ทุกแห่งที่มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นชุมชนย่อมต้องมีศาสนสถาน ส่วนสาเหตุการสร้างศาลเจ้าคือ 1. สร้างเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ 2. สร้างตามความเชื่อประเพณีที่สืบทอดกันมา 3. สร้างเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูล 4. สร้างตามความนิยม 5. สร้างเพื่อแก้บน 6. สร้างเพื่อการค้า และ 7. สร้างด้วยความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ศาลเจ้ายังมีความสำคัญต่อชุมชนทั้งทางด้านศาสนา สังคม การศึกษา การบันเทิงและลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบจีน

ในด้านสถาปัตยกรรมของศาลเจ้าจีนในประเทศไทย ส่วนประกอบหลักของสถาปัตยกรรมจะประกอบไปด้วยส่วนฐาน ตัวอาคาร และในส่วนของหลังคา รวมไปถึงลวดลายประดับต่าง ๆ ที่ต่างก็ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อความสวยงามและการใช้งานที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงทำเลที่ตั้งที่สัมพันธ์กับความเชื่อของชาวจีนอีกด้วย (อภิญา วงษ์ระวีวัฒน์, 2556, หน้า 11)

ด้วยเหตุที่ชุมชนบ้านชากแง้วมีความศรัทธาในการนับถือเจ้าแม่ทับทิมตั้งแต่สมัยโบราณ และศาลเจ้าแม่ทับทิมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ทำให้ศาลเจ้าแม่ทับทิมเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมจีน ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนที่มีเอกลักษณ์

ภาพที่ 3-2 รูปแบบศาลเจ้าแม่ทับทิม

ศาลเจ้าแม่ทับทิมมีการใช้หลังคาแบบ “ซานเหมินตั้ง” ซึ่งหลังคาแบบนี้เป็นเอกลักษณ์ ของสถาปัตยกรรมแบบจีนตอนใต้ จะไม่พบในสถาปัตยกรรมจีนตอนเหนือ โดยสาเหตุและข้อ สันนิษฐานที่ศาลเจ้าจีนในเมืองไทยเลือกใช้หลังคาแบบนี้ อาจเนื่องมาจากชาวจีนที่อพยพมาส่วน ใหญ่มาจากทางตอนใต้ของจีน หรือที่เรียกกันว่า “ชาวจีนโพ้นทะเล” ซึ่งเมื่ออพยพมาแล้วมักจะ ระลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองอยู่เสมอ จึงมีการนำรูปแบบที่เคยทำมาแต่ดั้งเดิมมาใช้ที่ ผืนแผ่นดินใหม่

ภาพที่ 3-3 ซานเหมินดิ่ง

การทำประติมากรรมประดับเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของศาลเจ้า ประติมากรรมแต่ละชิ้น อาจมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ทั้งสิ้น เนื่องจากชาวจีนมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการสร้างสิ่งต่าง ๆ โดยการอิงกับความเป็นมงคลขึ้นมา สิ่งที่สามารถสื่อได้ถึงสัญลักษณ์มงคลของจีนมีทั้ง คน สัตว์ หรือสิ่งของ แต่ที่นิยมทำกันมากที่สุดคือการประดับตกแต่งศาลเจ้าด้วยสัตว์มงคลหรือพันธุ์ พฤษภษาที่สื่อถึงความเป็นมงคล (อภิขญา วงษ์ระวีวัฒน์, 2556, หน้า 32-33)

ชาวจีนถือว่ามังกรเป็นสัตว์มงคลที่มีความยิ่งใหญ่จึงให้ความสำคัญมากที่สุด และก็เป็น สัญลักษณ์ของจักรพรรดิในสมัยโบราณ ดังนั้นมังกรจึงเป็นสัตว์มงคลที่มีความสำคัญมากที่สุดใน การประดับตกแต่ง ซึ่งที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมมีการประดับตกแต่งด้วยประติมากรรมมังกรคู่ชูพระ อาทิตย์หรือไข่มุกไปบนแถบสันหลังคา สาเหตุที่ใช้มังกรในการประดับอาจมาจากความเชื่อของ ชาวจีนว่า มังกรเป็นสัญลักษณ์ของน้ำ สามารถกันไฟได้ และเมื่อใช้มังกรกับไข่มุกคู่กันจะทำให้ เกิดความสมบูรณ์ของพลังหยิน-หยาง โดยส่วนใหญ่แล้วเราสามารถเห็นมังกรตกแต่งอยู่ในส่วนที่ สำคัญ เช่น ประติมากรรมมังกรพันเสา

ภาพที่ 3-4 มังกรคู่ชูพระอาทิตย์หรือไข่มุกไฟ

ภาพที่ 3-5 มังกรพันเสา

หงส์ก็เป็นสัตว์มงคลชนิดหนึ่งในการประดับตกแต่งของจีน ดังนั้นเราสามารถเห็นหงส์ในการทำประติมากรรมเป็นรูปหงส์คู่ชูดอกโบตั้นบนแถบสันหลังคา เหตุที่ใช้หงส์เพราะชาวจีนมีความเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่สามารถจับฤดูฝนได้ เมื่อถูกวางอยู่ในตำแหน่งด้านบนอาจถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่

จะช่วยปกป้องและคุ้มกันดูแลศาลเจ้า และยังเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิในสมัยโบราณของจีน ส่วนดอกโบตั๋นมีความหมายถึงความร่ำรวย เกียรติยศและความเจริญ

ภาพที่ 3-6 หงส์คู่ชูดอกโบตั๋น

นอกจากมังกรและหงส์ สำหรับชาวจีนแต่จี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สิงโตหรือ “ไซ” เป็นสัตว์มงคลมาปกป้องรักษาสถานจากสิ่งชั่วร้าย ดังนั้นจึงได้เห็นด้านหน้าประตูทางเข้าหลักของศาลเจ้ามีประติมากรรมสิงโตหรือ “ไซ” หนึ่งคู่ และยังวางสิงโตขนาดเล็ก 2 ตัวไว้เหนือบานประตูเพื่อขจัดสิ่งชั่วร้าย

ภาพที่ 3-7 ประติมากรรมสิงโตหรือไซคู่ด้านหน้าประตูทางเข้าหลักศาลเจ้า

ภาพที่ 3-8 ประติมากรรมสิงโตคู่ขนาดเล็กเหนือบานประตูทางเข้าหลักศาลเจ้า

อะไรก็ตาม การจัดวางประติมากรรมในที่ต่าง ๆ ล้วนมีความหมายทั้งสิ้น เนื่องจากชาวจีนเป็นชนชาติที่มีความละเอียดอ่อนในเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก การสร้างประติมากรรมเพื่อประดับศาสนสถานส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นไปที่การปกป้องดูแลศาสนสถานของตนให้พ้นจากภัยอันตรายและมีแต่ความรุ่งเรือง เมื่อผู้คนเข้าไปในศาลเจ้ากราบไหว้และสักการะจะได้รับแต่โชคลาภและความเจริญกลับไป (อภิขญา วงษ์ระวีวัฒน์, 2556, หน้า 41)

ภาพที่ 3-9 ประติมากรรมในศาลเจ้า

โรงเจของชุมชนบ้านชากแง้วซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญอีกแห่งหนึ่ง มีลักษณะการก่อสร้างในรูปแบบเดียวกับศาลเจ้าแม่ทับทิม และเป็นสถาปัตยกรรมอีกแห่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ความเป็นจีน

ภาพที่ 3-10 รูปแบบโรงเจ

นอกจากอาคารที่พักอาศัยและสถาปัตยกรรมที่สำคัญดังที่ข้างบนกล่าวไว้ ภายในชุมชน ยังมีสถานที่ที่มีความเฉพาะทางกายภาพ เช่น โรงหนังเก่า วัดตะเคียนทอง โรงงาน โม้แปง ส่วน ประวัติความเป็นมาของแต่ละสิ่งก่อสร้าง ผู้วิจัยได้สรุปอย่างละเอียดไว้ในบทที่ 2

ดังที่กล่าวสามารถสรุปได้ว่า สถาปัตยกรรมเป็นศิลปกรรมของชีวิตมนุษย์ สถาปัตยกรรม จีนเป็นศิลปะที่ชาวจีนภูมิใจในความยาวนานและความสมบูรณ์ของประวัติศาสตร์และอารยธรรม ของตน ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย ระบบวิธีการก่อสร้างที่สมบูรณ์ และมีอิทธิพลอย่างมากต่อ สถาปัตยกรรมในหลายประเทศ สถาปัตยกรรมนับว่าเป็นสิ่งที่ เป็นแบบแผนเนิ่นนานมาแล้ว ไม่ว่าจะยุคสมัยใด ชาวจีนก็ยังคงยึดหลักในการสร้างให้กับในสมัยโบราณ เนื่องจากความระลึกถึงจาก การพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่อาศัย รวมถึงความศรัทธาต่อเทพเจ้าที่ตนเคารพ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาใน ประเทศไทยจึงพยายามเอารูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากบ้านเกิดเมืองนอนของตน ลักษณะอาคาร ของชุมชนบ้านชากแง้ว ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยประเภทห้องแถวไม้/ตึกแถว ศาสนสถานศาลเจ้า/ โรงเจ หรือสถานรื่นเริง โรงหนัง ฯลฯ ล้วนเป็นอาคารทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน รวมความเชื่อต่าง ๆ และวัฒนธรรมในการก่อสร้าง ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นความเป็น

จีน เพราะฉะนั้นสถาปัตยกรรมในชุมชนจึงเป็นมูลค่าส่วนหนึ่งของชุมชนที่สามารถใช้เป็นต้นทุน เพื่อพัฒนาชุมชนสู่เข้มแข็ง

ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน

พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัย (2543, หน้า 402 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ โปธิสว่าง และคณะ, 2548) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญา” หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ “ภูมิปัญญา” เป็นคำที่ใช้ในกลุ่มนักวิชาการ และยังมีอีกหลายคำที่ใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงกัน คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”

เสรี พงศ์พิศ (2529) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular wisdom) หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ว่า หมายถึง พื้นเพ รากฐานของความรู้ชาวบ้าน เอกวิทย์ ฌ ฌกลาง (2540 อ้างถึงใน ทิพาพร ไตรบรรณ, 2557) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มคนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาและผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ และ สามารถ จันท์สุรย์ (2536) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา การดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “ภูมิปัญญา” หรือที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” เป็นความรู้ ความสามารถของชาวบ้านที่คิดได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีวิต เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นสติปัญญา องค์ความรู้ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง และวิเคราะห์เอง จนเกิดกระบวนการเรียนรู้โดยวิธีต่าง ๆ และได้มีการพัฒนาหรือผสมผสาน สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน

เสรี พงศ์พิศ (2529) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี และอื่น ๆ

ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก คนกับสิ่งแวดล้อม สัตว์พืช ธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือชุมชน
 3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย
- ทั้ง 3 ลักษณะนี้คือชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต

อย่างมีเอกภาพ

จีนเป็นชนชาติที่ได้ชื่อว่ามีภูมิปัญญาด้านอาหารที่ยิ่งใหญ่เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก อาหารจีนทางภาคใต้โดยเฉพาะแถบมณฑลกวางตุ้งมีความหลากหลายในด้านคุณภาพและคุณสมบัติในด้านโภชนาการ โดยมีกำเนิดตามธรรมชาติที่มีได้ใช้เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยในการผลิต ภูมิปัญญาเรื่องอาหารจีนมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องของสุขภาพพลานามัยแหล่งอาหารธรรมชาติตลอดจนเทคนิค (กระบวนการปรุง) กับข้าวของมณฑลกวางตุ้งอร่อยโดดเด่นอยู่ 2 กลุ่ม คือ จีนกวางตุ้งและจีนแต้จิ๋ว สองพวกนี้แม้จะมีส่วนคล้ายกันแต่ก็แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดทั้งชนิดของอาหารและรสชาติ ทั้งกับข้าว ของว่างและขนมของอาหารแต้จิ๋วมีประเภทและรสชาติเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง และพร้อมด้วย สี กลิ่น รส การจัดวาง ส่วนประณีตเป็นศิลปะ ซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญของอาหารกวางตุ้ง (ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์, 2554; ถาวร ลิกขโกศล, 2554)

อาหารแต้จิ๋วมีชื่อเสียงเป็นหนึ่งในอาหารอร่อยของจีน ซึ่งมีพัฒนาการมายาวนาน มีรากฐานมาจากอาหารเยว่ (粵菜 เยว่ไช้) และอาหารฮกเกี้ยน (闽菜 หมิ่นไช้) แต่รวมเอาข้อดีเด่นของอาหารกวางตุ้งและอาหารจีนถิ่นอื่นไว้ด้วยจนกลายเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น อาหารแต้จิ๋วนิยมรสแท้ ๆ ของอาหารนั้น ใช้น้ำจิ้มปรุงรสเสริมภายนอกตามรสปากของแต่ละคน ดังนั้นอาหารแต้จิ๋วมีอัตลักษณ์ที่เห็นได้ง่ายคือ “สีมาก” ได้แก่ อาหารทะเล (รวมทั้งสัตว์น้ำจืด) มาก อาหารผักมาก น้ำจิ้มมาก และของหวานมาก (ถาวร ลิกขโกศล, 2554, หน้า 102-104)

อาหารแต้จิ๋วมีอัตลักษณ์โดดเด่น 7 ประการ (ถาวร ลิกขโกศล, 2554) คือ

1. อาหารทะเลเด่นเหนืออาหารจีนถิ่นอื่น
2. ชอบรสจืดกลมกล่อม (清淡)
3. เน้นรสแท้ ๆ ตามธรรมชาติของอาหารชนิดนั้น เช่น ผัดผักไม่ค่อยนิยมใส่เนื้อสัตว์ แต่

มีวิธีปรุงรสให้อร่อย

4. เชี่ยวชาญการทำอาหารน้ำ
5. เน้นคุณค่าทางอาหารและอาหารเป็นยา
6. นิยมใช้น้ำปลาปรุงรสและมีน้ำจิ้มสารพัดอย่าง
7. มีเทคนิคการปรุงรสให้อร่อยและจัดรูปให้สวยงามสูงมาก

อาหารแต้จิ๋วมีวิธีการปรุงหลากหลายทั้งต้ม ผัด ทอด นึ่ง อบ ตุ่น กว่า 10 วิธี และพิถีพิถันมาก เช่น การทอดมีทั้งทอดน้ำมันน้อย น้ำมันมาก ไฟแรง ไฟอ่อน อบมีทั้งอบแห้ง อบไอน้ำ การนึ่ง

ก็มีหลายลักษณะแล้วแต่ชนิดของอาหาร บางชนิดใช้หลายวิธีร่วมกัน เช่น ทอดหรือเจียน (ทอดน้ำมันน้อย) ก่อนแล้วจึงนึ่งไฟอ่อน

คนแต่จิวมีศิลปะในการปรุงรสอาหารให้อร่อยได้อย่างแยบยล มีวิธีต่าง ๆ เพิ่มความอร่อยเพื่อกินรสผักแท้ ๆ เช่น ใช้น้ำเคี้ยวกระดูกขาหรือซี่โครงหมูแทนน้ำเปล่า ใช้น้ำปลาแทนเกลือ ด้วยการปรุงที่ประณีตพิถีพิถันทำให้อาหารแต่จิวโดดเด่นเรื่อง“จืดกลมกล่อม แต่ไม่จืดจืด (清而不淡)” “สดแต่ไม่คาว (鲜而不腥)” “นุ่มสดแต่ไม่ดิบ (嫩而不生)” คือพอสุกได้รสหวานอร่อยเต็มที่ที่ไม่สุกเกินไป และ “เข้มข้นแต่ไม่เลี่ยน (郁而不膩)” ถูกปากถูกใจผู้บริโภคไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ทั้งการจัดรูปลักษณะที่สวยงาม เป็นอาหารที่สมบูรณ์ทั้ง “รูป สี กลิ่น รส” อันประณีตสุดยอด

อาหารแต่จิวมีของว่างคาวหวานและของกินเล่นที่เรียกรวมว่า“เสี้ยวเจี๊ยะ (小食, 小吃)” ของว่างที่ทำจากข้าวและผักเรียกว่า “ก้วย (粿)” ของว่างพวกนี้มีมากมายหลายชนิด เช่น ขนมกุยช่าย ขนมผักกาด นอกจากนี้ยังมีขนมไส้ถั่วเค็ม ขนมไส้ถั่วหวาน ขนมจีบ บั๊วลอน้ำขิง เต้าส่วน แม้กระทั่งขนมไหว้พระจันทร์แบบแต่จิวที่เรียกกันว่า “หล่าเปี้ย (腊饼)” คนไทยเรียกขนมเปี๊ยะก็อร่อยมากจนต้องทำขายตลอดปี ของคองเปี๊ยะเค็มหวานที่เรียกว่า “เกี่ยมซิงตี (咸酸甜)” ก็มีชื่อเสียงมาก (ถาวร สิกขโกศล, 2554, หน้า 104-108, 162-163)

ภูมิปัญญาด้านอาหารเป็นภูมิปัญญาจีนที่สืบทอดส่งต่อให้ทายาทซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ที่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้มีรสชาติ รูปแบบสอดคล้องกับรสนิยมและวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทยปัจจุบัน และเป็นภูมิปัญญาไทยเชื้อสายจีน (หรือภูมิปัญญาไทย-จีน) อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงสติปัญญา ความรู้ ความสามารถและจินตนาการ ตลอดจนภาวะสร้างสรรค์ที่มีอยู่อย่างหลากหลายของคนไทยเชื้อสายจีน เมื่อนำภูมิปัญญาด้านอาหาร ไปประกอบกับภูมิปัญญาด้านการค้า จะพัฒนาเป็นอาชีพของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิว

ในชุมชนบ้านซากแก้วมีอาหารหลายชนิดที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ “ความเป็นชุมชนไทย-จีน (แต่จิว)” ซึ่งคนภายนอกรู้จักและมีการสั่งซื้อเพื่อนำไปรับประทานหรือเป็นของฝาก โดยมีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น หอยจ๊อของคุณซุ่น โกชานา ขนมกุยช่ายของคุณสุภาพร แซ่ปึ้ง ขนมเปี๊ยะของคุณพะเยาว์ ตระกลูทอง หมูหย็องของคุณเซียงใหม่ บุญเยี่ยม เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนจะอร่อยด้วยทำใหม่ทุกวันทุกครั้ง ส่วนใหญ่จะทำตามรายการสั่งของลูกค้า หรือทำเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ

ดังนั้น อาหารและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชนบ้านซากแก้วซึ่งเป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิว จึงเป็นมูลค่าส่วนหนึ่งของชุมชนที่สามารถใช้เป็นต้นทุนเพื่อพัฒนาชุมชนสู่เข้มแข็ง

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Good will) การสร้างมิตรภาพ (Fellowship) ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) และการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลหรือครอบครัว สิ่งเหล่านี้ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นในชีวิตประจำวันของคน ทำให้เกิดหน่วยทางสังคมขึ้น เรื่องการสร้างทุนทางสังคมนั้น จะต้องร่วมเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่กว่าครอบครัว และมีการติดต่อสื่อสารกันจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันในกลุ่ม เวลากลุ่มคนได้อาศัยมิตรภาพอย่างสนิทคุ้นเคย จะช่วยกลุ่มคนปรับปรุงการดำเนินชีวิตที่ตนต้องการให้ดีขึ้น โดยกลุ่มได้รับประโยชน์จากความร่วมมือของสมาชิก สมาชิกก็ได้รับผลประโยชน์จากการคบหาสมาชิกกัน

คำว่า “ทุนทางสังคม (Social capital)” Putnam (1993, p. 167) ได้ให้คำนิยามว่า เป็นลักษณะของเครือข่ายทางสังคมที่มีชีวิตเชื่อมโยงกัน (Social life-networks) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งมีผลทำให้กิจกรรมที่ทำร่วมกันมีประสิทธิภาพ Coleman and Fukuyama (1999 อ้างถึงใน วรวิฑู โรมรัตน์พันธ์, 2548, หน้า 31) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า เป็นชุดของความสัมพันธ์ที่อยู่บนความคาดหวังและค่านิยมร่วมกัน รวมทั้งการมีสำนึกในความไว้วางใจระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนหรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมาและส่งผลต่อกิจกรรมที่กระทำ นอกเหนือไปจากนี้ Coleman ยังได้มองทุนทางสังคมเพิ่มเติมในมิติของวิถีชีวิตในสังคม คือ การมีเครือข่าย สถาบันและจารีต นอกจากนี้ Pretty and Ward (2001 อ้างถึงใน ไพพาทิ เหลืองภัทรเชวง, 2547, หน้า 4) ได้อธิบายและแบ่งทุนทางสังคมเป็นประเด็นหลัก 4 ประเด็นเพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น (เบญญาภา เศรษฐทัตต์, 2554, หน้า 10) ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ของความไว้วางใจ (Relations of trust)
2. ความสัมพันธ์ต่างตอบแทนและการแลกเปลี่ยน (Reciprocity and exchanges)
3. กฎระเบียบของส่วนรวม จารีต และการลงโทษ (Common rules, Norms and sanction)
4. การติดต่อเครือข่าย และกลุ่ม (Connectedness, networks and group)

ดังนั้น เบญญาภา เศรษฐทัตต์ (2554, หน้า 12) ได้สรุปความหมายของทุนทางสังคมว่า ระบบคิด หรือค่านิยมความเชื่อในสิ่งที่ดีงาม โดยเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับองค์กรและสถาบันชุมชน ที่ซึ่งอยู่บนบรรทัดฐานของสังคมที่มีการยอมรับระเบียบ กฎเกณฑ์หรือกติกา ที่มีการตกลงร่วมกัน และการช่วยเหลือกันในสังคม จนนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและ

บุคคลอื่นในชุมชน ประโยชน์ของท่วงทางสังคมจะก่อให้เกิดพลังและขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งและสามารถฝ่าวิกฤตปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนเผชิญอยู่ได้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549, ย่อหน้า 1 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐศาสตร์, 2554, หน้า 13) ได้กล่าวว่า ท่วงทางสังคมเกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคม เพื่อร่วมคิด ร่วมทำบนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ อย่างไรก็ตาม เบญญาภา เศรษฐศาสตร์ (2554) ได้สรุปท่วงทางสังคมประกอบ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ทรัพยากรบุคคล (Human resource) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ บุคคลทั่วไปและกลุ่มผู้นำ ซึ่งเป็นผู้ที่มีค่านิยมและระบบคิดที่ดี มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน เคารพต่อกฎหมาย มีความสามัคคี มีจิตสาธารณะ รู้จักทำประโยชน์ต่อส่วนร่วมและมีผู้นำที่ซื่อสัตย์ โปร่งใส ฯลฯ คนเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

2. ความไว้วางใจ (Trust) เป็นบริบทของบุคคลที่สร้างความคาดหวังต่อการกระทำของบุคคลอื่น และความคาดหวังนี้จะมีผลต่อทางเลือก การตัดสินใจ ซึ่งเป็นการคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ 1. ความไว้วางใจจากความสนิทคุ้นเคย (The trust of familiar) หรือความไว้วางใจระหว่างบุคคล (Personalized trust) 2. ความไว้วางใจโดยทั่วไป (Generalized trust) 3. ความไว้วางใจชุมชน หรือความไว้วางใจเชิงสถาบัน (Civic or institutional trust)

3. บรรทัดฐาน (Norms) เป็นคุณสมบัติหนึ่งของระบบสังคม เป็นมาตรฐานการปฏิบัติ ตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมีในการกระทำต่างๆของชีวิต และเป็นลักษณะเฉพาะของการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับว่ามีความเหมาะสมและถูกต้องหรือไม่ในกลุ่มของบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นล้วนมีความเชื่อมโยงกับค่านิยมของคนในสังคมและส่งผลไปสู่การกระทำต่าง ๆ (Coleman, 1990; พัทยา สายหู, 2544 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐศาสตร์, 2554, หน้า 14)

4. กลุ่ม/ องค์กรในชุมชน (Group) เกิดจากการที่ปัจเจกบุคคลรวมตัวกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการพบปะสนทนากันเป็นประจำ เพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ได้รับผลประโยชน์ที่ตนและกลุ่มของตนปรารถนา โดยกลุ่มจะมีแบบแผนของการปฏิบัติต่อกัน มีการจัดตั้งและวิธีการดำเนินงานที่แน่นแฟ้น และเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิกของกลุ่ม เนื่องจากมีแบบอย่างของพฤติกรรมร่วม โดยเฉพาะ (จิตติ มงคลชัยอรัญญา, 2540 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐศาสตร์, 2554, หน้า 19)

5. เครือข่าย (Networks) เป็นความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีต่อกัน โดยประกอบขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากความสัมพันธ์แบบเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่เบื้องลึกในชีวิตและจิตใจของผู้คน จะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2543; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐทัตต์, 2554, หน้า 19)

ในแง่มุมมองด้านบวกของทุนทางสังคม (Positive impact of social capital) ทุนทางสังคมทำให้เกิดการแบ่งปันข้อมูล (Sharing information) ความร่วมมือในกิจกรรม (Coordinating activities) และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Collective decision making) ถึงแม้ว่าทุนทางสังคมยังมีผลกระทบในด้านลบ (Negative impact of social capital) เช่น ก่อให้เกิดปัญหาการกีดกันคนนอก (Exclusion problem) ปัญหาการจำกัดเสรีภาพ (Restriction on individual freedom) และการริเริ่มทางธุรกิจ (Business initiative) หรือ ปัญหาการเข้าสู่วังวนของความเลวร้าย (Downward leveling pressures) ก็ตาม แต่คุณค่าของทุนทางสังคมมีความสำคัญและมีบทบาทต่อการพัฒนาเป็นอย่างมาก

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ ตัดสินใจ พัฒนาการเรียนรู้เพื่อแสดงออกถึงการตัดสินใจของตนเองและความต้องการของตนเองได้ รวมถึงประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้หมายความว่า ดึงประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาตั้งขึ้น แท้ที่จริงแล้วต้องให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิธีดำเนินการของเขาเองในชุมชน (พาลาถ สิงหเสนี, 2545, หน้า 32; เสน่ห์ จามริก, 2527, หน้า 22 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐทัตต์, 2554, หน้า 35)

Cary (1976, p. 144 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐทัตต์, 2554, หน้า 35) และยงยุทธ บวรสิทธิ์ (2522, หน้า 41-71 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐทัตต์, 2554, หน้า 35) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการ คือ

1. เป็นสมาชิก (Membership)
2. เป็นผู้เข้าประชุม (Attendance at meeting)
3. เป็นผู้ออกเงิน (Financial contribution)
4. เป็นกรรมการ (Membership on committees)
5. เป็นประธานหรือผู้นำ (Position of leadership)

Cohen and Uphoff (1977 อ้างถึงใน เบญญาภา เศรษฐทัตต์, 2554, หน้า 37-38) ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่สำคัญ ๆ ของประชาชนเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in decision-making) หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มโครงการ โดยมีการอภิปรายถึงปัญหาและความต้องการ มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดทางเลือกว่าควรจะทำโครงการหรือกิจกรรมใดบ้างและการตัดสินใจว่าจะทำโครงการหรือกิจกรรมใด นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจยังครอบคลุมไปถึงการตัดสินใจในระหว่างการดำเนินงานโครงการด้วย

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in implementation) หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับโครงการ ทั้งในด้านเงิน แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ และการมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงานโครงการ ซึ่งแสดงถึงความตั้งใจของบุคคลที่ตอบสนองให้เชิงบวกต่อโครงการย่อยที่แตกแขนงมาจากโครงการใหญ่ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จ เพราะจะสามารถทำให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Participation in benefits) ประเภทนี้มีสองนัย คือ การมีส่วนร่วมรับประโยชน์และร่วมรับผลสืบเนื่องในทางลบ

3.1 ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัสดุ (เช่น การมีรายได้และทรัพย์สินเพิ่มขึ้นและมั่นคงมากขึ้น หรือการมีสาธารณูปโภคที่เพียงพอ มีประสิทธิภาพหรือคุณภาพดี) ผลประโยชน์ทางสังคม (เช่น การได้รับการศึกษาหรือการรู้หนังสือมากขึ้น รวมทั้งการได้รับการบริการด้านสังคมอื่น ๆ มากขึ้นและคุณภาพดีขึ้น) และผลประโยชน์ระดับบุคคล (เช่น การมีความนับถือตนเองเพิ่มขึ้น มีพลังอำนาจทางการเมืองมากขึ้น และมีความรู้สึกถึงความมีประสิทธิภาพของตนเอง)

3.2 ส่วนการได้รับผลทางลบมีหลายประการ ทั้งในด้านวัตถุ (เช่น การที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น) ด้านสังคม (เช่น ความแตกแยกและความขัดแย้งในชุมชน) และด้านบุคคล (เช่น การที่ประชาชนมีความรู้สึกว่าตนเองไร้อำนาจ ไร้ศักดิ์ศรีและได้รับความยุติธรรม เป็นต้น)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation) เป็นการทำที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รูปแบบการมีส่วนร่วมประเมินอย่างเป็นทางการ เช่น การเข้าร่วมประชุมเพื่อทบทวนและประเมินการดำเนินงานที่ผ่านมา การร่วมเป็นคณะทำงานหรือคณะกรรมการในการประเมินผล หรือการเข้าร่วมเป็นคณะทำงานในการวิจัยประเมินผล สำหรับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมกลุ่มย่อยอย่างไม่เป็นทางการ หรือการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ เป็นต้น

สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนใหญ่มักจะถูกกล่าวในทิศเดียวกัน

ซึ่งสามารถสรุปออกมาได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ขั้นตอนในการวางแผนและตัดสินใจของชุมชน ซึ่งเป็นการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน มีการลำดับความต้องการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินการงาน 2. ขั้นตอนในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม คือการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ทั้งในด้านการร่วมปฏิบัติ การประสานกิจกรรมและการสนับสนุนทรัพยากร แรงงาน และวัสดุต่าง ๆ 3. ขั้นตอนการร่วมรับผลประโยชน์ คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมในด้านวัตถุ สังคมและจิตใจ 4. ขั้นตอนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุม แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทบทวนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมาร่วมกันอันเป็นการร่วมเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มและบุคคลที่จะเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาต่าง ๆ ในอนาคต (เบญญาภา เศรษฐทัตต์, 2554, หน้า 38)

“กาก็นี้ (家己人)” เป็นคำจีนแต่ใจสำเนียงชาวเกาะและอีกหลายถิ่นทั่วไป คำนี้มี ความหมาย 3 นัย นัยกว้างหมายถึง “พวกเดียวกัน คนกันเอง คนคุ้นเคย” นัยแคบกับนัยกลางเป็น ความหมายตามระบบวงศ์ตระกูลของจีน หมายถึง 1. “คนครอบครัวเดียวกัน” 2. “ญาติร่วมแซ่ร่วม สายสกุลที่แยกย่อยในแซ่ มีบรรพชนต้นสายสกุลคนเดียวกัน ยังนับญาติกันได้แต่ไม่ใช่ครอบครัวเดียวกัน” แต่ถ้าถือตามเกณฑ์ทางภาษาและวัฒนธรรมแต่ใจ ความหมายหลักของ “กาก็นี้” คือ “ญาติร่วมแซ่ที่ร่วมสายสกุล มีบรรพชนต้นสายสกุลคนเดียวกัน ยังลำดับชั้นญาติกันได้ตามคำบอก ลำดับรุ่น แต่ไม่ใช่ครอบครัวเดียวกัน” ส่วนครอบครัวเดียวกันนิยมเรียกว่า “ชิงนี้ (亲人)” แปลว่า “ญาติสนิท” ในหนังสือ “ลูกหลานคนแต่ใจ” ของเหล่าตั้ง (2529) ได้อธิบายเครือญาติชั้น “กาก็นี้” กับ “ชิงนี้” ว่า จีนแต่ใจมีคำพูดติดปากคำหนึ่งว่า กาก็นี้ (家己人) แปลว่า คนกันเองหรือพวกเดียวกัน แต่ถ้าเป็น ชิงนี้ (亲人) แปลว่า เป็นญาติกันหรือญาติสนิท ฉะนั้นคนแซ่เดียวกัน มาจากอำเภอเดียวกัน คนจีนสมัยก่อนจะถือว่าเป็นกาก็นี้ แต่ถ้าเป็นเครือญาติเกี่ยวดองกัน เช่น ลูกของลุง ป้า น่าจะนับถือกันเป็นชิงนี้ ซึ่งต้องให้ความสำคัญมากกว่ากาก็นี้อีกชั้นหนึ่ง อะไรก็ตาม คำว่า “กาก็นี้” ในสังคมไทยใช้ในความหมาย “คนกันเอง” เป็นหลัก ระบบวงศ์ตระกูลจีนแต่ใจ เหมือนกับจีนอื่นคือสืบสกุลทางข้างพ่อ ข้างแม่หรือยาย แม้จะนับญาติ แต่ถือเป็นญาตินอกแซ่เป็นคนละตระกูลคนละครอบครัวกัน (ถาวร ลิกขโกศล, 2554, หน้า 203-216)

ระบบตระกูลแซ่เป็นหัวใจของการสร้างชาติจีน เพราะประชาชนจีนเกิดจากตระกูลแซ่ต่าง ๆ อยู่ร่วมกันเป็นชาติ มีความผูกพันว่าสืบเชื้อสายมาจากรากเหง้าเดียวกันคือเหยียนตี้ (炎帝) กับหวงตี้ (黄帝) ซึ่งเป็นพี่น้องกัน ดังมีคำกล่าวที่ว่า “ชนชาติจีนคือลูกหลานเหยียนหวง (华人是炎

黄子孙)” ทุกแซ่ล้วนมี “ปุมประวัติ (族谱)” หรือบันทึกประจำตระกูลของตนว่า ต้นกำเนิดอยู่ที่ไหน แยกย้ายแบ่งสายสาขากันมาอย่างไร ปกติเมื่อคนจีนย้ายถิ่นจะรวมกลุ่มกันไปตั้งรกรากในถิ่นใหม่ตามตระกูลแซ่ แต่ต่อมาภายหลังมักปะปนกันจนการอยู่รวมแซ่ ซึ่งเป็นคนกันเองหรือพวกเดียวกันที่เรียกว่า กากี้นึ่ง ในวัฒนธรรมของจีน คนร่วมแซ่ในหมู่บ้านเดียวกันอยู่ร่วมกันด้วยวัฒนธรรมตระกูลแซ่ มีประมุขของตระกูล (族长) ผู้อาวุโสของตระกูล (老大) เป็นผู้ปกครอง มีกฎประจำตระกูล ถ้าสมาชิกในตระกูลทำผิดก็จะเปิดศาลบรรพชนประชุมกันพิจารณาโทษ จีนถือการร่วมตระกูลหรือร่วมแซ่ (สหวงศ์) เป็นพวกเดียวกัน ส่วนไทยถือเอาการร่วมถิ่นฐานร่วมชุมชน (สหภูมิ) เป็นพวกเดียวกัน อะไรก็ตาม วัฒนธรรมตระกูลแซ่ทำให้จีนแต่จิวมีความสามัคคี เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน อันเป็นอัตลักษณ์ด้านนิสัยที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งของคนแต่จิว (ถาวร สิทธิโกศล, 2554, หน้า 143-148)

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อพยพจากมณฑลทางใต้ของประเทศจีน และสามารถจำแนกตามกลุ่มภาษาพูดได้เป็น 6 กลุ่ม คือ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนแคะ จีนฮกเกี้ยน จีนไหหลำ และจีนกลุ่มอื่น ๆ เช่น ยูนนาน เซียงไฮ้ ได้หวัน สาเหตุและช่วงเวลาของแต่ละกลุ่มอพยพมาตั้งถิ่นฐานในไทยอาจจะคล้ายกันหรือแตกต่างกันก็ตาม แต่เราสามารถเห็นได้ชัดว่า ชาวจีนที่อพยพเข้ามาประเทศไทยไม่ว่าจะอาศัยอยู่ที่ใดก็จะตั้งถิ่นฐานรวมเป็นกลุ่ม แม้จะไม่ใช่ตระกูลแซ่เดียวกัน แต่เป็นคนมาจากบ้านเกิดเมืองนอนเดียวกัน เช่น กลุ่มจีนฮกเกี้ยนในจังหวัดสงขลา กลุ่มจีนยูนนานในจังหวัดเชียงราย กลุ่มจีนแต้จิ๋วในจังหวัดชลบุรี เป็นต้น

โดยที่สังคมจีนมีลักษณะยึดมั่นประเพณีข้อบังคับต่าง ๆ ไม่นิยมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เมื่อชาวจีนมีอันต้องอพยพออกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามประเทศต่าง ๆ จึงต้องมีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชุมชน เนื่องจากชาวจีนมีความภูมิใจต่ออารยธรรมอันเก่าแก่ของตน เราจึงสามารถเห็นว่าชาวจีนในประเทศไทยมักอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มตามกลุ่มภาษาพูดและเกาะกลุ่มกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งมีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามทุจริ้อนและรักษาผลประโยชน์ให้แก่ชาวจีนด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างความมั่นคงในการอยู่รอดของชาวจีนในประเทศไทยนั่นเอง (เกษม ปรานีธยาชัย, 2544, หน้า 44)

สำหรับชุมชนบ้านชากแง้วซึ่งเป็นชุมชนจีนแต้จิ๋ว มีข้อสันนิษฐานว่า ตอนแรก ๆ มีจีนแต้จิ๋วเดินทางหนีความแห้งแล้งจากประเทศบ้านเกิดมาตั้งรกรากและสร้างฝั่งเมือง 3 ตระกูลใหญ่ ๆ เมื่อผู้อพยพที่มาตอนแรกเริ่มตั้งตัวได้ ก็เรียกเพื่อนฝูง ญาติมิตรเข้ามาเพื่อช่วยกันทำมาหากิน ที่ดินบริเวณบ้านชากแง้วส่วนใหญ่จะเป็นของคนไทยเชื้อสายจีน 4 ตระกูล ได้แก่ แซ่ตั้ง แซ่น้ำ แซ่เซียว และแซ่จ้ง “อพยพเข้ามาไทยนานแล้ว ก่อนพ่อแม่ทำมาหากินที่กรุงเทพฯ มีญาติพี่น้องชวนก็ย้ายมาชากแง้วปลูกพืชไร่” (ชัยวัฒน์ นาคะจรัสโรจน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2558) ผู้วิจัยได้

สัมภาษณ์กับคนไทยเชื้อสายจีนหลายคนซึ่งเป็นจีนอพยพรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านเหล่านี้ ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เข้ามาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเข้ามาจากเงี้ยวเองบ้าง ถูกชวนจากเครือญาติบ้าง ดังนั้นชุมชนบ้านชากเงี้ยวจึงเป็นสังคมจีนแต่ใจที่มีวัฒนธรรมกบฏระเบียบของตน

ชุมชนบ้านชากเงี้ยวมีการจัดระเบียบสังคมเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลหมู่บ้าน ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน และมีคณะกรรมการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน แม้พันธกรรมวัฒนธรรมและด้านอื่น ๆ จะกลมกลืนผสมผสานเข้าสังคมไทยเหมือนผู้ให้สัมภาษณ์บอก “เชื้อชาติจีน สัญชาติไทย” แต่ชาวบ้านชากเงี้ยวยังสืบทอดคุณธรรมอันประเสริฐสุดของชาวจีนไว้ การมีความรักภักดีผูกพันอย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้นต่อครอบครัวและหมู่เทวีชีวิตจิตใจเพื่อครอบครัว การมีความกตัญญูรู้คุณและให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส การมีความเคารพและปฏิบัติกฎเกณฑ์จารีต การมีความไว้วางใจเกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันนอกเหนือไปจากความสัมพันธ์กันในครอบครัวและเครือญาติ การจัดระเบียบทางสังคมแบบนี้ ทำให้ชุมชนบ้านชากเงี้ยวเป็นชุมชนที่สงบสุข ดังนั้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมของชุมชน จึงเป็นมูลค่าส่วนหนึ่งของชุมชนที่สามารถใช้เป็นต้นทุนเพื่อพัฒนาชุมชนสู่เข้มแข็ง

แนวทางการพัฒนาที่สำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง โดยเพิ่มศักยภาพของคนและเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ให้มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544, หน้า 17)

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่ากลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย มีนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เช่น สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งโดยสรุปเป็น 4 ประการ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553, หน้า 220) ได้แก่

ประการที่ 1 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning community) กล่าวคือ การที่ชุมชน (คนในชุมชน) มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการที่ชุมชนมี

การเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

ประการที่ 2 เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการขององค์ภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติตามแผนงาน และมีการประเมินผล

ประการที่ 3 เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) กล่าวคือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึงความภักดี ความรัก ความห่วงหาพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน

ประการที่ 4 เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) กล่าวคือ การเป็นชุมชนที่มีความสงบสุข คนในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็น มีคุณภาพและมีคุณธรรม

ต้นทุนต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ รวมทั้งเรื่องราวประวัติความเป็นมา ความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี มรดกทางสถาปัตยกรรม ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งเป็นมูลค่าของชุมชนบ้านชากแง้ว ภายใต้วิถีการบริหารจัดการในกิจกรรมอย่างมีระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” ด้วยชาวบ้านชากแง้วมีจิตสำนึกความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนซึ่งบ่งบอกถึงความรัก สามัคคี และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันนอกเหนือไปจากความสัมพันธ์กันในครอบครัวและเครือญาติ ทำให้ชากแง้วเป็นชุมชนที่มีความสงบสุข ดังนั้นชุมชนบ้านชากแง้วสามารถใช้ต้นทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ของชุมชนเป็นเงื่อนไข เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้จนสู่ชุมชนเข้มแข็ง

บทที่ 4

ปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ชุมชนบ้านชากแง้วเคยเป็นชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณพัทยา และช่วงปี พ.ศ. 2510 ถือเป็นยุคที่มีความรุ่งเรืองมากที่สุดของชุมชน แต่หลังปี พ.ศ. 2515 พื้นที่บริเวณเมืองพัทยาเริ่มมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ความเจริญย้ายไปฝั่งพัทยา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) มียุทธศาสตร์การเปลี่ยน โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ การเปลี่ยนแปลงส่งผลถึงชุมชนทุกระดับของไทย รวมถึงชุมชนบ้านชากแง้ว ลูกหลานส่วนใหญ่ออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่ ชุมชนเหลือเพียงผู้สูงอายุ บรรยายากศในชุมชนชบเซาลง จนถึงปี พ.ศ. 2556 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มียุทธศาสตร์สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ และความคิด สร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน ดังนั้น ภายใต้วามร่วมมือระหว่างชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้ว (ชทช.) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) สำนักงานพัทยา และสำนักงานเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานพัทยาช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้นักเที่ยวได้รู้จัก ในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 ได้เปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณบ้านชากแง้วเพื่อฟื้นฟูวิถีชุมชนไว้

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ชุมชนบ้านชากแง้วเคยเป็นชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณพัทยา แต่หลังจากพื้นที่บริเวณเมืองพัทยาเริ่มมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ย่านการค้า ที่พักอาศัย โรงแรม รวมถึงเริ่มมีการพัฒนาแหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทำให้ความเจริญย้ายไปฝั่งพัทยา เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเรื่อย ๆ ก็เป็นสาเหตุส่วนหนึ่ง “สมัยผมเป็นเด็ก เวลานั้นปลูกไผ่มัน ทำแป้งมันต้องใช้แรงงานเยอะ ตามความต้องการของโรงโม่ คนจากต่างจังหวัดก็หิ้วไผ่เข้ามา เช่น สุพรรณบุรี ปทุมธานี อ่างทอง อยุธยา รวมภาคอีสานด้วย แต่ทีหลังทำแป้งใช้เครื่อง ดูแลสวนนิดยาก็ไม่ต้องการแรงงานเท่าไร คนที่ไม่ม้งานทำก็ออกจากชุมชนไปต่างถิ่น” (ชัยวัฒน์ นาคะจรัสโรจน์, สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2559) แรงงานที่เคยพักอาศัยในพื้นที่ชุมชนย้ายออกไปยังแหล่งงานใหม่ ๆ รวมถึงเกือบทุกครัวเรือนเริ่มมีโทรทัศน์และวีดีโอเทปเริ่มแพร่หลาย ผู้คนสนใจดูหนังที่โรงหนังน้อยลง ทำให้

บรรยายภาคในชุมชนชนบทเขาลง “สมัยก่อนโรงหนังฉายหนังวันละ 2 รอบ คนมาเยอะ ๆ กัน แต่พอตอนหลังโทรทัศน์ เครื่องเล่นวิดีโอเข้ามา คนที่มาโรงหนังก็ไปดูวิดีโอ ก่อนวันละเรื่องกลายเป็น 2-3 วันเรื่องหนึ่ง ตั้งแต่บัดนั้นก็ชบเซาเสียบ” (เทพา บุญเจริญ, สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2559) จนถึงปี พ.ศ. 2558 ก็ยังเสียบเหงาอยู่ ปัจจุบันบริเวณชุมชนมีผู้คนอาศัยอยู่ประมาณ 1,000 คนหรือประมาณ 300 หลังคาเรือน ซึ่งเป็นชุมชนที่ขนาดเล็ก ลูกหลานส่วนใหญ่ออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่ เหลือเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่อยู่กับบ้านและอยู่ในพื้นที่

ทางวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนานและมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทำให้ อพท.3 และเทศบาลตำบลห้วยใหญ่จัดแผนพัฒนาเพื่อให้ชุมชนบ้านซากแก้วเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาตามแผนแม่บทพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (ธิดิ จันทรต์แต่งผล, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) ในปี พ.ศ. 2554 อพท. เริ่มให้การเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ และตั้งงบประมาณสนับสนุนเชิญชวนผู้บริหาร คณะกรรมการไปศึกษาดูงานที่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ และฝึกอบรม เพื่อได้ประสบการณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างการจัดการตลาด และจัดประชุมปรึกษากับชุมชนว่าอยากทำอะไร พัฒนาอะไร และอยู่เป็นอย่างไรให้ยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2555 ชุมชนได้จัดงานเทศกาลวันไหว้พระจันทร์โดยมีอพท.เป็นการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งเป็นการนำร่องให้ชาวบ้านเห็นซากแก้วมีอะไร ท่องเที่ยวอะไร ใครจะมาเที่ยว “เนื่องจากวันไหว้พระจันทร์เป็นเทศกาลที่เราเคยเห็นในอดีตและเลืกลาไป 40-50 ปี เมื่อก่อนไหว้ยิ่งใหญ่มาก ไหว้เกือบทุกบ้าน ตอนผมเป็นเด็กวันไหว้พระจันทร์สวยงามมาก แต่หลังจากนั้นหายไป เหตุผลที่เลือกคือวันไหว้พระจันทร์เป็นประเพณีของชาวจีน เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ก่อนซากแก้วมีงานแบบนี้ ควรทำเป็นงานแรกที่ทำให้ชุมชนเข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน เวลาจัดขึ้นมีผลดีจริง ๆ จึงจัดทุกปี” (สมหวัง สวัสดิ์มงคล, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559)

ในปี พ.ศ. 2556 อพท. ได้ว่าจ้างบริษัท เทสโก้ จำกัด ให้ดำเนินการ โครงการศึกษาและออกแบบการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านซากแก้วซึ่งมีงบประมาณ 55 ล้านบาท แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ งบประมาณปี พ.ศ. 2556 มี 5 ล้านบาท เพื่อศึกษาการปรับปรุงภูมิทัศน์ งบประมาณปี พ.ศ. 2557 มี 50 ล้านบาท เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านซากแก้ว โดยมีเทศบาลตำบลห้วยใหญ่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ หลังจากศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกรอบการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ผู้นำชุมชน ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชุมชนบ้านซากแก้วได้เข้ามามีส่วนร่วมการดำเนินงานในโครงการศึกษาและออกแบบการพัฒนา เทศบาลตำบลห้วยใหญ่จึงดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมครั้งนี้ โดยมีการประชุมต่าง ๆ ทั้งหมด 8 ครั้ง และผู้มีส่วนร่วมการประชุมทั้งสิ้น 569 คน

1. การประชุมแนะนำโครงการศึกษา โดยมีตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมประชุม เพื่อสร้างการรับรู้สร้างความเข้าใจและส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. การประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นการบูรณาการการทำงานในระดับพื้นที่โครงการ พื้นที่โดยรอบและผู้สนใจร่วม เพื่อสนับสนุนขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม และระดมความคิดเห็นในแต่ละขั้นตอน
3. การประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียต่อผลการศึกษาและออกแบบเพื่อพัฒนาโครงการ

ตารางที่ 4-1 การดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โครงการ (อพท.3, 2557)

ครั้งที่	กิจกรรม	วันที่	สถานที่	จำนวน (คน)
	การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก			
1	การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนครั้งที่ 1	27 มี.ค. 2556	บ้านหนองซากแก้ว	6
	การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนครั้งที่ 2	21 เม.ย. 2556	บ้านหนองซากแก้ว	7
2	การดำเนินการศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็นของประชาชนด้วยแบบสอบถาม	24 พ.ค. 2556	พื้นที่ชุมชนบ้าน	150
3	การดำเนินการประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 1 การพิจารณากรอบแนวคิดการพัฒนาและทางเลือก การพัฒนา	24 พ.ค. 2556	โรงเรียน บ้านหนองซากแก้ว	8
4	การดำเนินการจัดประชุมประชาสัมพันธ์โครงการ และการรับฟังความคิดเห็น	27 พ.ค. 2556	โรงเจ ชุมชน	128
5	การดำเนินการประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 2 การประชุมผู้เกี่ยวข้องในการถอดบทเรียน ประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านหนองซากแก้ว	29 มิ.ย. 2556	โรงเรียน บ้านหนองซากแก้ว	25
6	การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการ โรงงานไม้แป๊งซอยวัดน้	29 มิ.ย. 2556	โรงงานไม้แป๊ง ซอยวัดน้	3

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)

ครั้งที่	กิจกรรม	วันที่	สถานที่	จำนวน (คน)
	การดำเนินการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ด้วยแบบสอบถาม	19 ต.ค. 2556	โรงเจ ชุมชน	6
7	การสำรวจข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการในพื้นที่ที่จะพัฒนาในระยะแรกและพื้นที่โดยรอบ	19-20 ต.ค. 2556	พื้นที่ชุมชน	97
	การสัมภาษณ์เชิงลึกโรงโม่แป้งซอยวัฒน์	19 ต.ค. 2556	โรงงาน โม่แป้ง ซอยวัฒน์	4
8	การประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียต่อผลการศึกษาและออกแบบเพื่อพัฒนาโครงการ	20 พ.ย. 2556	โรงเจ ชุมชน	135
รวมผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น				569

ตามประสบการณ์ในการทดลองจัดงานเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 ภายใต้วามร่วมมือระหว่างอพท.และเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ททท.ช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว ชุมชนบ้านซากแก้วได้เปิดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณขึ้น ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ชุมชนได้จัดงานวันฉลองครบ 1 ปี ของถนนคนเดินตลาดจีนโบราณ ในขณะเดียวกัน กระทรวงพาณิชย์จังหวัดชลบุรี ได้เปิดพิธี “ตลาดต้องชม” โดยประกาศว่าชุมชนบ้านซากแก้วเป็นตลาดต้องชมแห่งแรกของจังหวัดชลบุรี โดยสามารถสรุปสาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตามช่วงเวลา ดังนี้

ตารางที่ 4-2 สรุปสาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านซากแก้วตามช่วงเวลา

เวลาปี (พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลง
2525-2551	ลูกหลานส่วนใหญ่ออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่ ชุมชนเจียบ เหลือเพียงผู้สูงอายุเท่านั้น
2552	จัดตั้งสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (อพท.3) เพื่อดูแลการบริหารจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง
2554	- อพท. เน้นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มีนโยบายเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยโครงการที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบ Low Carbon Tourism - อพท. เริ่มให้การเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่สำนักงานเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ เทศบาลตำบลห้วยใหญ่เริ่มใกล้ชิดกับอพท.
2555	อพท.สนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนซากแก้วจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ เพื่อทดลองกลับคืนวัฒนธรรมประเพณี
2556	- อพท. จ้าง บริษัท เทสโก้ จำกัดดำเนินการโครงการศึกษาและวางผังการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ - อพท. มีงบประมาณ 5,000,000 บาท ในโครงการศึกษาการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนซากแก้ว - ชุมชนซากแก้วจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ปีที่ 2 โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลห้วยใหญ่
2557	- อพท. มีงบประมาณ 50,000,000 บาท ในโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนซากแก้ว - ชุมชนซากแก้วจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ปีที่ 3 โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลห้วยใหญ่
2558	- ชุมชนซากแก้วได้จัดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณ ภายใต้ความร่วมมือระหว่าง ชทช. อพท.3 และสำนักงานเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ ททท.ช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักสื่อสารมวลชนเข้ามาถ่ายรายการทีวีเกือบทุกช่องทำให้ซากแก้วเป็นที่รู้จักมากขึ้น - ชุมชนซากแก้วจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ปีที่ 4 โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลห้วยใหญ่
2559	- ชุมชนซากแก้วจัดวันฉลองครบ 1 ปีของถนนคนเดินตลาดจีนซากแก้ว - กระทรวงพาณิชย์จังหวัดชลบุรีได้เลือกซากแก้วเป็น“ตลาดต้องชม”แห่งแรกของจังหวัดชลบุรี และสนับสนุนงบประมาณบางส่วนให้ชุมชน - ชุมชนซากแก้วจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ปีที่ 5 โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลห้วยใหญ่

ปัจจัยภายนอกที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

1. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาประเทศระยะกลาง เพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ระยะยาวที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกัน กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มิมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ซึ่งมีแนวคิดที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลักการปฏิบัติตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในการปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกภาคส่วน ทุกระดับ ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มีการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในกระบวนการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาประเทศไทยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็ว คาดการณ์ได้ยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้กำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับที่เหมาะสม โดยเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยง และเสริมรากฐานของประเทศด้านต่าง ๆ ให้เข้มแข็งควบคู่ไปกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้และความคิดสร้างสรรค์บนฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน

ภายใต้วิสัยทัศน์ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มีพันธกิจพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนรวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ เพื่อเป้าหมายบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและเป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ คุณภาพและยั่งยืน มีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายการผลิตสินค้าและบริการบนฐานปัญญา นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน มีความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน การผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ

1.2 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2555-2559) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554)

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคผลิตและบริการอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงขึ้นตามลำดับ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อรัฐมนตรี เพื่อใช้เป็นกรอบในการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 โดยที่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ฉบับนี้เป็นฉบับแรก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับผลกระทบอย่างรุนแรงจากวิกฤตเศรษฐกิจโลก ความขัดแย้งจากสถานการณ์การเมืองการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกและสภาพแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างกว้างขวาง แผนพัฒนา

การท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ดำเนินการภายใต้แนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ที่มุ่งเน้นการป้องกันแก้ไขผลกระทบด้านการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศตามแนวทางแผนพัฒนาฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี พ.ศ. 2570 โดยน้อมนำแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มาใช้ในการจัดทำแผนเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบองค์รวม ที่สร้างทั้งรายได้และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน และดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน (SWOT analysis) ในการกำหนดแนวทางการพัฒนา

ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความ เป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน” แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 จึงมี ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และเป้าประสงค์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีทิศทาง ไม่ทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นและ เอกลักษณ์ของชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยให้มีมาตรฐานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

3.1 ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมทางความคิด เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในสินค้าการท่องเที่ยว ส่งเสริมการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คำนึงถึงคุณค่าและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสนับสนุนการเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ เช่น ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจด้านนันทนาการ โดยเฉพาะการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การจัดการสินค้าจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) และของที่ระลึก เป็นต้น

3.2 ดำรงและคัดสรรเอกลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัด กลุ่มจังหวัดเพื่อสร้างและกำหนดภาพลักษณ์ (Brand image) ทางการท่องเที่ยวให้เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวเป้าหมายเฉพาะ

3.3 เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคเอกชน ท้องถิ่น ชุมชน ผลักดันให้งานเทศกาล ประเพณีและกิจกรรมในไทยเป็นงานเทศกาลระดับโลก

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบายและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สร้างเครือข่ายระหว่างภาครัฐและเอกชนให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น

1.3 แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2555-2559) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555)

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการจัดทำให้เป็นไปตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นกรอบชี้แนะให้ภาคีการพัฒนาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลา 5 ปี โดยได้มีการประกาศใช้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมมาแล้วรวม 3 ฉบับ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 มีความต่อเนื่องจากกรอบแนวคิดและทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนแนวทางของความพอ ประมาท ความมีเหตุผล และการใช้องค์ความรู้ทั้งวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการตัดสินใจโดยคำนึงถึงความถูกต้องและเป็นธรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นการสมประโยชน์ (Win-win) ต่อการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 การจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 มีความสอดคล้องและต่อยอดกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Creative and green economy) มุ่งเน้นแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเท่าเทียมกัน และกำหนดมาตรการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเผชิญกับปัญหาความผันผวนจากผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น

ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมสมดุล มีประสิทธิภาพ และมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน” แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 ประกอบด้วย 6 หลักการสำคัญ ได้แก่

1. “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable development) เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน

2. “การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ” (Ecosystem approach) เป็นหลักการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบหรือองค์รวม (Holistic) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงอยู่ของระบบนิเวศอย่างสมดุล และการตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. “การระวังไว้ก่อน” (Precautionary principle) เป็นหลักการจัดการเชิงรุกที่เน้นการป้องกันผลกระทบล่วงหน้าโดยการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เปราะบางและพื้นที่เสี่ยง

4. “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluters pay principle: PPP) และ “ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย” (Beneficiaries pay principle: BPP) เป็นหลักการในการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสร้างแรงจูงใจและภาวะรับผิดชอบเพื่อลดการก่อมลพิษส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียประโยชน์ เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคมอันเกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ และทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน

5. “ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ-เอกชน” (Public-private partnership) เป็นหลักการที่ใช้สร้างการร่วมรับผิดชอบและควรนำมาใช้ควบคู่กับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

6. “ธรรมาภิบาล” (Good governance) เป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนการกระจายอำนาจที่ยึดหลักการพื้นที่-หน้าที่-การมีส่วนร่วม (Area- function-participation: AFP) การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจการเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ และการกำหนดการรับผิดชอบ (Accountability) ของทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง

1.4 แผนการจัดการมลพิษ (พ.ศ. 2555-2559) (กรมควบคุมมลพิษกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีแนวโน้มเสื่อมโทรม เห็นได้จากปัญหาภาวะมลพิษด้านต่าง ๆ และปัญหาการร้องเรียนด้านมลพิษที่ส่งผล

กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยมีสาเหตุจากการเพิ่มขึ้นของประชากร และการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชุมชน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การคมนาคมและขนส่ง การค้าและบริการ การผลิต และการเกษตร เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สารเคมี และพลังงาน ทำให้เกิดของเสียและมลพิษ ออกสู่สิ่งแวดล้อม ประกอบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีอยู่จำนวนมาก และยังขาดการบูรณาการด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ จึงพบว่าในหลายพื้นที่ ภาวะมลพิษได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้และตอบสนองต่อการบริโภคเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ เนื่องจากยังมีการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าที่ไร้พรมแดน ประเทศไทยจึงเข้าไปมีบทบาทและส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับทวิภาคี ระดับพหุภาคี ระดับภูมิภาค และระดับโลกด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การดำเนินการตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสารเคมีและของเสีย เป็นต้น ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาของโลกได้เน้นการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (Sustainable consumption and production) การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว (Green economy) สังคมคาร์บอนต่ำ (Low carbon society) ตามกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติเป็นสมาชิก ที่จะต้องมีการปรับบทบาทหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และก่อให้เกิดของเสียน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย (Zero waste) ตลอดจนการนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์

กรมควบคุมมลพิษในฐานะหน่วยงานหลักในการเสนอนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับการจัดการมลพิษของประเทศ จึงจัดทำแผนการจัดการมลพิษ พ.ศ. 2555-2559 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดกรอบและทิศทางในการจัดการมลพิษของประเทศไทยในอีก 5 ปีข้างหน้า ที่ทันต่อสถานการณ์ ซึ่งมีเป้าหมาย “คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและการรักษาสมดุลระบบนิเวศทางธรรมชาติ” เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนตั้งแต่เริ่มต้นและใช้ข้อมูลสถานการณ์มลพิษสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมา เพื่อให้ได้แผนฯ ที่สามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน และการจัดทำแผนจัดการมลพิษดังกล่าวมีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามกรอบการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ เช่น การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียว การจัดการสารเคมีอย่างยั่งยืน เป็นต้น

1.5 แผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2564)
(สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2555)

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม ฐานความรู้และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ แต่ประเทศไทยยังขาดการพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทช.) จัดตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2551 มีภารกิจหลักในการจัดทำนโยบายและแผนแห่งชาติ ว่าด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2564) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพัฒนาประเทศไทยให้มีระบบเศรษฐกิจ ที่มีการขยายตัวอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ ตลอดจนมีการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ สังคม ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับแผนต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ และแผนยุทธศาสตร์ระดับกระทรวง โดยได้อัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็น ปรัชญานำทางในการพัฒนาควบคู่ไปกับอนาคตของประเทศไทย “วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ นวัตกรรมเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาประเทศไทย” ภายใต้วิสัยทัศน์ “นวัตกรรมเขียว เพื่อสังคมดีมี คุณภาพและเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ” ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่ต้องการ เห็นประเทศไทยสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยให้ความสำคัญกับประเด็นหลักที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อ การพัฒนาประเทศใน 10 ปีข้างหน้า ได้แก่ สังคมและวิถีชีวิต สุขภาพ การกระจายความเจริญ เศรษฐกิจและการค้า ภูมิรัฐศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและภาวะโลกร้อน พลังงาน ยั่งยืน เกษตรอาหาร และการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมทั้งผล การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในเวทีโลก เพื่อ ขับเคลื่อนประเทศไปสู่วิสัยทัศน์ดังกล่าว จึงได้กำหนดกรอบการพัฒนาของนโยบายและแผนฯ 5 ประการ คือ 1. พัฒนางานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการสร้างสังคม คุณภาพที่มีภูมิคุ้มกัน 2. พัฒนางานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการสร้าง เศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพโดยมีการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค (Globalization and regionalization) 3. พัฒนางานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อรองรับ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) 4. พัฒนาและผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงประชากรศาสตร์ (Demographic change) 5. พัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก (ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด) เป็นแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ และมีแนวโน้มที่จะเติบโตเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสมัยใหม่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากมีการลงทุนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวนมาก เช่น ปิโตรเคมี ก๊าซธรรมชาติ เหล็ก ยางยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า และแปรรูปการเกษตร นอกจากนี้กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกยังเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่ชื่อเสียง มีแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักแพร่หลายในระดับนานาชาติ เช่น พัทยา บางแสน ตลอดจนเป็นเขตเศรษฐกิจชายแดนที่มีประวัติศาสตร์การติดต่อค้าขายกันอย่างยาวนาน ดังนั้นมีแนวทางการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก เช่น ปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดและจังหวัดที่ใกล้เคียง เพื่อให้จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเกิดจากการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงในกลุ่มจังหวัด อนุรักษ์ฟื้นฟู ป่าอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนควบคู่กับการบริหารจัดการมลภาวะ และควบคุมกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์ปราศจากมลภาวะ ก่อให้เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศ (อพท.3, 2557)

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของประเทศ ได้แก่ อุตสาหกรรมกลั่นน้ำมัน ชิ้นส่วนยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์เป็นศูนย์กลางทางค้า การลงทุน และธุรกิจบริการ รวมทั้งมีที่พักโรงแรมขนาดใหญ่เหมาะแก่การจัดประชุมสัมมนาและให้บริการนักท่องเที่ยว มีท่าเรือขนาดใหญ่ที่สำคัญ คือท่าเรือแหลมฉบัง ทำให้มีโอกาสเป็นศูนย์กลางคมนาคม เพื่อการนำเข้าและส่งออกทางทะเลที่สำคัญ รวมทั้งเส้นทางเชื่อมโยงการขนส่งไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมและปลอดภัย เช่น ไม่อยู่ในเขตแผ่นดินไหวรุนแรง การเกิดคลื่นสึนามิ รวมทั้งไม่มีอุทกภัยและดินถล่มรุนแรงมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งทรัพยากรป่าไม้ป่าชายเลน สัตว์ป่า นิเวศบก นิเวศน้ำ นิเวศทะเลมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายที่มีชื่อเสียงระดับโลก (World class destination) เช่น พัทยาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา มันสำปะหลัง ปาล์ม น้ำมัน สับปะรด อ้อย ไข่ไก่ และสุกร (ศูนย์พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ, ม.ป.ป.)

1.6 แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี (พ.ศ. 2557-2560)

อพท.3 (2557) ได้สรุปแผนพัฒนาจังหวัดชลบุรีปี พ.ศ. 2557-2560 ไว้ว่า แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรีปี พ.ศ. 2557-2560 ได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางพัฒนา คือ “ชลบุรีนำอยู่ คู่เศรษฐกิจชั้นนำ สถานที่ท่องเที่ยวระดับนานาชาติ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สมดุลและยั่งยืน ประคองคู่เศรษฐกิจโลก” โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมสร้างระบบชุมชน และสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็งโดยน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำรงชีวิตเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความสุขคู่สังคมแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศและการใช้ประโยชน์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบผังเมือง ระบบ Logistics โครงสร้างพื้นฐานและแหล่งน้ำ เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการผลิตและยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมให้ได้มาตรฐานเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายได้มาตรฐานสากล และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวระดับนานาชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 7 พัฒนากระบวนการผลิตสินค้าเกษตรสู่ระบบการผลิตคุณภาพสูงและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน

1.7 แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี (พ.ศ. 2557-2561)

แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2557-2561 ได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางพัฒนา คือ “ชลบุรีนำอยู่ คู่อุตสาหกรรมสีเขียว วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ยั่งยืน พื้นฟูเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีวินัย ใส่ใจสิ่งแวดล้อมพร้อมพัฒนาตามหลักธรรมภิบาล” (อพท.3, 2557) โดยมียุทธศาสตร์ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชนบ้านชากแก้ว คือ การส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ให้ได้มาตรฐานและยั่งยืน พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. พัฒนารูปแบบวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนมีส่วนร่วม จัดการและสร้างจุดเด่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว
2. กำหนดโซน/ รูปแบบท่องเที่ยว และบุคลากรท่องเที่ยว ภาาทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยมีแผนที่ชัดเจนร่วมกัน
3. ยกกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น/ วัฒนธรรมให้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว และคงเอกลักษณ์ชุมชน
4. พัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ได้มาตรฐาน
5. ส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว
6. ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ยั่งยืน
8. ส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่และยั่งยืน

1.8 ยุทธศาสตร์สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดชลบุรี
ภายใต้วิสัยทัศน์ “เป็นเมืองท่องเที่ยวมาตรฐานสากล ที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีนานาชาติ และบริหารจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน” สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชลบุรีได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้ทิศทางการพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับแผนในระดับต่างๆ โดยมียุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชนบ้านชากแง้ว สรุปดังนี้

1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน/ภาคีที่เกี่ยวข้องในการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว เผยแพร่และเชื่อมโยงนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับชาติสู่การปฏิบัติระดับจังหวัดและท้องถิ่น
2. ส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวสีเขียว (Green tourism) พัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสู่มาตรฐานสากล
3. มุ่งเน้นอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน
4. ปรับปรุงข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการท่องเที่ยว สร้างโครงข่ายการท่องเที่ยวระดับชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าว ที่เกี่ยวข้องทั้งระดับชาติและระดับพื้นที่ที่สามารถสรุปได้ว่า ประเทศไทยเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งภายนอกและ

ภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนและสังคม เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ในการกำหนดกรอบแนวคิดและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าว จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม จนถึงยุทธศาสตร์สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดชลบุรี สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือความเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เนื่องจากได้มีการวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศ โดยนำแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มาใช้ในการจัดทำแผน ซึ่งมีการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในกระบวนการพัฒนาประเทศ

การให้ความสำคัญกับชุมชน มรดกทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญของคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องปลอดภัย สะอาด มีการรักษาสภาพแวดล้อม และใช้สื่อสารสนเทศในการท่องเที่ยวมากขึ้น รูปแบบของการท่องเที่ยวจึงมีแนวโน้มท่องเที่ยวแบบอิสระ สนใจการท่องเที่ยวเฉพาะทาง เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health and wellness tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) เป็นต้น (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554) เพราะฉะนั้นจึงมียุทธศาสตร์การพัฒนาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน และให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างมีทิศทาง โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น มุ่งเน้นอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ผู้การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เป็นปัจจัยภายนอกส่วนหนึ่งที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของชุมชน

2. รัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ

2.1 องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. จัดตั้งขึ้นตามความในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2546 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 49 ก ลงวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2546 และได้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2546 โดยมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการประสานงานให้เกิดการบูรณาการการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า (อพท.3, 2557)

พัทยาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก สามารถสร้างรายได้ให้ประเทศปีละประมาณ 48,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 10 ของรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งประเทศ นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเดินทางของพระเจ้าตากสิน เมื่อนี้จึงได้ชื่อว่า “ทัพพระยา” มาก่อนที่จะเปลี่ยนเป็น “พัทยา” (TAPPAYA = PATTAYA) ปัจจุบันเมืองพัทยากำลังประสบปัญหาด้านมาตรฐานการท่องเที่ยว ทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมสาธารณสุข โภคไม่เพียงพอ แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาการขยายตัวของชุมชนตะวันออกนอกเมืองพัทยา ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาเชื่อมโยงระหว่างเมืองพัทยาและพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) [อพท.], 2556) การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย ระเบียบบริหาร ปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นภารกิจที่เกินอำนาจหน้าที่ของเมืองพัทยาและศักยภาพของอปท. เมืองพัทยาจึงได้แจ้งความจำนงไปยัง อพท. ขอพิจารณาประกาศเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้พิจารณาตามหลักเกณฑ์การประกาศพื้นที่พิเศษของ อพท. เห็นว่า เมืองพัทยาและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นอันทรงคุณค่าทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจ อพท. จึงได้จัดตั้งสำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (อพท.3) เพื่อดูแลการบริหารจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง โดยมีแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยงเป็นแนวทางการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2555 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยงจำนวน 76 โครงการ วงเงิน 9,229.465 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ 8 ปี ภายใต้วิสัยทัศน์ “พัทยา: เมืองน่าอยู่ นำท่องเที่ยวระดับโลกด้วยภาพลักษณ์ใหม่ในฐานะเมืองแห่งนวัตกรรมเขียว (New Pattaya: The World Class Greenovative Tourism City)”

อพท. ได้จัดทำแผนแม่บทฯ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยกำหนดกรอบแนวคิดและจัดให้มีการประชุมชี้แจง แนะนำ รับฟังความคิดเห็น จัดประชุมกลุ่มย่อย ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำร่างแผนแม่บทฯ เพื่อตอบสนองการแก้ไขปัญหาหลักของเมืองพัทยา (อพท.3, 2557, หน้า 2-53) แผนผังแม่บทฯ มีองค์ประกอบหลัก 2 ประการ (รายงาน โครงการจัดทำแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง, 2553 อ้างถึงใน อพท.3, 2557, หน้า 2-49) ได้แก่

1. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ (Spatial development guidelines) ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมายการพัฒนาและบทบาทชุมชนและการชี้้นำการพัฒนาทางด้านกายภาพ ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land use) และแนวทางการจัดย่านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning)

2. แนวทางการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ (Utilities system) รวมทั้ง ข้อเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาพื้นที่และข้อเสนอแนะด้านการบังคับใช้ (Enforcement) กฎหมาย/ระเบียบ/ข้อบังคับที่มีอยู่ เพื่อส่งผลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนา

ปรัชญาการดำเนินงานของอพท. เน้นการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างสมดุล 3 มิติเป็นเสาหลัก คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นั่นคือ การมีรายได้เพิ่มขึ้นจะต้องไม่ได้มาจากแหล่งเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป สิ่งสำคัญที่จำเป็นที่สุดในกระบวนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแต่ละพื้นที่คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำแหล่งท่องเที่ยวนั้นไปทำการตลาด โดยกลุ่มที่ อพท. จะเข้าไปพัฒนามีด้วยกัน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มนักท่องเที่ยว อพท. จะให้ความรู้การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่น 2. กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ อพท. จะให้จัดหลักสูตรการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ประกอบการ รวมทั้งแนะนำการดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดีจะส่งผลได้อย่างไร และ 3. กลุ่มเยาวชน อพท. จะพัฒนาเยาวชนให้เข้าใจเรื่องนักท่องเที่ยว ธุรกิจ เศรษฐกิจ รู้จักการท่องเที่ยวแบบสบายกระเป๋า พร้อมกับใส่ใจสิ่งแวดล้อม (อพท., 2556)

ในปี พ.ศ. 2554 อพท. เน้นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยมีนโยบายเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยโครงการที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบคาร์บอนต่ำ (Low carbon tourism) เพื่อตอบรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกด้านสภาพภูมิอากาศ ซึ่งจะได้ผลลัพธ์คือประเด็นเรื่องการลดภาวะโลกร้อน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง การเข้าพักในโรงแรม ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ และแม้แต่ปริมาณขยะที่นักท่องเที่ยวทิ้งไว้ในแหล่งท่องเที่ยวก็ตาม เพราะฉะนั้นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในปี พ.ศ. 2554 จะเป็นการท่องเที่ยวที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

มากขึ้น ที่จริงแล้ว อพท. ได้เริ่มต้นดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับสภาพภูมิอากาศมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ให้ความร่วมมือกับองค์กรต่างประเทศ คือ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมัน หรือ GIZ วิธีการดำเนินงานก็คือ การให้องค์ความรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภาวะโลกร้อนที่กระทบต่อการท่องเที่ยว และสนับสนุนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม (อพท., 2556)

อพท. ได้วางตำแหน่งยุทธศาสตร์ของเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยงเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจ โดยเน้นที่ธุรกิจท่องเที่ยวและบริการที่มีความสมดุลระหว่างธรรมชาติอันงดงามและสิ่งปลูกสร้างใหม่ด้วยนวัตกรรมเขียว เพื่ออำนวยความสะดวกด้านธุรกิจท่องเที่ยวอย่างครบครันตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดขึ้น ซึ่งมียุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวด้วยนวัตกรรมสีเขียวที่ต่อเนื่องและยั่งยืน เช่น พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาและจัดทำถนนคนเดิน (อพท.3, 2557, หน้า 2, 51-52)

จากการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพและบทบาทของพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยงในแต่ละพื้นที่ ในแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยงได้จัดกลุ่มโครงการใหม่โดยการแบ่งกลุ่มตามลักษณะพื้นที่ที่จะสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเมืองท่องเที่ยวชายทะเล กลุ่มพื้นที่รองรับการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและการลงทุน และกลุ่มพื้นที่สีเขียว/ท่องเที่ยวธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่อยู่ทางตอนในของชายฝั่ง ไม่มีอาณาเขตติดกับชายฝั่งทะเล มีการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เพื่อประกอบการเกษตร มีพื้นที่สีเขียวและเป็นธรรมชาติ ชุมชนที่อาศัยมีความเป็นชนบทสูง เทศบาลตำบลห้วยใหญ่อยู่ในกลุ่มพื้นที่สีเขียว/ท่องเที่ยวธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม โดยมีแนวทางการพัฒนาจะส่งเสริมการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนและการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) และรองรับการขยายตัวด้านที่อยู่อาศัยและการท่องเที่ยวในอนาคต

ภายใต้แผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทฯ ในพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่มีโครงการพัฒนาทั้งสิ้น 3 โครงการ งบประมาณรวม 88.375 ล้านบาท โครงการปรับปรุงเส้นทางในพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ของกรมทางหลวงชนบทจำนวน 6 โครงการ งบประมาณรวม 230.5 ล้านบาท และโครงการออกแบบและปรับปรุงถนนท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีจำนวน 2 โครงการ งบประมาณรวม 230 ล้านบาท

จากศึกษาแผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ภายใต้แผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (อพท.3, 2557, หน้า 2-71) กล่าวโดยสรุปคือ ภายใต้ยุทธศาสตร์ปรับปรุงภูมิทัศน์ เพิ่มพื้นที่สีเขียว อพท. มีโครงการศึกษาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านชากแง้วให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมี

งบประมาณปี พ.ศ. 2556 จำนวน 5 ล้านบาท เพื่อศึกษาการปรับปรุงภูมิทัศน์ และมีงบประมาณปี พ.ศ. 2557 จำนวน 50 ล้านบาท เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านชากแง้ว งบประมาณทั้งหมด 55,000,000 บาท โดยมีเทศบาลตำบลห้วยใหญ่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ

ตารางที่ 4-3 แผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เทศบาลห้วยใหญ่ภายใต้แผนปฏิบัติการ ตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง

แผนงานโครงการ	ยุทธศาสตร์	งบประมาณ (บาท)	งบประมาณปี (บาท)				
			2555	2556	2557	2558	2559
หน่วยงานรับผิดชอบ: เทศบาลตำบลห้วยใหญ่							
โครงการศึกษาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านหนองชากแง้วเป็นแหล่งท่องเที่ยว	ปรับปรุงภูมิทัศน์เพิ่มพื้นที่สีเขียว	55,000,000					
- ศึกษาการปรับปรุงภูมิทัศน์				5,000,000			
- ปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านหนองชากแง้ว					50,000,000		

ที่มา: อพท.3, 2557, หน้า 2-71

2.2 สำนักงานเทศบาลตำบลห้วยใหญ่

เทศบาลตำบลห้วยใหญ่เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีศักยภาพการพัฒนาตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง โดยเป็นพื้นที่เป้าหมายศักยภาพขยายพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา โดยมีแนวคิดการพัฒนเป็นถนนสายท่องเที่ยวเชิงชีวิตและวัฒนธรรมจากคุณค่าของแหล่งต่าง ๆ ที่สะท้อนความมีวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นที่น่าเรียนรู้หลากหลายแห่ง ได้แก่ วัดญาณสังวราราม วิหารเซียน ตลาดชากแง้ว และยังมีศักยภาพเชื่อมโยงกับพัทยา เขาชีจรรย์ และแหล่งที่น่าสนใจอีกหลายแห่งโดยรอบ ในฐานะที่เป็นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ เพื่อให้การกำหนดทิศทางและภาพลักษณ์การพัฒนาที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพ สภาพสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และสภาพทางวัฒนธรรม การวางผังการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่จึงมีความสำคัญ ดังนั้น ต้องใช้การดำเนินการวางผังเมืองหรือการวางแผนชุมชนและสภาพแวดล้อมเพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ให้มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น อพท. ได้ว่าจ้าง บริษัท เทสโก้ จำกัด ให้ดำเนินการโครงการ

ศึกษาและวางผังการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ ตามสัญญาเลขที่ 44/2556 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556

ในแผนพัฒนาสามปีเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ (พ.ศ. 2556-2558) ภายใต้วิสัยทัศน์ “ห้วยใหญ่เมืองน่าอยู่ สาธารณูปโภคครบครัน เกษตรกรรมความก้าวหน้า ประชาชนเป็นสุข มีการบริหารจัดการที่ดี” เทศบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกด้านและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมียุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อชุมชนบ้านชากแง้ว สรุปดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชน มีแนวทางจัดตั้งศูนย์แสดงสินค้า ร้านค้าชุมชน ลานค้าชุมชน รวมทั้งพัฒนาตลาดเพื่อเป็นแหล่งรองรับผลผลิตและสินค้าชุมชน
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตและคุณค่าทางสังคม มีแนวทางส่งเสริมกิจการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นเอกลักษณ์ความเป็นไทยและท้องถิ่น
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่ให้สวยงามสะอาดตา โดยเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ มีแนวทางสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

ตามที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ในนามการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านชากแง้วได้ดำเนินงานร่วมกับอปท. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การดูแลจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยนำศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ขับเคลื่อนงานการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนควบคู่กันไป เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและตรงตามวัตถุประสงค์ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านชากแง้ว (เทศบาลตำบลห้วยใหญ่, 2559) ซึ่งมีหน้าที่ดังนี้

1. กำกับดูแลการดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ
2. จัดทำแผนปฏิบัติการ โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ
3. รายงานผลการปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบ
4. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนประสานงานกับภาคีเครือข่ายเพื่อจัดการงานท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

5. รายงานข้อมูลรวมถึงเสนอแนะแนวทางหรือการแก้ไขปัญหาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านซากแก้ว

ในแผนการพัฒนาของเทศบาล หรือที่เรียกว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน รักษาวัฒนธรรมประเพณีเป็นส่วนหนึ่งที่เทศบาลต้องวางแผนดูแล โดยเทศบาลจะตั้งงบประมาณเป็นส่วนหนึ่งเพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เริ่มจากปี พ.ศ. 2556 ในแผนสามปีของเทศบาล ตำบลห้วยใหญ่จะมีงบประมาณตั้งไว้สำหรับสนับสนุนเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ของชุมชนบ้านซากแก้ว ที่จริงแล้วชุมชนบ้านซากแก้วได้จัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2555 แต่เวลานั้นโครงการจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ไม่ได้เข้าแผนไว้ จึงใช้งบประมาณของเทศบาลไม่ได้ เพราะฉะนั้นครั้งแรกที่ชุมชนบ้านซากแก้วจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ อพท.เป็นหน่วยงานสนับสนุนทุนให้ (นิยม เหมทานนท์, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559)

ตารางที่ 4-4 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตและคุณค่าทางสังคม แนวทางการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมกิจการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นเอกลักษณ์ความเป็นไทยและท้องถิ่น (รายละเอียดโครงการพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559) เทศบาลตำบลห้วยใหญ่)

โครงการ	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	งบประมาณและที่มา			ผลที่คาดว่าจะได้รับ	หน่วยงานรับผิดชอบ
			2557	2558	2559		
โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว	เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	ส่งเสริมการท่องเที่ยว	500,000 (งบเทศบาล)	500,000 (งบเทศบาล)	500,000 (งบเทศบาล)	ประชาชน เอกชน ภาค	กองสวัสดิการ
ตลาดจีน	ตลาดจีน	ตลาดจีน				ราชการได้	
โบราณซากแก้ว	โบราณซากแก้ว	โบราณซากแก้ว				ร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม	
(แผนชุมชนบ้านหนองซากแก้ว)						และประเพณีท้องถิ่น	

2.3 หน่วยงานอื่น ๆ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา มีแต่ อพท. และเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ 2 หน่วยงานเป็นหลักคอยดูแลดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนและสร้างการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานพัทยาได้เข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่แรก เชิญชวนชุมชนไปจัดแนะนำการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้วที่ศูนย์เศรษฐกิจ ช่วยทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักชุมชนบ้านชากแง้วมากขึ้น แต่นอกจากนี้ททท. ไม่มีแผนพัฒนาสำหรับชุมชน องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ชลบุรีก็เป็นหน่วยงานที่เข้าร่วมสนับสนุน โครงการวันเปิดตลาด และตั้งงบประมาณ 2 แสนบาทให้แก่ชุมชนเพื่อการตกแต่ง แต่หลังจากนี้ไม่มีแผนพัฒนาสำหรับชุมชนอีกต่อไป หลังจากชุมชนบ้านชากแง้วได้เปิดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณในปี พ.ศ. 2558 เริ่มมีหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน เช่น กระทรวงพาณิชย์จังหวัดชลบุรีได้เลือกชากแง้วเป็น “ตลาดต้องชม” แห่งแรกของจังหวัดชลบุรี และเปิดพิธีตลาดต้องชมในวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นวันฉลองครบ 1 ปี ของถนนคนเดินตลาดจีนชากแง้ว ในขณะเดียวกัน กระทรวงพาณิชย์จังหวัดชลบุรีได้ให้งบประมาณบางส่วนใช้ในเรื่องทำป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกทางป้ายตลาดต้องชม ทรงประตูของตลาด ฯลฯ แต่หลังจากนั้นยังไม่มีแผนพัฒนามาช่วย (นิยาม เหมทานนท์, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559; สมหวัง สวัสดิ์มงคล, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559)

จากศึกษาหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ และความผูกพันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ สามารถเห็นชัดว่า ในเรื่องการพัฒนาชุมชนบ้านชากแง้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา มีแต่ อพท. และเทศบาลตำบลห้วยใหญ่เป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลชุมชนอยู่ ซึ่ง อพท. มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการพัฒนาชุมชนบ้านชากแง้วให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน อพท. เป็นหน่วยงานที่วางแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง โดยจัดโครงการใหม่ตามลักษณะพื้นที่ภายใต้ยุทธศาสตร์ปรับปรุงภูมิทัศน์ เพิ่มพื้นที่สีเขียว ตั้งงบประมาณ 55 ล้านบาทเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านชากแง้วให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ได้ดำเนินงานร่วมกับ อพท. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน แผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ได้ตั้งงบประมาณเป็นส่วนหนึ่งเพื่อสนับสนุนการจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน แม้ ททท. เข้ามาตั้งแต่แรก แต่แค่ศึกษาดูงานไปบ้าง อบจ. ก็สนับสนุนงบประมาณในโครงการวันเปิดตลาด แต่หลังจากนั้น 2 หน่วยงานนี้ไม่มีแผนพัฒนาสำหรับชุมชนบ้านชากแง้วอีกต่อไป หลังปี พ.ศ. 2558 กระทรวงพาณิชย์จังหวัดชลบุรีเข้ามาศึกษาดูงาน ในปี พ.ศ. 2559 ได้เลือกชากแง้วเป็น “ตลาดต้องชม” แห่งแรกของจังหวัดชลบุรี และตั้งงบประมาณ

บางส่วนใช้ในเรื่องทำป้ายประชาสัมพันธ์ ดังนั้น หน่วยงานเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญส่วนหนึ่ง ผลักดันชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง

3. การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสารสนเทศ

ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology: IT) ได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในทุกวงการ และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมได้อย่างมาก เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการสื่อสาร ไร้พรมแดน ช่วยอำนวยความสะดวกและช่วยส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในปัจจุบันเราได้พบเห็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในงานต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น เทคโนโลยีทำให้มีการติดต่อสื่อสารกันได้สะดวก การเดินทางเชื่อมโยงถึงกันทำให้ประชากรในโลกติดต่อรับฟังข่าวสารกันได้ตลอดเวลา ประชากรสามารถชมรายการทีวีที่ส่งกระจายผ่านดาวเทียมของประเทศต่าง ๆ ได้ทั่วโลก และรู้ข่าวได้ทันทีโดยใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสื่อสารระหว่างกัน เว็บไซต์ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักกันดี ทำให้การกระจายข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงใหม่ทางสังคมโลก

ตั้งแต่ชุมชนบ้านชากแง้วได้จัดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณขึ้น มีสื่อสารมวลชนเข้ามาถ่ายรายการทีวีเกือบทุกช่อง ทำให้ชากแง้วเป็นที่รู้จักมากขึ้น ไม่ว่าจะรู้จักผ่านเว็บไซต์หรือรายการทีวี “บ้านเก่า เล่าอดีต วิถีชีวิตแบบจีน อาหารอร่อย” ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชากแง้ว เห็นชัดว่าเปิดตลาดไม่เกิน 3-4 เดือน เริ่มมีคนหลังไหลเข้ามา ที่จอดรถไม่พอ (สมหวัง สวัสดิมงคล, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) ดังนั้น ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่ขยายกระจายอย่างรวดเร็ว และประชากรได้รู้ข่าวทันที ซึ่งเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน

ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณได้ถือว่ามีประสบความสำเร็จ ซึ่งมีผลกระทบดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ: ตั้งแต่เปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มเรื่อย ๆ “ทุกวันเสาร์เรามีเจ้าหน้าที่เฝ้าประตูที่เข้าตลาดทั้งสองฝั่งและนับจำนวนคนเข้าตลาด ตอนนี้อย่างน้อยเสาร์วันเดียวก็มีประมาณ 2,000 คนแล้ว คนที่มาเหล่านี้เท่าที่สังเกตดูเป็นคนในพื้นที่ส่วนหนึ่งมาซื้ออาหาร คนนอก ๆ มาพักจากที่ต่าง ๆ ก็แวะมาเที่ยว ดูบ้านเก่า ๆ ชิมอาหารแบบจีน ๆ อร่อย ๆ” (นิยม เหมทานนท์, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) ผลกระทบที่เห็นชัดก็คือชุมชนมีรายได้เสริมในทุกวันเสาร์ “เท่าที่เราจดสถิติมา ปัจจุบันทุกวันเสาร์มีประมาณ 2,000 คนเข้ามา อย่างน้อยคนละ 100 บาท เราก็มีรายได้ 200,000 บาทเข้ามาสู่ชุมชนโดยเฉลี่ย” (นิยม เหมทานนท์, สัมภาษณ์,

4 สิงหาคม 2559) ซึ่งรายได้เหล่านี้ได้เข้าสู่กระเป๋าชาวบ้านโดยตรง การเปิดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณ ได้กระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวช่วยผลักดันการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยสร้างความมั่นคงของระบบฐานข้อมูล การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านสังคม: การเปิดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมการพัฒนาสังคม ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การจัดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณแม้จะมี อพท. และเทศบาลวางแผนสนับสนุนดูแลอยู่ แต่ชุมชนเป็นผู้บริหารหลักโดยชุมชนต้องจัดการเอง ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่นี้ต้องร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ “ก่อนที่เปิดตลาด เราจะมีประชุมมานานครั้ง ชี้แจงมาเรื่อย ๆ ที่เราจะเปิดคืออะไร การท่องเที่ยวโดยชุมชนคืออะไร ทำยังไงจึงจะทำให้ยั่งยืน เราต้องร่วมมือกันยังไง ต้องเสียดสกันยังไง หลังจากเปิดตลาดมันเป็นสิ่งสำคัญที่เราต้องทำเสมอไป” (สมหวัง สวัสดิ์มงคล, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) หลังจากเปิดตลาด ทุกเดือนเสาร์สุดท้าจะมีประชุมระหว่างเจ้าของ ผู้ประกอบการ และคณะกรรมการ ทั้ง 3 ฝ่าย ต้องนั่งคุยกันว่าเดือนที่ผ่านมามีปัญหาอะไร ต้องแก้ไขอย่างไร มีอะไรต้องทำเพื่อต่อเป้าหมายด้านหน้า ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนร่วมงานได้อย่างดีอย่างเต็มที่ แม้ยังมีส่วนน้อยที่ไม่เข้าใจและไม่ยอมร่วมในงานต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการจัดตลาดโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านได้เพิ่มความรัก ความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของผู้คนที่มาต่อกัน การเสริมสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างชุมชนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

3. ด้านสิ่งแวดล้อม: ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของอพท. มีแนวคิดเน้นการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนชาวก้าวได้สร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวิถีชีวิตและเชิงวัฒนธรรมตามการวางแผนของอพท. และเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ โดยการพัฒนาและฟื้นฟูให้เกิดความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีทิศทาง ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนตามแนวทางนวัตกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การออกแบบเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านชาวก้าวจึงมีการจัดวางโครงการในด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับชุมชน สภาพพื้นที่ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดกันมาอยู่ในชุมชนทั้งคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทย ซึ่งผ่านวิธีการปรับปรุงภูมิทัศน์ เช่น ปรับปรุงพื้นที่ผิวทางเท้า ซ่อมประตู ปรับปรุงอาคารที่จอดรถ ที่นั่ง ถังขยะ โคมไฟส่องสว่าง และป้ายบอกทาง เพื่อสร้างบรรยากาศในช่วงยุค 40-60 ปีของชุมชน โดยมี อพท. สนับสนุนงบประมาณ 55 ล้านบาท ส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวแบบย้อนยุคในอดีต

4. ด้านคุณภาพชีวิต: การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณได้ส่งเสริมและเพิ่มโอกาส การมีงานทำ นอกจากอาชีพทำเกษตรกรรมทำไร่ทำสวน ชุมชนได้เพิ่มอาชีพเสริมการค้าขาย ร้านค้า บางส่วนจะขายของทุกวัน ร้านค้าบางส่วนจะขายของเฉพาะวันเสาร์วันเดียว ร้านค้าบางส่วนจะขาย ของตามเทศกาลหรือตามลูกค้าสั่ง อย่างไรก็ตาม รายได้เพิ่มขึ้นได้ยกคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเมื่อก่อน ครอบครัวมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ “มีที่ทำกิน มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ประชาชนได้ ดำรงชีวิตอย่างปกติสุข” จะช่วยให้ชุมชนก้าวหน้าเป็นชุมชนที่มีความอยู่เย็นเป็นสุขเรื่อย ๆ และ สร้างเสถียรภาพให้แก่สังคมไทย

5. ด้านอารมณ์จิตใจ: ชาวบ้านขายของสนุกดี ผู้เฒ่าผู้แก่ได้ไม่เหงา “มีคนมานั่งคุยตลอด ชื่อน้ำชื่อนี้ชื่อนั้นเยอะ ชังไง ๆ เขาก็มาเที่ยว อย่างอื่น ๆ ไม่รู้ แต่ของเราขายน้ำแกง คนมาเยอะดีกว่า ไม่มีคน สนุกดี” (ชัยวัฒน์ นาคะจรุสโรจน์, สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2559) “คนที่เข้ามาเที่ยว อย่างผู้เฒ่าผู้แก่อายุมากแล้วยังไม่เคยเห็นคนมาเยอะขนาดนี้ รู้สึกว่าดีใจ มีความสุข” (จำลอง อ่อนเรือง, สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2559) ชากแก้วเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วันปกติ ชาวบ้านจะไปดูแลไร่ดูแลสวน พอจัดตลาดวันเสาร์ ทำให้ชาวบ้านได้ขายของต่าง ๆ และพูดคุยกับ นักท่องเที่ยวบ้าง ชาวบ้านเพลิดเพลินในการค้าขาย ทางจิตใจมีความสุข ก่อนที่พูดถึงชุมชน บ้านชากแก้วไม่ค่อยมีคนรู้จักชุมชนแห่งนี้เลย แต่ปัจจุบันคนที่รู้จักชากแก้วนับเป็นแสนเป็นล้าน การเปิดตลาดทำให้ชุมชนได้กลายเป็นตัวอย่าง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ที่ดีสำหรับพื้นที่พิเศษ เมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง และเป็นตัวนำร่อง “ตลาดต้องชม” แห่งแรกของจังหวัดชลบุรี จากชุมชนเล็ก ๆ ที่เงียบ ๆ ไม่มีคนรู้จักถึงที่ไหนก็รู้จักชากแก้ว ในฐานะที่เป็นคนพักอาศัยอยู่พื้นที่นี้ ชาวบ้านภูมิใจตนเองเป็นชาวชากแก้ว

6. ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญา: ชุมชนได้รักษาวัฒนธรรมประเพณี ความเป็น จินไว้ ชุมชนบ้านชากแก้วมีลักษณะเป็นชุมชนจีน โบราณที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้าน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี สถาปัตยกรรม และอาหารการกิน แต่สภาพทางกายภาพที่ เสื่อมโทรมทำให้วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิมสูญเสียหาย “เราได้อนุรักษ์ประเพณี ไม่ว่าจะ เป็นวันไหว้พระจันทร์ ความเชื่อ วัฒนธรรมด้านอาหารการกินที่เราเคยมีอยู่แต่หายไปตั้งนาน เริ่มกลับมาทำใหม่ อย่างหอยจ๊อที่หายไป 10 ปี เริ่มทำและขายดี สิ่งที่ยังอนุรักษ์ผู้มีสถาปัตยกรรม ในถิ่นที่อยู่อาศัย ตอนนี้ทุกคนเข้าใจรักษาไม่ทำร้าย เมื่อก่อนมีบ้านปรับปรุงใหม่ทาสีใหม่ พอเป็น แหล่งท่องเที่ยว ชาวบ้านรู้นักท่องเที่ยวชอบแบบนี้ก็รักษาไว้ แต่บูรณาซ่อมแซมนิดหน่อยให้มัน แข็งแรง” (สมหวัง สวัสดิ์มงคล, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) การจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์และ การจัดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณเป็น โอกาสที่ดีช่วยชุมชนอนุรักษ์สิ่งที่สูญหายไป เช่น อาคาร บ้านเรือนเก่า ๆ ก็ปกป้องรักษาให้คงอยู่ต่อไป วัฒนธรรมประเพณีที่หายไปก็ฟื้นฟูให้กลับมา

แม้การเปิดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณได้ถือว่ประสบความสำเร็จ และมีผลกระทบที่ดีดังกล่าว แต่ปัญหาก็มีอยู่พอสมควร เช่น นิยม เหมทานนท์ (สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) ได้กล่าวว่า “เกรงใจผู้ที่ไม่ได้ประกอบการค้าขาย ความสะดวกสบายที่เขามีอยู่ต้องขอความร่วมมือเสียสละบ้าง คนที่เข้ามาเยอะทำให้เกิดปัญหาที่จอดรถหรือเรื่องขยะบ้าง แต่ปัญหาเหล่านี้ปัจจุบันยังควบคุมได้” จากการสัมภาษณ์สมหวัง สวัสดิ์มงคล (สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) พบว่า ความไม่เข้าใจของชุมชนเป็นปัญหาหลัก บางคนสงสาขแต่ไม่ยอมเสียสละมาประชุมและไม่ยอมร่วมงาน บางคนเห็นแก่ตัวไม่เข้าใจจุดยืน เวลาเห็นประโยชน์มาแล้วก็ลืมเป้าหมาย สมหวัง สวัสดิ์มงคล (สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2559) ยังระบุว่า “ถ้าชุมชนขาดความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะทำให้ทุกคนมองเห็นผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับโดยลืมผลประโยชน์ส่วนรวมในช่วยกันอนุรักษ์ความยั่งยืน” ดังนั้น ทำอย่างไรจะได้ให้ชาวบ้านเชื่อสิ่งที่เชื่อถือ ทำอย่างไรจะได้ให้ตลาดนี้อยู่ยั่งยืน สู้รุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญมากที่ต้องใช้เวลาย้ำครั้งแล้วครั้งอีก

บทที่ 5

การฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกลไกการตลาดก่อให้เกิดการเติบโต การผลิต การบริโภคที่เป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ดังนั้นการที่มนุษย์ยังคงใช้แนวทางพัฒนาแบบเก่าซึ่งไม่คำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนาไม่ได้แล้ว เพราะเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำมาบริโภคและใช้ประโยชน์หมดลง มนุษย์จะไม่สามารถอาศัยอยู่บนโลกอีกต่อไป การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดสำคัญเพื่อป้องกันมิให้โลกเดินไปสู่จุดจบ ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยอดีตเมื่อ 50 ปี ที่ผ่านมา และใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเข็มทิศในการพัฒนา ซึ่งมีความหมายที่หลากหลายตามการใช้ประโยชน์โดยอาศัยหลักการและทฤษฎีที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้นำไปใช้ จากบทเรียนการพัฒนาของไทยที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นปัญหาทั้งในเชิงโครงสร้างและนโยบาย จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ดังนั้นทิศทางการพัฒนาประเทศในระดับต่าง ๆ จึงให้ความสำคัญของท้องถิ่นมากขึ้น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554, หน้า 9)

ที่ผ่านมา วิฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งระดับโลกและภายในประเทศ ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดพัฒนาที่สมดุล ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ัญญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ยังคงน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยืด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับ 8-9 และการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนที่มีอยู่ในประเทศและการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) สังคมไทยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางทุกภาคส่วน

ส่งผลให้ประเทศไทยเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันสูงขึ้นในหลายด้าน และสามารถปรับตัวรับมือกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เมื่อประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ และสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคผลิตและบริการอื่น ๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดการเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน และแข่งขันได้ในตลาดโลก หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี พ.ศ. 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) หลังปี พ.ศ. 2545 การท่องเที่ยวลงไปในชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี พ.ศ. 2547 มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ ปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งซึ่งชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based tourism) หรือที่เรียกว่า CBT คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของในการจัดการ ดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวกระแสทางเลือกที่มีลักษณะที่สำคัญ คือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลานพร้อมกันนี้ มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินผลโครงการและการรับผลประโยชน์โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับ (สินธุ์ สโรบล, 2546, หน้า 235)

ชุมชนบ้านชากแง้วถือเป็นชุมชนเงินที่หน่วยงานภาครัฐให้ความสนใจและสนับสนุนให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยจะเห็นได้จากการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวชุมชนขององค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ในรายงานความคืบหน้าบ้านชากแง้ว เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ในปี พ.ศ. 2555 และจากแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตาม

กรอบแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 จึงมีความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของภาคเอกชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและเชื่อมโยงกับกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ รวมทั้งพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน (พจนานุกรม, 2546 อ้างถึงใน ภิสันต์ ดินคัต, 2556)

แนวคิดในการออกแบบพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพ ความโดดเด่นเชิงพื้นที่ สภาพทางเศรษฐกิจ ประชากร เรื่องราวประวัติความเป็นมา โครงสร้างและลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน อัตลักษณ์และคุณค่าเฉพาะชุมชนบ้านซากแก้ว ทำให้ อพท. ได้กำหนดแนวความคิดการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ซากแก้วประกอบด้วย 3 แนวคิดหลัก (อพท.3, 2557, หน้า 2-5) ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทมรดกที่มีชีวิต (Living heritage) และพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living museum) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตผสมผสานกับการมีมรดกทางวัฒนธรรม ให้ชุมชนซากแก้วเป็นแหล่งเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ทางวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน โดยใช้วิธีการอนุรักษ์ภาพดั้งเดิมของชุมชนและพื้นที่รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมือนแบบเดิมที่เคยเป็นในช่วงยุค 40-60 ปีที่ชุมชนเคยรุ่งเรืองในอดีต และเน้นการปรับปรุงอาคารให้อยู่ในสภาพเดิม ถนนหนทางแบบเดิม และกิจกรรมของชุมชนแบบเดิมตามเทศกาลที่เคยมี ซึ่งเป็นรูปแบบย้อนยุคในอดีต

2. เอกลักษณ์ของชุมชน (A local identity) การดึงเอาอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่นทางวัฒนธรรม (Cultural identity) โดยคำนึงถึง “วิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกัน” การสร้างสรรค์และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างความรู้สึกลึกทางประสบการณ์ ความภาคภูมิใจของชุมชนและคุณค่าทางจิตใจ เพื่อสร้างให้เกิดความหมายแก่ผู้ใช้สอย รวมทั้งการออกแบบสถานที่ย่านชุมชนและเมือง

3. สำนึกแห่งถิ่นกำเนิด (A sense of place) สำนึกแห่งถิ่นกำเนิดเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมโดยการสร้างพื้นที่และความสำนึกในถิ่นที่รูปแบบของพื้นที่ที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ การกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดสัมผัสการรับรู้สถานที่ (Sense of place) หรือเรื่องราวที่รำลึกและการหวนคิดถึงในอดีต ได้แก่ ผู้คนที่อยู่อาศัยระบบที่ว่างที่มีความหมายทางเชิงสัญลักษณ์พิธีกรรมที่มีการสืบทอดมาจากความเชื่อดั้งเดิมและรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมด้วยชุมชนบ้านซากแก้วมีลักษณะเป็นชุมชนโบราณที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึง

ลักษณะวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของคนไทยเชื้อสายจีน ทั้งในภาพรวมและลักษณะเฉพาะทางสังคมของชุมชนบ้านชากแง้ว และแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีคุณค่า แนวความคิด การออกแบบ องค์ประกอบของชุมชนตามแนวทางเมืองแห่งนวัตกรรมสีเขียว (Greenovative tourism city) โดยมีการจัดวางองค์ประกอบในด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับชุมชน สภาพพื้นที่ วัฒนธรรม ชุมชน และกิจกรรมโดยรอบ โดยจัดทำภาพทัศนียภาพ (Perspectives) ที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับการใช้วัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างคุณค่าของการเรียนรู้อย่างอนุรักษ์ สอดคล้องกับขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ เอื้อต่อการท่องเที่ยวสำหรับคนทั้งมวล และเป็นไปตามมาตรฐานสากล (อพท.3, 2557, หน้า 3-5)

แนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านชากแง้วเป็นชุมชนจีนโบราณที่มีอายุกว่าร้อยปี เป็นชุมชนที่ยังคงสภาพบ้านเรือนแบบ โบราณและยังคงยึดวิถีชีวิตตามแบบชาวจีน โดยเฉพาะเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมจีน โบราณที่ยังยึดปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเหนียวแน่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ที่ผ่านมา อพท.3 ร่วมมือกับเทศบาลตำบลห้วยใหญ่และชาวชุมชนชากแง้ว จัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์เพื่อปลูกกระแสให้ชาวชุมชนตื่นตัวเรื่องท่องเที่ยว และจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้วเพื่อร่วมกันฟื้นตลาดจีนโบราณให้กลับคืนชีวิตชีวาอีกครั้ง นอกจากชุมชนมีชีวิตชีวา มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการค้าขายในช่วงวันหยุด ยังสามารถดึงดูดหลานที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่กลับมาที่บ้านด้วย

แนวความคิดในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนบ้านชากแง้ว คือ การรักษาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์และมีคุณค่าของชุมชน โดยมีกระบวนการเพื่อการอนุรักษ์ปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่มีปัญหา และสิ่งที่สูญหายไปให้ฟื้นกลับมา ด้วยคำนึงถึงองค์ประกอบทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน

จากการศึกษาการรักษาเอกลักษณ์ ภูมิทัศน์ และการฟื้นฟูเมืองเก่า เซอร์เบอร์นาร์ด เฟลเดน (1993 อ้างถึงใน กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, ม.ป.ป.) ให้แนวทางและหลักการในแง่ของการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ อย่างเป็นทางการเป็นสากลว่า แนวคิดของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ ประการที่สำคัญแรกคือ การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (Integrated conservation) ซึ่งผสมผสานงานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์การวางผังเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมืองไม่อาจพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวได้ กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ประกอบด้วยเทคนิคทางด้านอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งการจัดหาบริการสาธารณะ

ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินการร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ในระยะยาว และควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับและการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) เป็นวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่ง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคม จะทำให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนา รวมทั้งการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร การจำกัดปริมาณการจราจร และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม สำหรับการออกแบบอาคารใหม่ โครงสร้างหรือส่วนต่อเติม ควรมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ หลักการของการออกแบบชุมชนเมืองที่นำมาประยุกต์ใช้ต้องคำนึงถึงเนื้อเมือง (Urban fabric) และหน้าที่ใช้สอย (Function) นอกจากนี้ การบริหารจัดการ (Administrative actions) ในพื้นที่อนุรักษ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำได้สำเร็จหากไร้การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น (Shankland, 1957 อ้างถึงใน กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, ม.ป.ป.) และในบางครั้งอาจต้องอาศัยอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล (Holiday, 1973 อ้างถึงใน กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, ม.ป.ป.) นอกจากการจัดการด้วยชุมชนเอง ต้องมีหน่วยงานอีกหลายส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้งการออกกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้ (กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, ม.ป.ป.) เพื่อเสริมสร้างชุมชนบ้านชากแง้วให้มีความเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนประกอบไปด้วยด้านกายภาพ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาด้านกายภาพ

1.1 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ในชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์และมีจุดเด่นให้กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นห้องแถวหรือตึกแถว ตามการพัฒนาของชุมชนในอนาคต รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าเหล่านี้อาจหมดไปจากชุมชนได้ ดังนั้น ควรทำผังควบคุมและพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับชุมชน โดยประกาศเป็นเทศบัญญัติเพื่อควบคุมการก่อสร้างต่างๆในพื้นที่ ในฐานะที่เป็นชุมชนยังคงสภาพบ้านเรือนแบบโบราณ ควรควบคุมดูแลโดยการออกข้อกำหนดให้อาคารที่จะก่อสร้างใหม่หรือต่อเติม จำกัดความสูงในแนวระดับกลุ่มอาคารเดิม เพื่อไม่ให้เกิดการบดบังอาคารที่มีเอกลักษณ์ ควบคุมรูปแบบของอาคาร การใช้วัสดุ และใช้สีที่เป็นสีโทนเดียวกัน เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับอาคารในชุมชน ควรยกย่องและใช้วิธีให้รางวัลแก่กลุ่มชาวบ้านที่มีการรักษาและดูแลอาคารเก่าดั้งเดิมไว้ การเพิ่มแรงจูงใจในการอนุรักษ์เพื่อให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในอาคารที่ตนเองพักอาศัย

1.2 ชุมชนมีเรื่องราวที่น่าสนใจในยุคกรุงเรืองในอดีต เช่น โรงหนัง โรงงาน โม่แป้ง ถึงแม้ว่าสถานที่เหล่านี้ได้ปิดบริการ คงเหลือแต่เพียงสภาพทางกายภาพไว้เพื่อเตือนความทรงจำ แต่สามารถปรับปรุงให้เป็นพิพิธภัณฑ์เล่าอดีต เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านซากแก้ว

1.3 ชุมชนบ้านซากแก้วเคยเป็นย่านการค้าที่เก่าแก่และมีอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงยุค 40-60 ปี แม้ชุมชนชบเซาเจียบเหงาตามการพัฒนาของเมืองพัทยา แต่สภาพเดิมของชุมชนยังเป็น โอกาสที่ดีและสำคัญสำหรับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน การฟื้นฟูตลาดให้ชุมชนมีชีวิตกลับมาอีกครั้งเป็นแนวทางที่ดี ดังนั้น ควรวางแผนงานจัดการสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงภูมิทัศน์และตกแต่งทางภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อรองรับบรรยากาศย้อนยุคในอดีต เช่น การออกแบบซุ้มประตู การจัดป้าย (ป้ายบอกทาง ป้ายข้อมูลชุมชนและสถานที่สำคัญ) การปรับปรุงผิวทางเท้าและผิวถนน การจัดโคมไฟส่องสว่าง การจัดแต่งอาคารด้วยรูปแบบคล้ายคลึงกัน การจัดรถลากจูง เพื่อส่งเสริมให้เป็นถนนคนเดินเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีน

1.4 เพื่อรองรับความปลอดภัยของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเดินเล่น ควรมีการตรวจสอบสภาพอาคารที่มีอายุและความแข็งแรงของโครงสร้าง ควรปรับเปลี่ยนสายไฟฟ้าภายในอาคารเก่าทั้งหมด

1.5 ควรปรับปรุงพื้นที่โล่งว่างและสถานที่ทुरुโดมเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเต็มที่ เพิ่มพื้นที่สีเขียว กระจายปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การจัดห้องน้ำให้มีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ การจัดพื้นที่ว่างให้มีที่นั่งพักผ่อนและจุดจอดรถจักรยาน การจัดถังขยะให้เพียงพอ เพื่อให้ท่องเที่ยวเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1.6 ควรจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ในชุมชน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัสบรรยากาศของพี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. การพัฒนาด้านสังคมวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อมนุษย์ สังคม และวัฒนธรรมโดยตรง (สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 151) การพัฒนาชุมชนต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชน สังคมแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material cultural) และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material cultural) เป็นของตนเองแตกต่างกันออกไป หรือมีความเป็นตัวของตัวเองทางวัฒนธรรม (Cultural autonomy) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540, หน้า 29)

วัฒนธรรมถ้านิยามอย่างง่ายก็คือ วิถีชีวิตที่คนส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกด้าน ตั้งแต่ชีวิตประจำวัน อาชีพ ศิลปะ ตลอดจนความนึกคิดค่านิยม รวมไปถึงภาษาก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมกลุ่มชนที่ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเดียวกันจึงจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง

ย่อมมีอัตลักษณ์ของตัวเองที่ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น (ถาวร ลิกขโกศล, 2552, หน้า 162) การชำระวัฒนธรรมจีนพบว่า ชาวจีนรุ่นแรกมีสำนึกความเป็นจีนอยู่มากและเลือกชำระวัฒนธรรมจีนไว้ สมาชิกรุ่น 2 ของครอบครัวสามารถรักษาวัฒนธรรมจีนที่พ่อแม่ถ่ายทอดไว้ให้ ขณะเดียวกันเริ่มมีการปรับตัวบางอย่าง เช่น พูดภาษาไทย เรียนรู้วัฒนธรรมไทยจากโรงเรียนและกลุ่มเพื่อน การปรับตัวนี้ปรากฏชัดในรุ่นที่ 3 เมื่อสมาชิกของครอบครัวมีเป้าหมายที่จะดำรงชีพในสังคมไทย ประกอบกับรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้นมีนโยบายพยายามกดดันให้ชาวจีนในประเทศไทยกลายเป็นไทยเนื่องจากเหตุผลทางการเมือง ด้วยเหตุที่ประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาลไทยมีความวิตกกังวลและต้องการลดความเป็นจีนเพื่อส่งเสริมลัทธิชาตินิยมไทย จึงมีมาตรการควบคุมชาวจีนในประเทศอย่างเข้มงวด คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 จึงมีแนวโน้มตัดสินใจเลือกเป็นไทยและเลือกชำระเอกลักษณ์วัฒนธรรมจีนไว้ในฐานะสมาชิกของครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนตามแนวทางการเลือกอย่างมีเหตุผล (ชมลวรรณ ตั้งวงษ์เจริญ, 2542, บทคัดย่อ) ต่อมาคนจีนในสังคมไทยจึงมีลักษณะเฉพาะของคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีวัฒนธรรมที่ปรับปรุงแตกต่างจากคนจีนในบ้านเกิดเมืองนอน

วัฒนธรรมแต่จิวเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจีน แต่ก็มีลักษณะเฉพาะเป็นอัตลักษณ์ของตน ที่แสดงถึงความเป็นคนแต่จิว ผู้ซึ่งเหนี่ยวนำว่าวัฒนธรรมซึ่งแสดงอัตลักษณ์ของจีนแต่จิวชัดเจน ได้แก่ 1. ภาษาแต่จิว 2. จิวแต่จิว 3. คนตรีแต่จิว 4. อาหารแต่จิว 5. ซากังสูเต้ 6. ศิลปวัฒนธรรมแต่จิว 7. ประเพณีแต่จิว 8. บุคลิกภาพหรือความนึกคิดและนิสัยของคนแต่จิว บางหัวข้อแยกเป็นข้อย่อยออกไปอีก บางตอนอาจมีความเห็นของผู้อื่นรวมอยู่บ้าง (ถาวร ลิกขโกศล, 2552, หน้า 162) ชุมชนบ้านซากแก้วเป็นชุมชนชาวจีนกลุ่มแต่จิว ซึ่งเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางด้านรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและยังคงวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของจีนไว้ จึงสามารถที่จะพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นจุดเด่นเพื่อรองรับการสร้างแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้น

2.1 ด้วยชุมชนบ้านซากแก้วมีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนที่สำคัญปีละ 5 ครั้ง ควรจัดเทศกาลและพิธีกรรมที่เน้นให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์อย่างต่อเนื่องทุกปี ส่งเสริมให้เห็นความชัดเจน เช่น จัดประเพณีวันไหว้พระจันทร์เป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างชื่อเสียงให้ชุมชน จัดกิจกรรมงานไหว้เจ้าแม่ทับทิม เพื่อสร้างเรื่องราวและสืบทอดประเพณีไฉ่คัง วัฒนธรรมที่เหลืออยู่ควรรักษาให้คงอยู่สืบต่อไป

2.2 ประเพณีในรอบปีของชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนมีหลายประเพณี นอกจากประเพณีวันไหว้พระจันทร์ ประเพณีศาลเจ้าแม่ทับทิม ยังมีประเพณีตรุษจีน ประเพณีงวนเซียวโจ้ย ประเพณีกินขนมบ๊ะจ่าง ฯลฯ ซึ่งเป็นประเพณีที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยหรือสูญหายไป ควรรวบรวมฟื้นฟูให้กลับมาในชีวิตประจำวันของชุมชน โดยศึกษาวิเคราะห์ผ่านวิธีสัมภาษณ์กับผู้สูงอายุภายใน

ชุมชน หรือสืบค้นข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เปรียบเทียบกับวัฒนธรรมบ้านเกิด เมืองนอนในสังคมจีน เพื่อเสนอแนะรูปแบบของชุมชนอย่างมีทิศทาง ประเพณีต่าง ๆ ที่รวบรวมมา ควรจัดเป็นปฏิทินชุมชน เพื่อกำหนดช่วงเวลาประเพณีของชุมชน

2.3 ตามชุมชนบ้านซากแง้วมีโครงการจัดกิจกรรมถนนคนเดินตลาดจีนโบราณ ควรให้ชาวบ้านนำเสนอภูมิปัญญาของชุมชน เช่น อาหาร ดนตรี ศิลปะการแสดง เพื่อให้เกิด ความต่อเนื่องของกิจกรรมและดึงดูดให้คนเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มขึ้น

2.4 ภาษาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ควรพยายามรื้อฟื้นให้ กลับมาใช้ในชีวิตประจำวัน ชาวบ้านส่วนใหญ่รวมเยาวชนพูดภาษาแต้จิ๋วหรือภาษาจีนไม่เป็น เหลือ เพียงผู้สูงอายุบางคนยังพูดภาษาแต้จิ๋วได้ ควรจัดชมรมสอนชาวบ้านเรียนภาษาจีน โดยเฉพาะอบรม เยาวชน สร้างบรรยากาศชุมชนจีน และเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพให้เยาวชนในอนาคต

2.5 ควรจัดระบบรักษาความปลอดภัย มีจุดยามในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นวันปกติหรือวัน จัดงาน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน

3. การพัฒนาด้านกิจกรรม

ชุมชนบ้านซากแง้วเคยเป็นย่านการค้าที่เก่าแก่และมีอัตลักษณ์ของชุมชนคนไทย เชื้อสายจีน ควรรักษาระบบรูปแบบการค้าเดิมไว้ซึ่งยังคงมีคุณค่า ในขณะที่เดียวกันต้องมีการปรับปรุงรูปแบบให้ชัดเจน สร้างความหลากหลายทั้งในระบบราคาและคุณภาพ ในตลาดควรมี ภาพลักษณ์ของสินค้าที่หลากหลายแตกต่างกัน เพื่อสร้างสมดุล ไม่เกิดการแข่งขันทางการค้าและ แย่งลูกค้าโดยตรง

3.1 ควรควบคุมร้านค้าต่าง ๆ ในตลาด หลีกเลี่ยงขายสินค้าที่เหมือนกัน เพื่อสร้างความหลากหลายของสินค้า

3.2 ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน ด้วยชุมชนมีอาหาร หลากชนิดที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นอาหารดั้งเดิมของคนจีน เช่น หอยจ๊อ ขนมเปี๊ยะ หมูหย็อง กวยจั๊บ สินค้าที่ขายในตลาดส่วนใหญ่จะเน้นอาหาร ซึ่งคนภายนอกรู้จักและมีการสั่งซื้อ เพื่อนำไปรับประทานหรือเป็นของฝากที่ระลึก เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในอนาคต ควรเพิ่ม ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ที่เน้นจีนดั้งเดิมและเฉพาะท้องถิ่น

3.3 การจัดกิจกรรมต้องควบคุมภายใต้การบริหารของคณะกรรมการส่งเสริม การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านซากแง้ว สินค้าขายได้หรือไม่ และการเช่าพื้นที่ค้าขายต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ ห้ามบุคคลปล่อยพื้นที่หน้าบ้านเช่าให้ผู้ค้าขาย ห้ามผู้ค้าขายนอก พื้นที่เข้ามาค้าขายในตลาด เพื่อสร้างระบบการค้าในรูปแบบเดียวกันและควบคุมอย่างมีทิศทาง

3.4 ควรประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ให้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ต้องการของตลาด ซึ่งเป็นตลาดจีน โบราณ เพื่อให้รูปแบบที่ถูกต้อง ผู้ซื้อและผู้ขายได้รับทราบตอกย้ำถึงภาพลักษณ์ของตลาด

3.5 ควรเพิ่มกิจกรรมให้มีความหลากหลายที่มีเอกลักษณ์ เช่น ชุมชนมีอาหารหลายชนิดที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สามารถจัดเทศกาลอาหารอร่อยดี เทศกาลวันไหว้พระจันทร์ มีการติดโคมไฟเพื่อประดับชุมชนให้สวยงาม สามารถจัดเทศกาลโคมไฟ เพื่อเพิ่มโอกาสในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

4. การพัฒนาด้านการบริหารจัดการผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในยุคปัจจุบันนี้ได้เริ่มใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) ที่บ่งบอกถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น เช่น ชุมชนต้องการอะไร ใช้วิธีการและช่องทางการสื่อสารใดที่เหมาะสมกับชุมชน การพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม เป็นหลักการที่เน้นความสำคัญของประชาชน ชาวบ้าน หรือสมาชิกในชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการตามแผน การติดตามประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนานั้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใด ๆ เพื่อหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานั้นโดยตรง (จินตวีร์ เกษมสุข, 2557, หน้า 4-5) ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งนั้นจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุก ๆ ด้าน ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544, หน้า 18-19) ดังนั้นการบริหารจัดการของชุมชนบ้านชากแง้วควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาผ่านชุมชน “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้”

4.1 ควรพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน โดยการอบรม คุณาน ฝึกงาน เพิ่มประสบการณ์ในการจัดการชุมชน สร้างแนวความคิดโดยตระหนักถึงความสำคัญของต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อรับช่วงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

4.2 คณะกรรมการของชุมชนควรประกอบไปด้วยตัวแทนจากชุมชนทุกเพศทุกวัย เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4.3 ผู้นำชุมชนควรทำประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลชุมชน โดยใช้รูปแบบในการส่งเสริมความรู้ เช่น การจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ ให้ความรู้ถึงวิธีการในการอนุรักษ์ เพื่อสร้างบรรยากาศของพื้นที่เก่าที่มีคุณค่า และสร้างความรู้สึกร่วมในพื้นที่ เนื่องจากการเป็นพื้นที่เก่าแต่ผู้คนที่อยู่อาศัยหรือผู้คนที่มาประกอบกิจกรรมไม่ทราบถึงความเป็นมาจึงไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ

4.4 ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการชุมชนและการดำเนินงานเยอะพอสสมควร ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดทิศทางหรือการแก้ปัญหา เพื่อเกิดความรู้สึกร่วมกันในการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันดูแลรับผิดชอบ ร่วมกันรับผิดชอบแทน สร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของชุมชน (Sense of community)

4.5 ควรจัดประชุมหารือร่วมกันระหว่างเจ้าของ ผู้ประกอบการ และคณะกรรมการ เป็นเดือนละ 1-2 ครั้ง อย่างต่อเนื่อง แบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเวลาที่ผ่านมา หลังจากจัดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณ บางคนเห็นประโยชน์มาในระยะเวลาสั้นก็ล้มเป้าหมายระยะยาว ควรใช้เวลาซักถามชาวบ้านให้เข้าใจจุดยืน ส่วนชาวบ้านที่ยังไม่เข้าใจสิ่งที่ชุมชนกำลังทำ ควรพยายามอธิบายให้เข้าใจ และค่อย ๆ ดึงชาวบ้านเหล่านี้เข้าร่วมงาน อย่าปล่อยให้พวกเขาไป เพราะการพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จหรือไม่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนในชุมชน

4.6 ควรจัดฝึกอบรม “มัคคุเทศก์น้อย” สอดแทรกความรู้ให้แก่เยาวชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เพิ่มกิจกรรมการแสดงการเล่นของเยาวชนในชุมชนเอง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเยาวชนในชุมชน

ชุมชนเมื่อเกิดขึ้นแล้วมีสิ่งที่ดีดำรงอยู่อย่างยาวนานแบบถาวรและดำรงอยู่เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งก็สิ้นสุดไป ชุมชนที่ดีดำรงอยู่ได้ยาวนานแบบถาวรนั้นมีลักษณะสำคัญ โดยสรุปจากพิทยา สายหู (2534 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 27) ว่า ชุมชนที่มีกลไกในการตอบสนองความต้องการทางกาย ทางใจ และทางสังคมของบุคคลได้ตามความประสงค์ มีการควบคุมรักษาระเบียบ มีค่านิยมและหลักการที่ยึดเหนี่ยวกลุ่มให้ผูกพันมั่นคง ย่อมดำรงอยู่เป็นชุมชนเดียวกันได้ยาวนาน จากศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของวิระพล ทองมา, วินิตรา ธิละพัฒนา และนวนจันทร์ ทองมา (2554) มาตรฐานที่ตรวจสอบการฟื้นฟูและอนุรักษ์ด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวภาคเงาอย่างแน่นแฟ้นหรือไม่ คือ นักท่องเที่ยวไม่จำเป็นที่จะต้องเดินทางไปไกลถึงประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่สามารถศึกษาจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบชาวจีนแต่จิวได้ในชุมชน

บ้านซากแก้ว ตั้งแต่สภาพของบ้านเรือน การแต่งกาย การใช้ภาษา หรือแม้แต่การประกอบอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีนแต่จิวอย่างแท้จริง อย่างนี้ถือว่าชุมชน ได้อนุรักษ์และดำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนบ้านชากแง้ว : การฟื้นฟูและการดำรงอยู่ (พ.ศ. 2552-2558) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว ปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรวมถึงเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน การศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการรวบรวมข้อมูลเน้นการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านชากแง้วเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการมา ยาวนานกว่าร้อยปีซึ่งยังสะท้อนสืบทอดวิถีชีวิตเป็นจีนแต่จิวรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน ด้วยบ้านเรือน ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิกซึ่งเป็นเสน่ห์ที่น่าสนใจรวมไปถึงเรื่องราวประวัติ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน และอยู่ร่วมกันมาอย่างสนิทคุ้นเคย ภายใต้ ความร่วมมือระหว่างชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้ว (ชทช.) องค์การบริหาร การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) สำนักงานพญา และสำนักงานเทศบาล ตำบลห้วยใหญ่ ชุมชนบ้านชากแง้วได้จัดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟู วิถีชุมชนและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมผ่านการใช้รูปแบบการท่องเที่ยว โดยชุมชน ผลกระทบในด้านต่าง ๆ แสดงให้เห็นการบริหารจัดการโดยชุมชนเองประสบความสำเร็จ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว

1.1 เรื่องราวประวัติความเป็นมา

ชาวจีนในประเทศไทยมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาสู่สมัย รัตน โกสินทร์ จากผู้อพยพกลายเป็นตระกูลแซ่ที่มีอิทธิพลและพลังต่อสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน ประวัติความเป็นมาของชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นเรื่องราวประวัติที่น่าสนใจ ชุมชนบ้าน ชากแง้วเป็นชุมชนหนึ่งในประเทศไทยที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานกว่าร้อยปี ความคึกคัก และเจริญรุ่งเรืองในอดีตทำให้ชุมชนบ้านชากแง้วเคยเป็นชุมชนเงินที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณพญา ไม่ว่า “เล่าอดีต” จากบทกวีของท่านสุนทรภู่ หรือคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ล้วนเป็นมูลค่าส่วนหนึ่ง ของชุมชน

1.2 ความเชื่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณี

ความเชื่อความศรัทธาในศาสนาของชาวจีน สะท้อนให้เห็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม คือการสร้างศาลเจ้าจีน สัญลักษณ์ที่เป็นนามธรรมคือเทศกาลและการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ คนไทยเชื้อสายจีนในแผ่นดินไทยยังใช้คำนิยาม ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เป็นแนวทางในการดำรงวิถีชีวิต ด้วยความศรัทธาในการนับถือเจ้าแม่ทับทิม ชุมชนบ้านชากแง้วจะจัดงานประเพณีศาลเจ้าแม่ทับทิมปีละ 3 ครั้ง ได้แก่ งานฉลองวันเกิดเจ้าแม่ งานฉลองโรงงิ้ว และงานไหว้พระเจ้า นอกจากนี้งานประเพณีที่เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ทับทิม ยังมีงานไหว้พระจันทร์ งานไหว้เจ้าแม่กวนอิม งานออกพรรษาและงานปิดทองหลวงพ่อพลที่จัดขึ้นเป็นงานประเพณีสำคัญ ส่วนท้องถิ่น แม้ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีจีนดั้งเดิมในชุมชนบ้านชากแง้วอาจกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยไปบ้างตามกาลเวลา แต่ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ยังเป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งของชุมชนซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นจีน

1.3 มรดกทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของชุมชนประกอบด้วย อาคารเรือนแถว ห้องแถว ไม้บริเวณซอย โรงเจ ศาลเจ้าแม่ทับทิม โรงเจซึ่งเป็นอาคารทางศาสนา โรงหนังเก่า โรงงานไหมแบ๊วซึ่งเป็นร่องรอยที่แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองในอดีต ลักษณะอาคารของชุมชนบ้านชากแง้ว มีลักษณะอาคารที่พักอาศัยเป็นประเภทห้องแถวและตึกแถวที่มีการใช้วัสดุก่อสร้างที่ใช้ไม้เป็นส่วนใหญ่หรือครึ่งตึกครึ่งไม้ และมีตึกแถวที่ใช้คอนกรีต แม้มีบางอาคารปล่อยทิ้งร้างและรื้อสร้างใหม่ แต่อาคารของชุมชนในปัจจุบันยังคงสภาพดั้งเดิม ศาลเจ้าซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวจีน จะเห็นเป็นสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจีนภายในชุมชน ชาวไทยเชื้อสายจีน ศาลเจ้าแม่ทับทิมและโรงเจในชุมชนบ้านชากแง้วจึงเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนที่มีเอกลักษณ์ ไม่ว่าจะส่วนฐาน ตัวอาคาร และในส่วนของหลังคา รวมไปถึงลวดลายประดับต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับความเชื่อของชาวจีน ดังนั้นสถาปัตยกรรมเหล่านี้จึงเป็นต้นทุนส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านชากแง้ว

1.4 ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน

อาหารแต้จิ๋วมีชื่อเสียงเป็นหนึ่งในอาหารอร่อยของจีน ในชุมชนบ้านชากแง้วมีอาหารหลายชนิดที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์“ความเป็นชุมชนไทย-จีน (แต้จิ๋ว)” ซึ่งคนภายนอกรู้จักและมีการสั่งซื้อเพื่อนำไปรับประทานหรือเป็นของฝาก โดยมีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น หอยจ๊อ ขนมงูช่วย ขนมเปี้ยะ หมูหย็อง เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะอร่อยด้วยทำใหม่ทุกวันทุกครั้ง ส่วนใหญ่จะทำตามรายการสั่งของลูกค้า หรือทำเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ดังนั้นอาหารและ

ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชนบ้านซากแก้วซึ่งเป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิวจึงเป็นต้นทุนส่วนหนึ่งของชุมชน

1.5 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านซากแก้วมีการจัดระเบียบสังคมเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลหมู่บ้าน และมีคณะกรรมการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน แม้พันธูกรรม วัฒนธรรมและด้านอื่น ๆ จะกลมกลืนผสมผสานเข้าสังคมไทยเหมือนผู้ให้สัมภาษณ์บอก “เชื้อชาติจีน สัญชาติไทย” แต่ชาวบ้านซากแก้วยังสืบทอดคุณธรรมอันประเสริฐสุดของชาวจีนไว้ การมีความรักภักดีผูกพันอย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้นต่อครอบครัวและหมู่เทชีวิตจิตใจเพื่อครอบครัว การมีความกตัญญูรู้คุณและให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส การมีความเคารพและปฏิบัติกฎเกณฑ์จารีต การมีความไว้วางใจเกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันนอกเหนือไปจากความสัมพันธ์กันในครอบครัวและเครือญาติ การจัดระเบียบทางสังคมแบบนี้ทำให้ชุมชนบ้านซากแก้วเป็นชุมชนที่สงบสุข ดังนั้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นต้นทุนส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านซากแก้ว

ภายใต้วิถีการบริหารจัดการในกิจกรรมอย่างมีระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” ต้นทุนต่าง ๆ ที่กล่าวไว้รวมทั้งเรื่องราวประวัติความเป็นมา ความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี มรดกทางสถาปัตยกรรมภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สามารถใช้เป็นเงื่อนไขเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้จนสู่ชุมชนเข้มแข็ง

2. ปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านซากแก้ว

2.1 ปัจจัยภายนอก

2.1.1 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในซึ่งเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนและสังคม เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน การกำหนดกรอบแนวคิดของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและระดับพื้นที่ต้องเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เนื่องจากได้มีการวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศ โดยนำแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มาใช้ในการจัดทำแผน ซึ่งมีการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับการมี

ส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในกระบวนการพัฒนาประเทศ การให้ความสนใจกับชุมชนมรดกทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ ส่งผลต่อพฤติกรรม การท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องปลอดภัย สะอาด มีการรักษาสภาพแวดล้อม และใช้สื่อสารสนเทศในการท่องเที่ยวมากขึ้น เพราะฉะนั้นจึงมี ยุทธศาสตร์การพัฒนาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน และให้ความสำคัญกับการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างมีทิศทาง โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น มุ่งเน้นอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่ เสื่อมโทรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ผู้การพัฒนา อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกส่วนหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

2.1.2 รัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชุมชนบ้านชากแง้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา มีแต่องค์กรบริหาร การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำนักงานพญา (อพท.3) และสำนักงานเทศบาล ตำบลห้วยใหญ่เป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลชุมชนอยู่ ซึ่ง อพท. มีบทบาทหน้าที่ดำเนินงานด้าน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการพัฒนาชุมชนชากแง้วให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน อพท. ป็นหน่วยงานที่วางแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองพญาและ พื้นที่เชื่อมโยง โดยจัดโครงการใหม่ตามลักษณะพื้นที่ภายใต้ยุทธศาสตร์ปรับปรุงภูมิทัศน์ เพิ่มพื้นที่ สีเขียว ตั้งงบประมาณ 55 ล้าน เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านชากแง้วให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ได้ดำเนินงานร่วมกับอพท.เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน แผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ได้ตั้งงบประมาณเป็นส่วนหนึ่งเพื่อสนับสนุนการจัด เทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน แม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เข้ามาตั้งแต่แรก แต่ศึกษาดูงานไปบ้าง องค์กรบริหาร ส่วนจังหวัด (อบจ.) ชลบุรีก็สนับสนุนงบประมาณใน โครงการวันเปิดตลาด แต่หลังจากนั้น 2 หน่วยงานนี้ไม่มีแผนพัฒนาสำหรับชุมชนบ้านชากแง้วอีกต่อไป หลังปี พ.ศ. 2558 กระทรวงพาณิชย์จังหวัดชลบุรีเข้ามาศึกษาดูงาน และเลือกชากแง้วเป็น “ตลาดต้องชม” แห่งแรก ของจังหวัดชลบุรีในปี พ.ศ. 2559 โดยตั้งงบประมาณบางส่วนสำหรับการติดป้ายประชาสัมพันธ์

2.1.3 การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสารสนเทศ

ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในทุกวงการ และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ได้อย่างมาก ตั้งแต่ชุมชนบ้านชากแง้วได้จัดถนนคนเดินตลาดจีนโบราณขึ้นมา มี สื่อสารมวลชนเกือบทุกช่องเข้ามาถ่ายรายการทีวี ทั้งเว็บไซต์และรายการทีวีมีข่าวสารเกี่ยวกับ

ชุมชนชาวกวางเจา “บ้านเก่า เล่าอดีต วิถีชีวิตแบบจีน อาหารอร่อย” ทำให้ชาวกวางเจาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เห็นชัดคือเปิดตลาดไม่เกิน 3-4 เดือน เริ่มมีคนหลังไหลเข้ามา ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่ขยายกระจายอย่างรวดเร็ว และประชากรได้รู้ข่าวทันที การช่วยอำนวยความสะดวกของเทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.2 ผลกระทบ

ผลการศึกษาพบว่า การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ ได้ถือว่าเป็นประสบความสำเร็จ

2.2.1 ในทางด้านเศรษฐกิจ จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มเรื่อยๆช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน รายได้สู่กระเป๋าของชาวบ้าน โดยตรง ในขณะที่เดียวกันการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวช่วยผลักดันการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยสร้างความมั่นคงของระบบฐานข้อมูล การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2 ในทางด้านสังคม การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมการพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ” ได้เพิ่มความรัก ความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของผู้คนที่มาต่อกัน

2.2.3 ในทางด้านสิ่งแวดล้อม การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณเน้นแนวความคิดการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีทิศทาง ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งการออกแบบการพัฒนาชุมชนจะผ่านวิธีการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อสร้างบรรยากาศย้อนยุคในอดีต

2.2.4 ในทางด้านคุณภาพชีวิต รายได้เพิ่มขึ้นจากการเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ ได้ยกคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ดีกว่าเมื่อก่อน ครอบครัวมีความสุขเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ “มีที่ทำกิน มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ประชาชนได้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุข” ช่วยให้ชุมชนก้าวหน้าเป็นชุมชนที่มีความอยู่เย็นเป็นสุขเรื่อย ๆ และช่วยสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคมไทย

2.2.5 ในทางด้านอารมณ์จิตใจ การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณเป็นโอกาสที่ดีที่ทำให้ชาวบ้านเพลิดเพลินในการค้าขายและพูดคุยกับนักท่องเที่ยวไปบ้าง ทางจิตใจของชาวบ้านมีความสุข การเป็นตัวอย่าง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ทำให้ชาวบ้านภูมิใจตนเองเป็นชาวกวางเจา

2.2.6 ในทางด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ชุมชนบ้านชาวกวางเจามีลักษณะเป็นชุมชนจีน โบราณที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี สถาปัตยกรรม และอาหารการกิน แต่สภาพทางกายภาพที่เสื่อมโทรมทำให้วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิม

สูญเสียหาย การจัดเทศกาลวันไหว้พระจันทร์และการจัดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณเป็น โอกาสที่ดี ช่วยชุมชนอนุรักษ์สิ่งที่สิ่งงามไว้

แม้การเปิดถนนคนเดินตลาดจีน โบราณได้ถือว่าประสบความสำเร็จ และมีผลกระทบ ที่ดีดังกล่าว แต่ปัญหาที่มีอยู่พอสมควร ทำอย่างไรจะให้ได้ให้ตลาดนี้อยู่ยั่งยืนสู่รุ่นลูกหลาน ซึ่งเป็น ปัญหาสำคัญมากที่ต้องใช้เวลาอย่างต่อเนื่องแล้วครั้งอีก

3. การฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดการเติบโตอย่างมี คุณภาพและยั่งยืนและแข่งขันได้ในตลาดโลก ปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่า เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งซึ่งชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ด้วยชุมชน บ้านชากแง้วมีลักษณะเป็นชุมชน โบราณที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงลักษณะวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของคนไทยเชื้อสายจีน ทั้งในภาพรวมและลักษณะเฉพาะทางสังคมของ ชุมชนบ้านชากแง้ว และแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีคุณค่า ผ่านการศึกษาและวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ เสนอแนะแนวทางการพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนดังนี้

ด้านกายภาพ ควรทำผังควบคุมรูปแบบอาคาร การใช้วัสดุและการใช้สีโดยประกาศเป็น เทศบัญญัติ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับชุมชน ตรวจสอบสภาพอาคาร ปรับปรุงพื้นที่โล่งว่างและ ตกแต่งภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อรองรับบรรยากาศย้อนยุคในอดีต สร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็น ศูนย์การเรียนรู้ และจัดโฮมสเตย์เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสบรรยากาศของชุมชน

ด้านสังคมวัฒนธรรม ควรจัดเทศกาลที่มีเอกลักษณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับ ชุมชน ฟื้นฟูประเพณีที่สูญเสียหายให้กลับมา จัดปฏิทินชุมชนเพื่อกำหนดช่วงเวลาประเพณีและ รักษาให้คงอยู่สืบต่อไป จัดระบบรักษาความปลอดภัยเพื่อให้เกิดความไว้วางใจ

ด้านกิจกรรม ควรส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน ควบคุม ร้านค้าต่าง ๆ เพื่อสร้างระบบการค้าในรูปแบบเดียวกัน เพิ่มกิจกรรมให้มีความหลากหลายที่มี เอกลักษณ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

ด้านการบริหารจัดการผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการชุมชน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงความ คิดเห็น เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบของชุมชน ฝึกอบรม “มัคคุเทศก์น้อย” สอดแทรกความรู้ ให้แก่เยาวชน เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชนสรุปก็คือ การรักษาสิ่งที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าของชุมชนไว้ โดยมีกระบวนการเพื่อการอนุรักษ์ปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่มีปัญหาและสิ่งที่สูญหายไปให้ฟื้นกลับมาและดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน ด้วยคำนึงถึงองค์ประกอบทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างชุมชนบ้านชากแง้วให้มีความเข้มแข็ง มาตรฐานที่ตรวจสอบการฟื้นฟูและอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชากแง้วอย่างแน่นแฟ้นหรือไม่ คือ นักท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องเดินทางไปไกลถึงประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่สามารถศึกษาจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบชาวจีนแต่จิวได้ในชุมชนบ้านชากแง้ว ตั้งแต่สภาพของบ้านเรือน การแต่งกาย การใช้ภาษา หรือแม้แต่การประกอบอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีนแต่จิวอย่างแท้จริง อย่างนี้ก็ถือว่าชุมชนได้ประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูอนุรักษ์ วัฒนธรรมและดำรงอยู่สังคมจีนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชนบ้านชากแง้ว: การฟื้นฟูและการดำรงอยู่ (พ.ศ. 2552-2558) ซึ่งมีประเด็นที่ศึกษาถึงต้นทุนของชุมชนบ้านชากแง้ว ปัจจัยภายนอกและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรวมถึงเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน ดังนั้นผลการศึกษาก็เป็นข้อมูลที่มีมูลค่าสำหรับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้ความสนใจแก่ชุมชนบ้านชากแง้ว รูปแบบการฟื้นฟูชุมชนบ้านชากแง้วให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ในชุมชนอื่นๆ ได้ สำหรับการศึกษาค้างต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรดำเนินศึกษาเชิงสังคม วัฒนธรรมให้ลึกซึ้งมากขึ้น เพื่ออธิบายความต่อเนืองระหว่างการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรม
2. ควรศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อวัฒนธรรมความเป็นจีนตั้งแต่รุ่นแรกถึงรุ่นลูกหลาน เพื่อวิเคราะห์ถึงแนวโน้มการอนุรักษ์การผสมกลมกลืนวัฒนธรรมจีน-ไทยให้ดำรงอยู่ได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). *แผนจัดการมลพิษ
พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: กองแผนงานและประเมินผล กรมควบคุมมลพิษ.
- เกษม ปราณีธยาชัย. (2544). *ผู้ชายในครอบครัวจีน กรณีศึกษา: ครอบครัวคนจีนแต่จิวใน
ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชามนุษยวิทยา, ภาควิชามนุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (ม.ป.ป.). *แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนา
เมืองเก่า*. เข้าถึงได้จาก [http://wetland.onep.go.th/onep/ncecd/index.php?name=onep_3
&file=readnews&id=9](http://wetland.onep.go.th/onep/ncecd/index.php?name=onep_3&file=readnews&id=9)
- โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ
พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- คนพิจิตร. (2550). *เจ้าแม่ทับทิม องค์แรกของประเทศไทยอายุกว่าร้อยสี่สิบปี*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.oknation.net/blog/Konpichit/2007/12/25/entry-1>
- ความเชื่อ (Beliefs) พิธีกรรม (Rituals) คาถาอาคม (Magic) ภาษา (Language) และคติชาวบ้าน
(Folklore). (ม.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก [http://www.udru.ac.th/attachments/elearning/
02/13.pdf](http://www.udru.ac.th/attachments/elearning/02/13.pdf)
- จำลอง อ่อนเรือง. (2559, 6 สิงหาคม). สัมภาษณ์.
- จินตวิรี เกษมสุข. (2557). *หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2523). ลักษณะสถาปัตยกรรมไทย ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา
ไทยศึกษาอารยธรรม* หน้าที่ 6-11. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- เงิน หลู่ฉี. (2555). *ประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ตลาดหนองมน ตำบลแสนสุข
จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ชัยวัฒน์ นาคะจรัสโรจน์. (2559, 6 สิงหาคม). สัมภาษณ์.
- ถาวร สิกขโกศล. (2552). อัตลักษ์ณจีนแต่จิว (2) วัฒนธรรมสำแดงอัตลักษ์ณจีนแต่จิว. *ศิลปวัฒนธรรม*, 30(4), 162-169.
- _____. (2554). *แต่จิว: จีนกลุ่มน้อยที่ยิ่งใหญ่*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ทิพาพร ไตรบรรณ. (2557). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิศึกษา หมู่บ้านอนุรักษ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว, คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- เทพา บุญเจริญ. (2559, 6 สิงหาคม). ผู้ใหญ่หมู่ที่ 10 ตำบลห้วยใหญ่. สัมภาษณ์.
- เทศบาลตำบลห้วยใหญ่. (2555). *รายงานความคืบหน้า บ้านซากแก้ว เทศบาลตำบลห้วยใหญ่*. เข้าถึงได้จาก <http://www.dasta.or.th/dastaarea7/attachments/article/118/file8.pdf>
- _____. (2556). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559)*. ชลบุรี: กองวิชาการและแผนพัฒนา เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี.
- _____. (2559 ก). *การแต่งตั้งคณะกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านซากแก้ว*. คำสั่งที่ 1/2559.
- _____. (2559 ข). *แผนชุมชนเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ พ.ศ. 2559*. ชลบุรี: สำนักงานเทศบาล ตำบลห้วยใหญ่.
- เทิดชาย ช้วยบำรุง. (2554). *ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธมลวรรณ ตั้งวงษ์เจริญ. (2542). *เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนอ้อมใหญ่*. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดิ จันทรแต่งผล. (2559, 4 สิงหาคม). ผู้จัดการ (รักษาการ) สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง. สัมภาษณ์.
- นิยม เหมทานนท์. (2559, 4 สิงหาคม). รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลห้วยใหญ่; ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านซากแก้ว. สัมภาษณ์.
- เบญญาภา เศรษฐพัฒน์. (2554). *ทุนทางสังคมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: ภูมิศึกษา ตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประพิณ มโนมัยวิบูลย์. (2554). ชุมชนจีนในประเทศไทย: หลากหลายสำเนียงจีน.

วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 36(4), 539-552.

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559. (2555, 20 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา.

เล่ม 129 ตอนพิเศษ หน้า 37ง.

พระยาอนุমানราชชน. (2531). *ปลุกเรื่อน*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

พี โพล. (2555, 3 ตุลาคม). *เป็นมา... ซากแก้ว*. เข้าถึงได้จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/pee-pol>

/2012/10/03/entry-1

ไพฑูรย์ โพธิสว่าง และคณะ. (2548). *การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตสินค้าชุมชน*

“หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในภาคกลางฝั่งตะวันออก. ชลบุรี:

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง. (2547). *ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชน*

เมือง ศึกษากรณี หมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลว.

ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคมและ

สิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

การดี มหาจันทร์ และนันท์ชญา มหาจันทร์. (2554). *ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี: วิถีและพลัง*.

นนทบุรี: องศาสาบายดี.

ภิสันดี ดินคัด. (2556). *วัฒนธรรมชุมชนบ้านซากแก้วเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์*.

ในงานสัมมนาวิชาการระดับชาติ “วัฒนธรรมและภาษาที่สามกับประชาคมอาเซียน”

(หน้า 72-86). กรุงเทพฯ: การบินไทย.

ขงยุทธ ชูแว่น. (2545). *ความสำคัญและขอบเขตของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน*. *อักษรศาสตร์*

มหาวิทยาลัยศิลปากร, 25(1), 104-114.

รดพร ปัทมเจริญ. (2544). *บทบาทของศาลเจ้าจีนในการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์: ศึกษากรณีในเขต*

อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย,

สาขาวิชามานุษยวิทยา, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รังษิมา เอกศุภผล. (2540). *ชุมชนบ้านซากแก้ว: ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพอนามัย*.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,

มหาวิทยาลัยมหิดล.

รังษิ อ้นโสภา. (2521). *อารยธรรมจีน ปัตตานี*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี.

รัชนิกร เศรษฐ. (2532). *โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ. (2551). *ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าจีนในจังหวัดสมุทรสงคราม*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- วรวิมล โธมรัตน์พันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- วารุณี หวัง. (2557). *ประวัติศาสตร์และแนวคิดสถาปัตยกรรมจีน*. ขอนแก่น: ฝ่ายวิชาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ, สำนักพัฒนากรรมการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2556). *กวยจั๊บน้ำร้อน*. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/กวยจั๊บน้ำร้อน>
- _____ . (2557). *หมูหย็อง*. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/หมูหย็อง>
- _____ . (2558 ก). *ศาลเจ้าแม่ทับทิม*. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ศาลเจ้าแม่ทับทิม>
- _____ . (2558 ข). *ขนมกุยช่าย*. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ขนมกุยช่าย>
- _____ . (2559 ก). *ผัดไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ผัดไทย>
- _____ . (2559 ข). *ขนมเปี๊ยะ*. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ขนมเปี๊ยะ>
- _____ . (2559 ค). *ขนมเบื้อง*. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ขนมเบื้อง>
- วีระพล ทองมา, วินิตรา ลีละพัฒนา และนวนจันทร์ ทองมา. (2554). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศุภการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิฐ. (2550). *พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาจากอดีตถึงปัจจุบัน*. สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ศูนย์พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ. (ม.ป.ป.). *ชลบุรี*. เข้าถึงได้จาก <http://ecocenter.diw.go.th/th/อุตสาหกรรม-เชิงนิเวศ/84-จังหวัดน่านรอง/ชลบุรี.html>
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- สมปอง ยอดมณี. (2535). *คตินิยมการก่อสร้างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจีนในเขตอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้.
- สมหวัง สวัสดิ์มงคล. (2559, 4 สิงหาคม). *รองประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านชากแง้ว;อดีตกำนันตำบลห้วยใหญ่*. สัมภาษณ์.

- _____. (2559, 3 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2536). “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ใน *เสรี พงศ์พิศ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2555). *นโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานป้องกันและบำบัดการติดเชื้อเสฟติด สนอ.กทม.. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมาของยาเสฟติด*. เข้าถึงได้จาก <http://office.bangkok.go.th/doh/daptd/Knowledge/knowledge00.html>
- สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง (อพท.3). (2557 ก). *โครงการศึกษาและวางผังการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ (รายงานฉบับผู้บริหาร)*. กรุงเทพฯ: สามารถถือปปี.
- _____. (2557 ข). *โครงการศึกษาและวางผังการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ (รายงานฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ: สามารถถือปปี.
- _____. (2557 ค). *โครงการศึกษาและออกแบบการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนบ้านซากแก้ว เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ (รายงานฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ: สามารถถือปปี.
- ลินธุ์ สโรบล. (2546). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- สุพัตรา สุภาพ. (2518). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). *คืนสู่รากเหง้า*. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- เหล่าตั้ง. (2529). *ลูกหลานคนแต่ใจ 潮人后裔*. กรุงเทพฯ: นิเวจรีพริ้นติ้ง.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2556 ก). *เมืองพัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง*. เข้าถึงได้จาก <http://www.dasta.or.th/th/sustain/sustainable-designated-areas/530>

_____. (2556 ข). *ความเป็นมา/เป้าหมาย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.dasta.or.th/th/sustain/sustainable-youth-network/775>

_____. (2556 ค). *แนวคิด*. เข้าถึงได้จาก <http://www.dasta.or.th/th/sustain/sustainable-low-carbon-tourism/782>

อภิชนา วงษ์ระวีวัฒน์. (2556). *รูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏในศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อานนท์ อากาศิกรม. (2525). *สัมคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียน สโตร์.

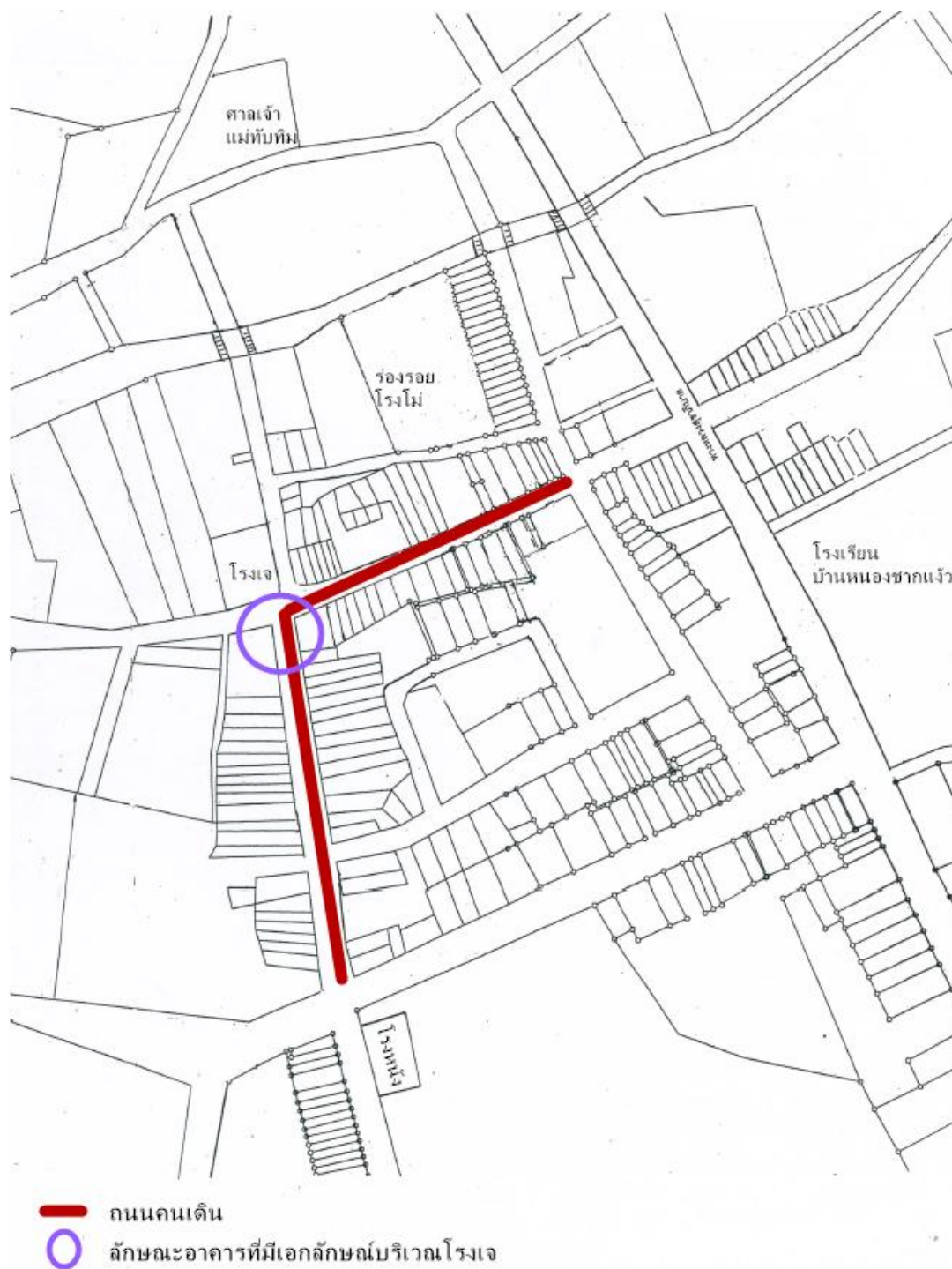
อำพิกา สวัสดิ์วงศ์. (2545). *ถนนสุขุมวิทกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกของประเทศไทย พ.ศ. 2477-2539*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกชัย สุนทรพงศ์ และเสาวนิตย์ แสงวิเชียร. (2529). *ความงามสุนทรียศาสตร์สำหรับผู้ใฝ่รู้*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รูปภาพที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ ก-1 แผนที่ชุมชนบ้านซากแก้ว (ชุมชนบ้านซากแก้ว)

ภาพที่ ก-2 ประตูทางเข้าถนนคนเดินฝั่งโรงหนัง

ภาพที่ ก-3 ประตูทางเข้าถนนคนเดินฝั่งตลาดสด

ภาพที่ ก-4 การจัดร่มกันแดดสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ ก-5 การจัดรถลากจีนสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ ก-6 สื่อสารมวลชนถ่ายรายการทีวี

ภาพที่ ก-7 ร้านขายก๋วยซ่าทอด

ภาพที่ ก-8 ร้านขายขาหมู-หมั่นโถ่

ภาพที่ ก-9 ร้านขายก๋วยจั้ม

ภาพที่ ก-10 ร้านขายหอยจ๊อ

ภาพที่ ก-11 สภาพบรรยากาศของร้านขายของดั้งเดิม

ภาพที่ ก-12 สภาพบรรยากาศขายอาหารแบบจีน โบราณ

ภาพที่ ก-13 สภาพบรรยากาศขายของแบบจีน โบราณ

ภาพที่ ก-14 บรรยากาศของถนนคนเดินตอนเย็น

ภาพที่ ก-15 บรรยากาศของถนนคนเดินตอนกลางคืน

ภาพที่ ก-16 เทศกาลวันไหว้พระจันทร์ (ชุมชนบ้านซากแก้ว)

ภาพที่ ก-17 บรรยากาศการเปิดงานประเพณีไหว้พระจันทร์ (อพท. 3)

ภาพที่ ก-18 การจัดตั้งโต๊ะไหว้พระจันทร์ (อพท. 3)

ภาพที่ ก-19 บรรยากาศเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ (อพท. 3)

ภาพที่ ก-20 การจัดงานฉลองครบปีของถนนคนเดินตลาดจีน โบราณในโรงเจ

ภาพที่ ก-21 เค้กสำหรับงานฉลองครบ 1 ปี ของถนนคนเดินตลาดจีน โบราณ

ภาพที่ ก-22 พิธีเปิดตลาดต้องชม

ภาพที่ ก-23 พิธีเปิดตลาดต้องชม (ชุมชนบ้านซากแก้ว)

ภาคผนวก ข
ผู้ให้สัมภาษณ์

ภาพที่ ข-1 นายนิยม เหมทานนท์ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง
จังหวัดชลบุรี ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านซากแก้ว

ภาพที่ ข-2 นายสมหวัง สวัสดิ์มงคล สมาชิกสภาเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง
จังหวัดชลบุรี รองประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านซากแก้ว

ภาพที่ ข-3 นายธิตติ จันทร์แต่งผล ผู้จัดการ (รักษาการ) สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองพัทยาและพื้นที่
เชื่อมโยง

ภาพที่ ข-4 นายเทพา บุญเจริญ ผู้ใหญ่หมู่ที่ 10 บ้านซากแก้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง
จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ ข-5 นายคูลิต ตั้งวงศ์วิโรฒ ผู้ใหญ่ลำดับที่ 3 หมู่ที่ 10 บ้านซากแก้ว ตำบลห้วยใหญ่
อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี (ชุมชนบ้านซากแก้ว)

ภาพที่ ข-6 นายจำลอง อ่อนเรือง หมู่ที่ 10 บ้านซากแก้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง
จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ ข-7 นายชัยวัฒน์ นาคะจรัสโรจน์ หมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ ข-8 นางสุภา แซ่จั้ง หมู่ที่ 10 บ้านชากแง้ว ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี